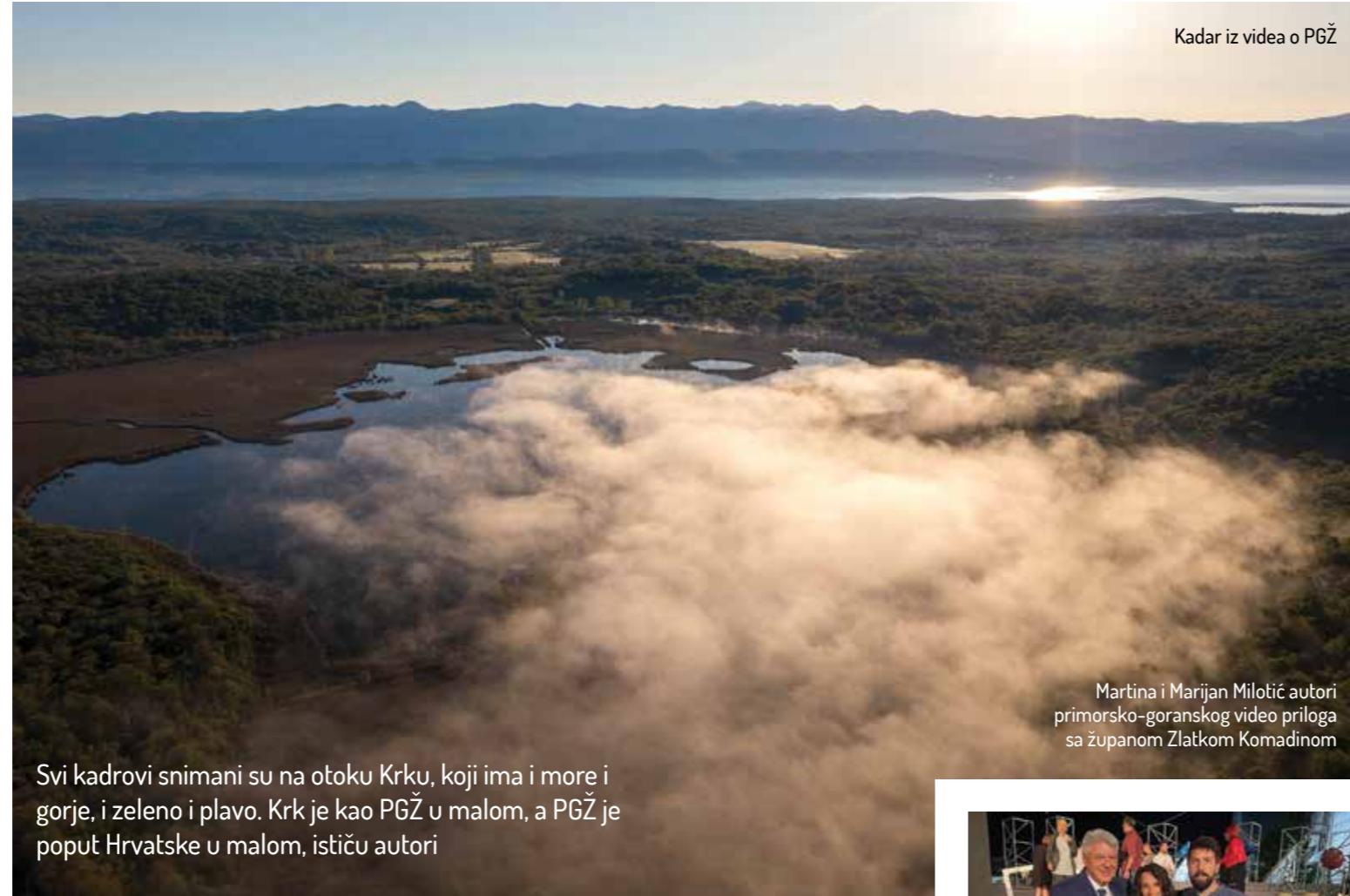

Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“ u Gorskem kotaru

Medvjed, vuk i ris pozivaju u Staru Sušicu

2-5	90 dana
6-11	razgovor
	Edi Kučan, generalni direktor Brodogradilišta 3. maj <i>Edi, dugo te nisam video!</i>
12-14	vizitka
	Parkovi Opatija d.o.o. <i>Što su zidine Dubrovniku to su Opatiji perivoji</i>
15-17	oko nas
	Mira Bujan, Kastav U ugostiteljstvu i hotelijerstvu ne postoje dva ista dana
18-19	na kafe
	Katarina Mihelčić, gradonačelnica Deltine <i>Deltine nude sve što treba za svakodnevni život</i>
20-27	kartulina
	Tramuntana, Cres <i>Snaga i ljepota prirode na Tramuntani je vidljivija nego drugdje</i>
28-30	projekti
	Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana <i>Heroji imaju svoj kraj. Prici o njima – ne!</i>
31-33	reportaža
	Centar za posjetitelje „Veliike zvijeri“ u Gorskem kotaru <i>Medved, vuk i ris pozivaju u Staru Sušicu</i>
34-35	reportaža
	Kaštel Zrinskih u Brodu na Kupi <i>Diviljina s pogledom na more</i>
36-37	oko nas
	Društvo Sinjali, Baška <i>Tragovi i znakovi u vremenu i prostoru</i>
38-40	sport
	Sportsko-ribolovno društvo Parangal, Cres <i>Šezdeset i pet godina „Parangala“</i>
40-41	sport
	Obnova jedrilice „Primorka“ <i>Lošinjsko sjećanje na Finsku 1952.</i>
42-43	prijat
	Mirjana Hrga i konoba „Mare“, Osor <i>„Kada točim pivo, doživljavam to kao oslobođenje“</i>
43-44	pet pitanja
	Zoran Žmurić, pisac <i>Otpor kolektivnom identitetu u nas je ravan katastrofi</i>
46-47	štoria
	Ukazanje druga Tita na Galebu
48	nagradna križaljka
	Tramuntana, Cres
49	impressum
	Dobitnici nagradne križaljke
50-51	info zip
	Županijski info
52	zelenoplava...
	Zametska pećina

Martina i Marijan Milotić autori primorsko-goranskog video priloga sa županom Zlatkom Komadinom

Početkom srpnja, u prijenosu uživo na HRT-u, održano je veliko finale projekta Moja.hr koji je okupio mlade ljudi iz svih krajeva Lijepi naše i ujedno predstavio ono najljepše od svih hrvatskih županija.

21 županija, 21 tim mlađih ljudi, 21 video kojim je u jednoj minuti valjalo obuhvatiti najljepše od svake županije prikazano je u finalnoj večeri u kojoj su proglašeni i pobjednici. Odlukom stručnog žirija najboljim videom proglašen je onaj Vinkovčana Saula Tikvića, drugo mjesto pripalo je Istarskoj županiji, dok je treća nagrada otišla u Varaždin.

"Ponosan sam na naš uspjeh, a jako mi je draga i da sam upoznao ovolikoj kvalitetnih i kreativnih mlađih ljudi. Da se mene pita, svi bi bili pobjednici", rekao je u pobjedničkom govoru Saul, a s njime se slažu i ostali kandidati - sve redom kreativni, svestrani mlađi ljudi koji su se u ovaj projekt uključili velikog srca, dajući najbolje od sebe.

"Već samo sudjelovanje u ovakvom projektu je nagrada sama za sebe, budući da smo dobili priliku predstaviti ljepote naše županije, ali i upoznati tolike divne, talentirane ljudi iz svih krajeva zemlje. Zaista

je bilo fenomenalnih video uradaka, a nama je bio pravi izazov u jednu minutu sažeti Primorsko-goransku županiju, koja je bez sumnje jedna od najraznolijkih hrvatskih županija", rekla je Martina Frka Milotić, koja sa suprugom Marijanom Milotićem potpisuje primorsko-goranski video prilog.

Na uspješnom sudjelovanju u ovom hvalevrijednom projektu Večernjeg lista i Hrvatske televizije, predstavnicima naše županije prvi je čestitao župan Zlatko Komadina. Kako kažu, predstavljati svoj kraj velika je odgovornost, a poziv na sudjelovanje velika je čast i kompliment.

"Hvala Primorsko-goranskoj županiji koja nam je poklonila povjerenje i dala nam priliku da predstavimo ono najbolje od nas i našega kraja. Budući da je u jednoj minuti nemoguće sažeti svu raznolikost naše županije, a i zbog kratkog roka koji nam je bio na raspolaganju, napislijetku su svi kadrovi snimani na otoku Krku, koji ima i more i gorje, i zeleno i plavo. Krk je kao PGŽ u malom, a PGŽ je poput Hrvatske u malom - ima sve najljepše od naših krajeva i to je u konačnici bila i osnova premlsa našeg priloga", kažu Martina i Marijan.

Njihovom odlukom, sljedeće godine izbor za najbolji video i najljepšu županiju seli u Vinkovce, pod sloganom "Moj kraj, moja spomena, moja budućnost", a reportaže o svim autorima i krajevinama iz kojeg dolaze objavljene su tijekom svibnja i lipnja na stranicama Večernjeg lista i središnjem mjestu projekta - mikrositeu Moja.hr.

Novi mandat županu Zlatku Komadini

U novom četverogodišnjem mandatu Primorsko-goransku županiju iznova će voditi dosadašnji župan Zlatko Komadina. U drugom krugu glasovanja za izbor župana i zamjenika župana Primorsko-goranske Županije, od ukupno 259.625 registriranih birača, glasovanju je pristupilo 88.229 ili 33,98 posto. Većinskom voljom birača i s osvojenih 49.276 glasova za župana PGŽ izabran je Zlatko Komadina, a Vojko Braut i Marina Medarić izabrani su na dužnost zamjenika župana. Drugi kandidat Gari Cappelli i kandidati za njegovog zamjenika Denis Vukorepa i Sanja Beljan Brkić osvojili su 35.839 glasova. Petar Mamula ostaje zamjenik župana iz reda srpske nacionalne manjine jer je kao kandidat koalicije SDP-PGS-IDS-HSU-HSS pobijedio već u prvom krugu lokalnih izbora s osvojenih 72,82 posto glasova.

Novi saziv Županijske skupštine

U opatijskom hotelu "Royal" početkom srpnja održana je 2. konstituirajuća sjednica Županijske skupštine PGŽ, na kojoj je za predsjednika Skupštine, uz podršku 22 vijećnika, izabran Marko Boras Mandić iz Unije Kvarnera, a za potpredsjednika Ivan Jakšić iz HDZ-a. Župan Zlatko Komadina čestitao je vijećnicima na uspješnom konstituiranju.

PGŽ-i za transparentnost proračuna čista petica

Primorsko-goranska županija je prema rezultatima objavljenima početkom srpnja, nakon sveobuhvatnog istraživanja Instituta za javne finansije o transparentnosti proračuna županija, općina i gradova ocijenjena čistom peticom. PGŽ je niz godina u samom vrhu po proračunskoj transparentnosti, a po prvi put prosjek svih županja je 5,0. To znači da su sve županije objavile svih pet proračunskih dokumenta na svojim mrežnim stranicama, dok su gradovi objavili u prosjeku 4,7 a općine 4,4 dokumenta. Ovim je istraživanjem obuhvaćeno svih 576 lokalnih proračuna u Republici Hrvatskoj.

Nova riva u Mošćeničkoj Dragi

Prigodom svečanosti obilježeno je otvorenje novoizgrađenih 25 metara operativne obale sa šetnicom u Mošćeničkoj Dragi, zajednički projekt Županijske lučke uprave Opatija-Lovran-Mošćenička Draga i Općine Mošćenička Draga. Ukupna vrijednost investicije je 11.7 milijuna kuna, a projekt su finansirali Primorsko-goranska županija s 2.450.000 kuna, Općina u iznosu od 1.125.000 kuna te Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture u visini od 6.500.000 kuna. Preostali iznos osigurala je ŽLU vlastitim sredstvima. "Ovo je najveće ulaganje u pomorsko dobro od kad postoji Mošćenička Draga. S ovim projektom cijela vizura mesta dobila je novu dimenziju, podignuta je kvaliteta turističke ponude, ali i kvaliteta života lokalnog stanovništva. U drugoj fazi projekta plan je izgradnja lukobrana što je financijski zahtjevniji projekt i kandidirat ćemo ga za sredstva EU fondova", rekao je župan Zlatko Komadina.

Zadovoljstvo realizacijom ove velike investicije izradio je načelnik Općine Rikardo Staraj. Istaknuo je da nova operativna obala nije samo važna zbog ribarstva i turističke namjene nego je to jedan novi trg i produljenje starog na kojem se održavaju sve veće manifestacije u Mošćeničkoj Dragi.

Ravnatelj ŽLU i novoizabrani opatijski gradonačelnik Fernando Kirigin podsjetio je da su radovi krenuli u 9. mjesecu 2019. godine. "Investicijom smo produžili obalu za 25 metara čime smo dobili ukupno 745 četvornih metara operativne površine koja će se koristiti za izvlačenje plovila, uređivanje i popratne sadržaje. Nakon ove prve faze uređenja slijedi II. faza projektiranja kojom bi zatvorili zaljev i dobili jednu lijepu luku koja bi imala i svoj ribarski dio," naglasio je Kirigin.

Trideset godina 111. brigade HV

Trideset godina je prošlo od početka Domovinskog rata i osnutka 111. brigade Hrvatske vojske, prve brigade formirane na ovom području. Tim povodom župan Komadina i rječki gradonačelnik Filipović u Mramornoj dvorani Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja primili su članove Kluba Zapovjedništva i Udruge 111. brigade "Zmajevi". Na primanje je istaknuto da je 111. brigada prošla sva ratišta u Republici Hrvatskoj, dala nemjerljiv doprinos u ratu i pokazala odvažnost Primoraca i Gorana.

Brigada je formalno ugašena preustrojem Oružanih snaga 2000. godine.

Obnova Spomenika podhumskim žrtvama u Sobolima

Župan Zlatko Komadina, načelnica Općine Čavle Ivana Cvitan Polić i načelnik Jelenja Robert Marčelja potpisali su ugovore o sufinanciranju radova obnove Spomenika podhumskim žrtvama u Sobolima ukupne vrijednosti pola milijuna kuna. PGŽ je osigurala polovicu iznosa, 250.000 kuna, dok ostatak sredstava u jednakom omjeru dijele dvije grobničke općine. Županija je među rijetkim koja brine o spomen obilježjima žrtava fašizma iz Drugog svjetskog rata kao i Domovinskog rata, spomenik u Podhumu potrebno je obnoviti iz pjeteta prema žrtvama ali i kao trajni podsjetnik zločina koji se ovdje dogodio.

Položen kamen temeljac za sportsku dvoranu Medicinske škole

Pоловинom lipnja, potpisivanjem ugovora s izvođačem radova i stručnog nadzora te polaganjem kamena temeljca, obilježen je početak gradnje sportske školske dvorane Medicinske škole u Rijeci. Vrijednost radova je nešto više od 13 milijuna kuna, a dvoranu će po završetku koristiti oko 1100 učenika. Trenutno se u Medicinskoj školi satovi tjelesne i zdravstvene kulture održavaju u fitness kabinetu veličine 90 kvadrata što zasigurno nisu adekvatni uvjeti za održavanje nastave. „Nastaviti ćemo s ulaganjem u srednje školstvo, do sada smo u fokusu imali osnovne škole u ruralnim dijelovima županije, a sada je na red došla Rijeka i suradnja s gradonačelnikom Filipovićem“, rekao je župan. Izgradnja dvorane je veliki iskorak ne samo za Medicinsku školu, već i za obližnji dom u kojem boravi oko 300 učenika te sportske klubove koji gravitiraju Medicinskoj školi, istaknuo je gradonačelnik Rijeke. Rok izvođenja radova je 20 mjeseci, odnosno ugovoren rok dovršetka izgradnje je veljača 2023. godine.

Zlatko Komadina, Mišel Šćuka i Irena Jurić svečano režu vrpcu novog Centra

Proglašeni najuspješniji sportaši, ekipe i školska sportska društva desetljeća PGŽ

Najuspješnji sportaš
desetljeća u PGŽ –
Samir Barać

Zamjenica župana Marina Medarić i pročelnica ŽLU za kulturu, sport i tehničku kulturu Sonja Šišić sudjelovale su na svečanosti proglašenja najuspješnijih sportaša, ekipa i školskih sportskih društava desetljeća Primorsko-goranske županije.

Za razdoblje od 2011. do 2020. godine bivali su se sportaš i sportašica desetljeća, sportaš u kategoriji osoba s invaliditetom, najuspješnja muška i ženska sportska ekipa te sportsko društvo osnovne i srednje škole. Najboljima su proglašeni: Snježana Pejčić (najuspješnja sportašica), Samir Barać (najuspješnji sportaš u kategoriji osoba s invaliditetom), Kuglački klub Mlaka (najuspješnja ženska ekipa), Vaterpolski klub Primorje Erste banka (najuspješnja muška ekipa), Školsko sportsko društvo Kozala (osnovne škole) i Školsko sportsko društvo Dominik Savio (srednje škole). Nagrade za životno djelo za izuzetan doprinos razvoju i promicanju sporta pripale su Marijanu Brniću, Žarku Despotu i Miroslavu Beraku.

Otvoren Centar „Velike zvijeri“

U srcu Gorskog kotara, u Staroj Sušici otvoren je Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“, posvećen smjeđem medvjedu, sivom vuku i euroazijskom risu, projekt JU Prirode. Gorski kotar jedno je od rijetkih područja u Europi gdje obitavaju sve tri velike zvijeri pa se izgradnjom Centra ta prirodna baština turistički valorizira, a Gorski kotar brendira kao dom medvjeda, vuka i risa. Osim što posjetiteljima predstavlja bogatstvo prirodne raznolikosti tog kraja i vrijednost velikih zvijeri u ekosustavu, Centar „Velike zvijeri“ otkriva i jedinstvenu vezu goranskog stanovništva sa šumskim prostranstvima i njegovim životinjskim svijetom.

Do kraja kolovoza Centar je otvoren svakodnevno od 10 do 18 sati (više na stranicama 31-33).

Imam unuka Matiju starog 6,5 godina. Matija po nevjestinoj strani ima nonota i nonu, moja supruga je baka, a ja sam – Edi. Njegov prijatelj. Neki dan me je pitao kada će se ispisati iz 3. maja jer se on ispisao iz vrtića pa bismo onda mogli skupa ići okolo. To ponekad u srcu malo zaboli, ali ljubav prema 3. maju je učinila što je učinila, da nije bilo te ljubavi i vjere u sve te ljudi, vjerujem da bih odavno otisao u mirovinu, kaže Edi Kučan

Razgovarao: Kristian SIROTICH
Fotografije: Petar FABIJAN

Prije dvije godine, negdje otrplike u ovo vrijeme, jedini preostali simbol posrnule industrije Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije doimao se poput isluženog starog šampiona u ringu, koji sruštenih ruku čeka još samo onaj jedan udarac što bi okončao sve njegove muke. Prije dvije godine činilo se i da je Matkovićev muškarac ostao bez svog broda, da neće još dugo onako gordo stajati na svom postamentu ponosno slaveći ono što je svojim rukama stvorio. Ali onaj stari šampion posljednju rundu još uvijek nije odradio, a Muškarac i brod Vinka Matkovića i dalje su na istom mjestu.

Da, „3. maj“ je spašen propasti, zahvaljujući nevjerojatnim odricanjima svih njegovih radnika na čelu s generalnim direktorom Edijem Kučanom i njegovim suradnicima, koji je svoje znanje usmjerio u pokušaj da riječki škver izbjegne tužnu sudbinu najstarijeg hrvatskog brodogradilišta, Uljanika, uprava kojega je dobrim dijelom zaslужna za sve muke ove slavne riječke tvrtke, kojoj su temelji udareni 1892. godine.

– Rekao bih ovako: mi svi zajedno još uvijek se borimo da bismo spasili „3. maj“. Mislim da smo učinili krasne preudvjete za taj dio, a sada ćemo vidjeti kako će ići dalje. Sporazum s vjerovnicima u kojem je „3. maj“ preuzeo obavezu u rješavanju duga nastalog u dotičnom periodu ističe nam 1. rujna. Sigurno je da iz proizvodnog programa kojega imamo ne možemo akumulirati tako ogromna sredstva, ali smo pronašli model za kojega

se nadamo da će zadovoljiti naše vjerovnike i ako to sve prođe dobro, onda ćemo moći reći da smo spasili „3. maj“. Zeleno svjetlo za financiranje nastavka procesa proizvodnje dobili smo 1. rujna 2019. godine i uspješno smo ga s našim vjerovnicima realizirali do konca rujna, u prosincu 2019. godine, nakon više od godinu dana stajanja, krenuli smo u proces proizvodnje i prvi dio priče uspješno smo zaključili isporukom prvog broda za Kanađana. Mogu reći da nitko nije vjerovao da ćemo to uspjeti, osim užeg tima ljudi koji je ostao uz mene. Da budem iskren, onog trenutka kada je brod bio predan pukle su me emocije do kraja, jer tek tada sam shvatio čega smo se prihvatali. No, bilo je veliko zadovoljstvo i rekao sam tada da ćemo tim i ja taj brod napraviti kud puklo da puklo, a kada smo ga napravili rekao sam da bih mogao otići. No, svi skupa zajedno odlučili smo do kraja odraditi čitav dio tog dijela proizvodnog programa.

U ovom trenutku „3. maj“ je izrazito ozbiljan gospodarski subjekt i Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije, značajan je i za Hrvatsku, jer mi surađujemo s više od 300 domaćih firmi. Netko mora razumjeti što je brodogradnja, a tu moramo gledati multiplikacijski faktor. Za jednu uloženu kunu u brodogradnji praktički imate povrat, po mojim računicama, barem od još tri kune. U rujnu 2019. godine imali smo 670 zaposlenika, gradili smo segment po segment i došli na 850, a trenutačno imamo 824 zaposlenika jer nam je dio starije generacije otisao u mirovinu i morat ćemo se pomlađivati. Iskreno, gledamo svaku kunu

koju imamo, pokušavamo iskoristiti svaki postojeći kadar u organizacijskom sustavu sasvim drugačije nego li je to nekad bilo u „3. maju“. Nekad je „3. maj“ bio fantastično ustrojena tvrtka, svaki segment je bio pokriven s određenim zaposlenikom, ali danas je to nemoguće finansijski podnijeti. Traži se širina aktivnosti i tu imamo velikih problema. Moramo krenuti razmišljati na način da nije moje samo ono što je moje, nego je moje sve ono što treba za brod učiniti.

Četrdeset godina u „3. maju“

Trebaju vam, dakle, polivalentni igrači?

– Upravo tako. A mi smo bili strogo specijalistički orijentirani. To je izvanredno kada to možete podnijeti. Na žalost, u ovom okruženju tržišta taj segment je nemoguće

Edi, dugo te nisam vido! Kada ćeš se ispisati iz 3. maja?

Edi Kučan, generalni direktor brodogradilišta „3. maj“, još uvijek najvećeg industrijskog simbola Rijeke i Primorsko-goranske županije

održati. Upravo zbog toga od svih svojih kolega tražim punu polivalentnost na svim aktivnostima.

„3. maj“ je bez dijela zaposlenika ostao restrukturiranjem tvrtke, dio ljudi otisao je u mirovinu, ali veliki dio firmu je napustio iz egzistencijalnih razloga. No, činjenica je da se ljudi polako vraćaju natrag u riječki škver?

– To me izrazito čini zadovoljnim, dobar dio ljudi se vratio kada su stekli sigurnost da će moći osigurati svoju egzistenciju, a to znači da smo na dobrom putu. Bilo je na početku i nekih zamjeravanja jer su pojedinci znali reći da su uspjeli izdržati osam mjeseci bez plaće, a da se sada vraćaju oni ljudi što su otisli ranije. No, niti najmanje ne zamjeram

nikome tko je otisao, ljudi su morali spašavati egzistenciju, obitelj, a svaki trećemajac je kod nas dobrodošao i bit će mi uvijek draga da ga prihvativmo natrag.

U brodogradilištu ste zaposleni od 5. srpnja 1982. godine. Čitav radni vijek proveli ste u škveru, kako je bilo proživjeti one dramatične mjesecce kada je opstojnost ovog simbola Kvarnera zaista bila vrlo upitna, sigurno nije bilo lako gledati kako se za pomoći radnicima organiziraju humanitarne akcije i koncerti?

– Kroz čitav ovaj period 3. maj je prolazio različite turbulencije. Kada sam ja zaposlen, 1982. godine, pojavili smo se u svijetu s novom generacijom kemijskih tankera koja je

na svjetskoj razini firmi otvarala perspektivu pa smo tada imali trenutak uzlazne putanje. Nakon toga su uslijedile restrikcije parnepar pa su nam proizvodni procesi počeli padati. Početkom devedesetih plaću smo dvije godine primali preko sindikata, pa je došao rat tijekom kojega je 800 djelatnika 3. maja stalno bio na ličkom ratištu. Uvijek smo nekako bili poput fenksa, pomalo bismo se dizali iz svih tih nedaća i upadali u nove. No, ova tragedija u koju smo upali 2018. godine zajedno s Uljanikom bila je najtragičnija od svih dosadašnjih. Zadovoljstvo mi je da se sada iznova polako dižemo iz pepela, ali svakodnevno i dalje imamo udare u svim segmentima i puno se puta zapitam gdje je granica toj izdržljivosti. U tom najgorem periodu tragično je bilo gledati ljudi kojima

je marendu u firmi bila jedini obrok taj dan. A mi im niti to nismo mogli omogućiti. Uspjeli smo zahvaljujući Gradu Rijeci i Primorsko-goranskoj županiji, gradonačelnik Vojko Obersnel i župan Zlatko Komadina tada su pokazali izrazitu senzibilnost i pomogli nam svima zajedno. Da, ti trenuci su bili izrazito teški, ali program kojega smo pripremili je bio egzaktan i bio bih najsretniji da se ostvario onako kako smo ga zacrtali.

Da, moj dosadašnji radni vijek bio je vrlo zanimljiv, prolazio sam sve faze „3. maja“, ali ta ljubav prema 3. maju i brodogradnji, kao i taj naš primorski inat upravo je napravio da sam uvijek gledao ispred sebe i uvijek sam bio spremam ţrtvovati se u korist brodogradilišta, naravno zajedno sa svojim suradnicima.

Projektiranje dio života

Ljudi koji su uz Vas radili ili još uvijek rade kažu da je Vaša najveća snaga ta što poznajete apsolutno sve proizvodne procese, od crtanja nacrta do finalnog proizvoda?

– Rijetko bi se i u svijetu našao primjer ljudi koji su prošli baš taj čitav proces poput mene. Kolega iz tehničkog ureda i ja zaposleni smo na isti dan, sjedili smo stol do stola, on je s tog mjesta otišao u mirovinu, a ja sam prošao sve živo i neživo. Kada sam došao startao sam kao inžinjer specijalista u tehničkom uredu, segment izrade klasifikacione dokumentacije. Nakon godinu i nešto dana netko je ocijenio da ima neke perspektive u meni pa su me prebacili u projektni ured, razvojno projektiranje, gdje je moje srce i danas ostalo.

Zašto?

– Projektiranje broda od bijelog papira po meni predstavlja vrhunsku specijalnost i zadovoljstvo za svakog inžinjera. Kada vi unosite taj dio sebe unutra i kada na kraju vidite ono što je izašlo van, onda shvatite da je to dio vašeg života. Kada sam gledao kako odlazi prvi brod na kojem sam suradivao s kolegama, jer to je multidisciplinarna aktivnost i jedan čovjek to ne može sam odraditi, suze su mi tekle. I tako je bilo sa svakim idućim brodom. Ne mogu sprječiti suze kada vidim da brod odlazi negde u svijet, to mi je kao da odlazi dio mene. U odnosu na druge možda je razlika u tome da sam sa svim tim svojim brodovima i dalje živio, da sam ostao u odličnim odnosima sa svim brodovlascicima, a uvijek s osnovnom namjerom da kroz rezultate eksploracije

U ovom trenutku „3. maj“ je izrazito ozbiljan gospodarski subjekt i Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije, značajan je i za Hrvatsku, jer mi surađujemo s više od 300 domaćih firmi.

Netko mora razumjeti što je brodogradnja, a tu moramo gledati multiplikacijski faktor. Za jednu uloženu kunu u brodogradnji praktički imate povrat barem od još tri kune.

Potekao sam iz projektnoga ureda, u kojem smo izrazito puno vodili računa o vlastitom školovanju i svakom djelatniku omogućili sticanje novih znanja.

Najviše se uči metodom vlastite kože

Predavač ste na Tehničkom fakultetu?

– Vrijeme mi ne dozvoljava ono što sam očekivao, ali želio bih svakako ovo široko znanje koje sam stekao u brodogradnji prenijeti mlađim kadrovima. Najviše učite na vlastitoj koži, na vlastitim problemima na koje nailazite. Vidio sam da u današnjem trenutku na fakultetima imamo dobar dio kvalitetnih i vrhunskih predavača kojima nedostaje segment realnog života, a on se razlikuje od papirnatoga. To mi je uvijek bio poriv, to sam želio prezentirati i dati budućim generacijama da im bude osnova iz kojega smo gradili. Taj dio inžinjerstva kroz praksu mi je bila intencija ugraditi u jedan priručnik kojega još moram kompletirati. Napraviti skriptu za buduća pokoljenja. I to je krasilo 3. maj, pa je praktički svake

poboljšate svoj idući brod. Uvijek može biti bolje, a to što uvijek može bolje sam kasnije projektirao. Bio sam tehnički direktor četiri godine, pa sam se vratio u projektni ured i sa zadovoljstvom s kolegama ugovarao nove poslove. I nakon toga je došao trenutak da odem u upravu. Ako je priprema u brodogradilištu kvalitetno izvedena, a to znači da imate pripremljenu kompletну tehničku dokumentaciju za gradnju, naručen sav materijal i osigurano financiranje jer bez toga nema ničega, onda vi taj brod možete napraviti kvalitetno u zadanim rokovima. No, iskreno, čitav svoj život u škveru uvijek smo žonglirali, uvijek je neki vrag negdje nedostajao, a gdje god je nešto negdje zapinjalo ja sam bio unutra.

Rješenje uvijek treba pronaći

Možda zato dobro funkcioništate u kriznim situacijama?

– Rješenje uvijek treba pronaći. Kada nešto negdje zapne, a ovo je multidisciplinarna aktivnost, vi morate imati mogućnost povezati se s više sredina, sklopiti zajednički tim i onda vam rezultat neće izostati. Možda sam u tom dijelu uspio.

Kažete da ste u dobrim odnosima sa svim brodovlascicima za koje ste radili brodove, što Vas čini čovjekom s dobrim vezama prilikom pronalaženja novih poslova, pa je i to, uz poznavanje kompletнog proizvodnog procesa rada, kažu upućeni, jedna od Vaših glavnih karakteristika?

– Prvo ogledalo brodogradilišta vam je upravo u razgovoru s potencijalnim kupcima. Kada s timom razgovarate s potencijalnim kupcem vi morate pokazati da vladate tom materijom, a da bih uspio ovladati tom materijom to je značilo jako puno odricanja. Dosta često sam znao u tom dijelu biti u raskoraku sa suprugom, ona je diplomirana pravnica, znala je reći kada dođeš doma povuci zavjesu pa dalje razmišljaj. Ne! Ako ste projektant vi morate nositi ideju i projekt 24 sata. Ako vam ideja padne u pola noći, sjest ćete za stol i to nacrtati. Jedino tako možete biti vrlo kvalitetan u tom poslu. A osnov svega je bilo pokazati kupcu da vlastiš materijom. Nemoguće je očekivati da će svatko znati sve sto posto, ali kada se postavi neki problem morate ga moći notirati, prići mu inžinjerski, kontaktirati dobavljače, pronaći rješenje i drugi dan prenijeti potencijalnom kupcu. I to je krasilo 3. maj, pa je praktički svake

Kučan: Da budem iskren, svaki dan sebe pitam što mi ovo treba. Ali „3. maj“ je u srcu, on čini ponos nas svih ovdje, on je ponos ovog Grada i Županije.

godine imao projekt broda godine. Izrazito puno smo u projektnom uredu vodili računa o vlasnitom školovanju, svakom djelatniku smo omogućili sticanje novih znanja. To je ostalo cijenjeno od svih brodovlascnika. Nekad mi je i jedan dio menagmenta 3. maja znao prigovoriti da sam dobar s kupcima pa im podilazim. Ne, naravno da ne podilazim. Svatko štiti interes svoje tvrtke, ali ti moraš s druge strane vidjeti partnera s kojim nešto zajednički gradiš. Ako nisu obje strane partnerski u tom poslu, taj posao neće završiti dobro.

Spor s Uljanikom treba biti riješen prijebojem

Iako nitko u „3. maju“ trenutačno nema razloga strijepiti na način na koji se strijepilo prije dvije godine, situacija je ipak daleko od idealne. U nezavidnom ste položaju u odnosu na Uljanik koji vam duguje 600 milijuna kuna i vi se tu ne možete naplatiti, ali u isto vrijeme oni od vas mogu potraživati novac na ime dugovanja, iako su vas doveli u sadašnju situaciju. Koliko je to otežavajuće u radu?

– Da budem iskren, to je tragicno. Osnovna ideja cijelog koncepta je bila da će međusobni odnos unutar Uljanik Grupe biti riješen prijebojem. Prijeboj je bio jedina mogućnost,

naročito ako govorimo o novčanom iznosu koji je izašao iz „3. maja“ prema Uljaniku, a tu je riječ o iznosu i većem od 600 milijuna kuna. Dakle, mislio sam da će se to riješiti prijebojem, ali stečajni zakon je vrlo grub u nekim stvarima i stečajni upravitelji te mogućnosti u ovom trenutku ne sagledavaju. Stečajni upravitelji pokušavaju riješiti naplatu za svoje vjerovnike, ali kao gospodarstvenik smatram da nema nikakve logike rješavati vjerovnike na način da drugu tvrtku dovodite do propasti. Zato smo ustrajni u nastojanjima da organiziramo sastanak na nivou Ministarstva gospodarstva, jer ono je bilo svo vrijeme inicijalni faktor u ponovnom pokretanju proizvodnje unutar „3. maja“, uz podršku Vlade Republike Hrvatske i naročito premijera Andreja Plenkovića. Morat ćemo pronaći neko rješenje, „3. maj“ definitivno ne može snositi potraživanja koja imamo od stečajnih upravitelja. Neka to rješava struka, ali postoji model prema kojem bi se određeni dio potraživanja mogao riješiti, ali se svaki stečajni upravitelj boji da će postati odgovoran ako napravi takve međusobne prijeboje. Nadam se da ćemo taj dio uspjeti riješiti, jer inače nećemo dobro završiti.

Meni je osnovni cilj čitavo vrijeme bio pokrenuti proizvodnju, nastaviti rad,

osigurati plaće zaposlenicima, a onda u hodu rješavati sve probleme. Nadam se da postoji razum, jer uništiti jedan ovakav privredni subjekt zaista bi bilo suludo. Osim toga, mislim da niti Vlada RH ne bi niti ušla u ovaj program da bi se to opet dovelo u situaciju Uljanika. Mislim da ćemo pronaći nekakav zajednički modalitet i rješenje.

Što je budućnost 3. maja?

– Budućnost 3. maja je u ovom trenutku ništa proizvodnog programa za kojega smo se u ovom opredjelili, a to su polarni kruzeri. COVID je najviše pogodio segment putničkih brodova i brodova za krstarenje, ali s ovom veličinom što je kod nas građena mi ne ulazimo niti blizu bilo kakvoj konkurenčiji s Fincantierijima jer to bi bilo iluzorno, to su daleko najozbiljnija brodogradilišta, ili sličnim brodogradilištima. Ušli smo u veličinu brodova 150-200 metara i to je segment koji nam pokazuje da možemo biti na troškovno pozitivnoj nuli. Kada gledamo čistu logiku ekonomskog poslovanja svaka firma mora ostvarivati dobit. Slažem se. Ali vraćam se natrag na ono što sam već rekao, treba gledati taj multiplikacioni faktor u cijelom prstenu, jer onda to ima smisla. Ako se to tako ne gleda, bojam se da perspektive za brodogradnje nema.

Moramo se rastegnuti i pokriti plahom koliko imamo. Ostali smo bez računovodstva, financija, tehničkog ureda, kadrovske službe. Krpali smo, izričito vodeći računa da zapošljavamo ljudе direktnо vezane uz brod. Od četiri pomoćnika očekujem da preuzmu moje aktivnosti, spremam sam sudjelovati, ali možda više sa savjetodavne strane jer ovo me već stravično opterećuje.

Strateški partner i opstanak brodogradnje

Nedavno je raspisan javni natječaj za prodaju dionica 3. maja, što sigurno povećava tu neizvjesnost svakodnevne borbe za opstanak?

– Moram reći da sa stečajnom upraviteljicom Uljaniku Marijom Ružić imamo vrlo dobre odnose i razumijevanje, ali vidim da nam se u nekim segmentima putevi razilaze u razmišljanjima. Svatko štiti svoj interes, a prema njezinoj informaciji prema stečajnom zakonu morala je staviti dionice „3. maja“ na prodaju na burzu. Uljanik d.d. ima 88,2 posto ukupnog udjela dionica 3. maja, ostatak pripada Gradu Rijeci i zaposlenicima. Ne bih imao ništa protiv da se pojavi ozbiljan strateški partner, ali ponavljam ozbiljan strateški partner koji na ovom lokalitetu i dalje ima namjeru odražati brodogradnju. Kakvu brodogradnju – to je sad stvar svakog potencijalnog vlasnika sa svojom vizijom. Brodogradnja koja proicira i stvara godišnje gubitke nema smisla, ali kada se sagleda onaj multiplikacioni faktor onda je priča drugačija, jer teško je očekivati da na ovom lokalitetu brodogradnja počiva na tržišnim osnovama. Tržište diktira cijenu, Kina je sebi u proizvodnom programu zacrtala da će 2007. godine biti vodeća brodograđevna sila svijeta, postigla je to malo kasnije, ali treba samo malo pogledati modele koje oni primjenjuju. Ne moramo izmišljati toplu vodu. Država se opredjelila i prema privatnim brodogradilištima, a omogućava im da mogu normalno egzistirati. Imaju modućnost kreditnog zaduženja unutar nacionalnih banaka po vrlo povoljnim uvjetima, omogućavaju im se osnovni resursi, čelik i ostali materijali, po posebnim cijenama, i takvome parirati je relativno teško. Pogotovo s ovim standardnim brodovima. To ćemo morati zaboraviti, znali smo se hvaliti da smo jedan od tri svjetska brodogradilišta u

Svaki brod koji ode nosi nešto vašega

Kojim brodom, odnosno, projektom ste najponosniji?

– Svaki brod koji ode nosi nešto vašega. Vrlo zanimljiv je bio projekt katamaranske dizalice, kada smo ušli u nišu kemijskih tankera bila je procedura novih propisa što se tiče sigurnosti zagađenja mora, sigurnosti posade na brodovima. Izrazito sam zadovoljan s asfalt tankerom, za Visbyja smo radili manji od 13 tisuća, dva veća su odradili u Hyundaju, ali po našim idejama. Očekivao sam da ćemo u „3. maju“ odraditi gradnju brodova za prijevoz ukapljenih plinova (LPG), zadovoljan sam jer smo napravili baržu. Znam da su se u Uljaniku smijali kada su nas preuzeли i govorili da je „3. maja“ baržo graditelj, ali taj baržo graditelj je napravio 40 oil barži, 12 asfaltnih barži, 3 barže za prijevoz asfalta preko mora koje nisu imale propise pa su se oni radili skupa s nama. Vizija mi je bila da preko LPG-a uđemo u transfer tehnologije LNG-a...

proizvodnji kemijskih tankera, cijene koje su na svjetskom tržištu za takve brodove mi više ne možemo postići. Mislim da neću pregrubo reći, ali Santiago je posljednji kemijski tanker koji će u 3. maju biti izgrađen u doglednoj budućnosti. Mogli smo se uvijek tući s Korejom, prema Europi smo parirali Portugalu, Poljsku, Španjolsku, Njemačku i Italiju su bile skupljje od nas. Ako te zemlje u Europi mogu opstatи s brodogradnjom, onda bi je i Hrvatska morala zadržati kao jednu od djelatnosti koja je u svijetu izrazito prepoznata.

Nije jednostavno izgraditi brod, tko to nije video i nije probao, teško će to razumjeti. Od bijelog papira, do trenutka kada napusti naš bazen i kada se vidi koji je dio hrvatske pameti u njega ugrađen. Bez brodogradnje nema intencije naših tehničkih fakulteta, brodograđevnog pogotovo, a to je jedan dio streljena za koji se Hrvatska opredjelila

u Europskoj uniji. Ako ćemo mi fabricirati kadrove za Europu, onda je to po meni malo tragično. Mislim da mi to moramo raditi za našu zemlju.

Teza o čovjeku i magarcu

Imponira li Vam saznanje, a svi kažu da je to točno, da Vam ljudi u škveru vjeruju i da Vas poštuju?

– O sebi ne volim razgovarati. Dao sam sve od sebe. Sve što sam stekao, stekao sam u „3. maju“, ova tvrtka mi je to omogućila. Dvije stvari koje ne mogu tolerirati su laž i ucjena. Tko radi, grijesi, tko ne radi nikad neće pogriješiti. Laž i ucjenu ne mogu pregrmjeti. Sa svima želim uspostaviti otvoreni i prisan kontakt, moj ured je otvoren bilo za koga, mogu doći kada god žele, spremam sam sa svakim porazgovarati, ako netko želi otici moram čuti koji je razlog, što bismo mogli promijeniti, stalo mi je do svakog čovjeka u „3. maju“ jer svatko čini jednu malu puzlicu koja na kraju daje konačnu sliku. Ako brod završite, a čistačica ga ne očisti, vi ga predati nećete. I one su, dakle, dio tog segmenta i treba cijeniti svakoga tko je na tom brodu. Isti sam kakav sam i bio, kada nisam bio na poziciji pokušavao sam reći što me tišilo, nekad to baš i nije bilo dobro prihvaćeno. Pobornik sam teze da su čovjek i magarac kvalitetniji od samog čovjeka.

Kada smo dogovarali ovaj razgovor nikako niste uspevali pronaći termin, rokovi, komisije, sastanci, telefonski razgovori, nazovite drugi tjedan... Stekao sam dojam da noćite u „3. maju“?

– Obitelj je dosta osjetila moj posao. Svaki posao kojega sam dobio, gledao sam završiti u najboljem i najbržem vremenu. Nije me to zaokupljavalo samo osam sati, već i kudikamo više od toga. Moram se zahvaliti supruzi, koja je sve to skupa podnijela. Imam unuka Matiju od 6,5 godina starosti i najteže mi je kada mi kaže: „Edi, nisam te dugo video!“ Naime, Matija po nevjestinoj strani ima nonu i nonu, moja supruga je baka, a ja sam – Edi. Njegov prijatelj. Neki dan me je pitao kada će se ispisati iz „3. maja“ jer se on ispisao iz vrtića pa bismo onda mogli skupa ići okolo. To ponekad u srcu malo zaboli, ali ljubav prema 3. maju je učinila što je učinila, da nije bilo te ljubavi i vjere u sve te ljudе, vjerujem da bih odavno otisao u mirovinu.

Pa koliko je onda brodova još ostalo do mirovine?

– Sada na Španjolcu lomimo zube, u dobrim

Meni je osnovni cilj čitavo vrijeme bio pokrenuti proizvodnju, nastaviti rad, osigurati plaće zaposlenicima, a onda u hodu rješavati sve probleme.

segmentima je gotov, ali još uvijek ne znamo kojom ćemo bojom obojati tankove, iako mislim da smo taj problem riješili. Prvi brod je bojan bojom engleske tvrtke, a kako Engleska više nije dio Europske unije ta se boja ne može tako jednostavno dopremiti. Od veljače svaki tjedan pišemo dopise jedni drugima i nadam se da će ova boja doći, čak smo angažirali i avionski transport da bismo smanjili penale i unutrašnje troškove. Nadam se da ćemo to riješiti. Brod je tri godine stajao u Uljaniku i u tom periodu došlo je do oštećenja u strukturi teretnih tankova, nismo to očekivali, ali riješili smo sve, pa ćemo i to.

Opel Astra iz 2001. godine

Što mislite da biste još trebali promijeniti?

– Pitanje je teško. Ljudi svi moraju shvatiti da današnji „3. maj“, nije nekadašnji „3. maj“. Intencija je izgraditi „3. maj“ ponovo, samo ga treba postaviti na tržišne osnove. Treba zaboraviti da će bilo tko snositi vaše gubitke, tu se moramo promijeniti u glavi. Nekako osjećam da se onaj entuzijazam kojega sam video kada smo krenuli s prvim brodom, ta volja i inat pomalo gube, da se ponovo preslagujemo i vraćamo u nekim segmentima na ono što smo bili. Taj dio moramo promijeniti. Treba povećati efikasnost, znam

da je u ovim uvjetima na ovim temperaturama krvav posao raditi u brodu, ali efikasnost moramo povećati da bismo bili konkurentni na svjetskom tržištu. Školovanje svih segmenta menadžmenta, od poslovođe do vrha. To nam je uvijek bila rak rana, to moramo promijeniti i dugunuti kvalitetni nivo onog najnižeg nivoa menadžmenta, jer on je direktno odgovoran za sproveđenje procesa gradnje broda. To me tiši. Želja mi je bez daljnje kompletirati organizacijski sustav, sada smo radili na nivou da omogućimo da izgradimo brod, tu sam možda i ja krivac, sada se moramo pozabaviti organizacijskom strukturu, jer moramo napraviti sve u nekom segmentu gdje vidimo da imamo malo poremećaja. A morate znati da možete zapošljavati onoliko ljudi, koliko ih možete platiti.

Moramo se rastegnuti i pokriti plahom koliko imamo. Ostali smo bez računovodstva, financija, tehničkog ureda, kadrovske službe. Krpali smo, izričito vodim računa da zapošljavamo ljudе direktnо vezane uz brod. Postavio sam četiri pomoćnika od kojih očekujem da preuzmu moje aktivnosti, spremam sam sudjelovati, ali možda više sa savjetodavne strane jer ovo me već stravično opterećuje. Kada smo krenuli, na vidjelo je isplivao čitav niz radno-sudske procesa, što

Pula uopće nije rješavala. Sve smo dogovorili i do sada ispoštivali sve što smo se dogovorili. Lovimo svaku kunicu koju možemo zaraditi, borimo se za svaku. Nadamo se da bismo sada konačno mogli dobiti certifikat Fincantierija. Imali smo određena sredstva kojima bismo riješili sve probleme prema vjerovnicima, ali Uljanik nam je sve to založio, samački hotel, zemljište iznad samačkog hotela, restoran, nismo znali niti da smo placac-jamac Uljanika u određenim kreditima. Model za rješavanje duga smo pripremili, neće svi biti zadovoljni, ali će razumjeti stvar. Veći vjerovnici su svo vrijeme naši kooperanti, kroz neke buduće poslove pokušat ćemo taj dio podesiti na zajedničko zadovoljstvo. Da budem iskren, svaki dan sebe pitam što mi ovo treba. Ali „3. maj“ je u srcu, on čini ponos nas svih ovde, on je ponos ovog Grada i Županije.

Koji model Mercedesa vozite?

– Vozim model Opel Astra iz 2001. godine! I zadovoljan sam, zaključit će ovaj jedinstveni čovjek, skroman, simpatičan, omiljen u svojoj radnoj sredini i okolini, koji definitivno odudara od slike modernog menadžera 21. stoljeća pa mu niti nakon 40 godina nije problem navući radno odjelo i krenuti u obilazak škvera. A to zaista zaslužuje – poštovanje!

vizitka

Parkovi Opatija d.o.o.

Napisao: Zdravko KLEVA
Snimio: Petar FABIJAN

Skrajem 19. stoljeća Opatija je postala mjesto pogodno da tijelo ozdravi, da se umor otkloni, a čula nauživaju mirisa i boja gradskih perivoja. Izrađeni uz hotele, vile, šetnice, opatijske parkovne površine koje i danas privlače pozornost svakom tko se uz njih zatekne. O perivojima, kojima se Opatija može usporediti s Nicom, San Remom, Portorožem, Trgovačko društvo za uređenje i njegu zelenih površina i uzgoj cvijeća – Parkovi d.o.o Opatija vodi brigu, njima upravlja kao i o drugim javnim prostorima.

Trgovačko društvo osnovano je 1950. godine. Od tada do danas promijenilo je nekoliko imena, a lanjsku 70-tu obljetnicu obilježilo je pod imenom Parkovi. Osnovna djelatnost društva, napominje Željko Mikulandra voditelj financija i zamjenik direktora, uređenje je parkova, obalne šetnice i javnih kupališta. Najveća briga poklanja se 10 parkova koji su najznačajniji za Opatiju, a od kojih su tri zaštićena kao spomenici perivojne arhitekture – parkovi Angiolina i Margarita, park Sv. Jakov i Američki vrtovi

a održavaju javne površine poput stepeništa, pješačkih staza, šetališta.

Prihode društvu osigurava Grad Opatija

Parkovi d.o.o u vlasništvu su Grada Opatije. Zaposlenih u društvu je 70 od čega je 60 djelatnika u operativi koji obavljaju svakodnevne poslove na terenu, a podršku im daju stručne službe, građevinski i inženjeri hortikulture. Troškovi društva se financiraju iz gradskog proračuna Opatije u iznosu od 80 posto. Tek 10 posto prihoda ostvaruje se od pruženih usluga općinama Matulji i Lovran, čiju parkovnu infrastrukturu također njeguju. Ostatak se ostvaruje na tržištu kroz pružanje usluga uglavnom hotelima na opatijskom području. Na pitanje o proizvodnji cvijeća, za

Ništa bez konzervatora

O zaštićenim perivojima brine županijska Javna ustanova Priroda. Postoji konzervatorski odjel u Rijeci i nikakvi zahvali bez njihove suglasnosti se ne mogu provesti. I to je nekako najveći dio zaštite spomeničke parkovne infrastrukture. Inače, ispod Ulice Maršala Tita u Opatiji je sve zaštićeno. Što se tiče stručne potpore, posebno veliku potporu imamo od gospode Koraljke Vahtar-Jurković koja je napisala i knjigu o opatijskim perivojima i ona nam je uvijek tu za savjet i pomoć. A od Turističke zajednice Grada, dobivamo nešto sredstava odnosno oni preuzimaju aktivnosti posebice što se tiče Adventa, Nove godine te promocije same turističke destinacije, kaže Željko Mikulandra.

Željko Mikulandra: U Opatiji su svi posebno osjetljivi na zelenilo

Ivan Bilobrk: Čuvamo i uređujemo 200 tisuća kvadrata nasada i javnih površina

Vrijedni djelatnici „Parkova“ njegovatelji su perivojne baštine

Angiolina – perivoj ljubavi i glazbe

nismo mogli više ekonomski podnijeti. Prešli smo na ugovaranje i nabavku materijala od proizvođača cvijeća. Ljetnice mijenjamamo dva puta godišnje, na proljeće i jesen. U svakom turnusu zasadimo negdje oko 60 tisuća

Parkovi d.o.o u vlasništvu su Grada Opatije. Zaposlenih u društvu je 70 od čega je 60 djelatnika u operativi koji obavljaju svakodnevne poslove na terenu, a podršku im daju stručne službe, građevinski i inženjeri hortikulture.

cvjetova, a što se tiče stabala, tog uzgojenog drvnog materijala kod nas nema pa ga nabavljamo iz inozemstva, Italije uglavnom. Travnjaci se održavaju navodnjavanjem, rekonstruiraju se svakih nekoliko godina. Vodu kojom zalijevamo površine plaća grad. U svezi autohtonih stabala, održava se njihovo zdravlje, a u slučaju bolesti konzultiramo se sa Agronomskim fakultetom u Zagrebu s kojima imamo tjesne odnose. O svemu nastojimo voditi računa jer su svi u Opatiji posebno osjetljivi na zelenilo, ali treba imati na umu da sve ima svoj vijek, napominju u Parkovima.

Svakodnevna briga o ljepoti javnog prostora

Ukupna površina nad kojom svakodnevno radimo, koju čuvamo i uređujemo je 200.000 kvadrata nasada i javnih površina, zaključuje direktor Parkova Opatija, Ivan Bilobrk. Od

Od deset najznačajnijih opatijskih parkova, tri su zaštićena kao spomenici perivojne arhitekture

toga je 146.000 kvadrata zelenih nasada, te 24.000 m² obalnog puta, stepeništa i šetnica poput Carmen Silva i onih po okolnim naseljima. Od javnih plaža, održavamo plažu u Ičićima, površine od 28.000 m². Morskog dijela 13.000 m² i 15.000 m² kopnenog. Kupalištu Tomaševac koji je dječja plaža, zbog mama i nona koje djecu dovode na plažu posvećujemo posebnu pažnju gledi čistoće i uređenosti. Također kad smo kod mora, dodaju u Parkovima, njegova čistoća na kupalištima

Prelijepi Amerikanski vrtovi prostor su od 9,5 tisuća četvornih metara i uskoro se kreće u njegovu revitalizaciju bespovratnim europskim sredstvima

U Opatijskim zelenim nasadima i u deset zaštićenih perivoja raste 150 vrsta biljaka.

se kontrolira u dogovoru sa HZZJZ PGŽ u Rijeci. More se uzorkuje, dostavljaju se podaci u skladu kojih se postupa. Za sada, može se reći, da je more vrlo dobre kvalitete.

U Opatijskim zelenim nasadima i u deset zaštićenih perivoja raste 150 vrsta biljaka. Vjerovati je da će taj broj možda nastaviti rasti kada se realiziraju započeta dva velika projekta.

Direktor Ivan Bilobrk ističe:

– Naša najvažnija dva projekta u kojima krećemo su revitalizacija parka Amerikanski vrtovi i parka-rasadnika Angiolina u vrijednosti od 19 milijuna kuna. Od toga 11.200.000 kn dobivamo nepovratnih europskih sredstava. U ožujku smo potpisali ugovor, u pripremi je natječajna dokumentacija i planiramo u srpanju objaviti natječaj kako bismo mogli započeti s izvođenjem radova na obje lokacije. Amerikanski vrtovi prostor su od 9,5 tisuća četvornih metara, a Rasadnik Angiolina je površine 5 tisuća kvadrata. Na rasadniku imamo tri objekta: stari rasadnik, konjušnicu i objekt kojeg ćemo pretvoriti u multimedijalni ulazni portal s ugostiteljskim objektom, a stari rasadnik ćemo konzervirati i obnoviti kakav je bio nekad, povrh vile Angiolina.

Opatija Park 2020

Grad Opatija je u prošloj godini, kada je Rijeka bila Europska prijestolnica kulture provela projekt OPATIJA PARK 2020. Projekt je bio posvećen dvjema obljetnicama: 175 godina opatijske perivoje arhitekture i 70-toj obljetnici kontinuiranog održavanja opatijskih zelenih nasada i perivoja. Početkom razvoja opatijske perivoje arhitekture smatra se izgradnja perivoja Angiolina 1842. godine, a za početak institucionalnog održavanja perivoja odabran je 1. svibnja 1950. kada je osnovano Gradsko poduzeće za upravljanje kupalištima i parkovima.

Cilj Projekt OPATIJA PARK 2020 bio je snažno istaknuti opatijsku perivoju baštinu kao osnovno obilježje grada. Uz sve druge vrijednosti koje sadrže perivoji, oni imaju i iznimno turistički značaj. Jer prema rječima akademika Mladena Obada Šćitarocija, redovnog profesora na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, njihova svrha kao artificiranog prostora je postizanje estetskog rezultata, a potom pružanja ugodne, ladanja, odmora, iluzije nekog boljeg svijeta. Kako bi se ta iluzija boljeg svijeta približila svakom putniku namjerniku koji se zatekne u Opatiji spomenuti projekt iznjedrio je i tematsko putovanje kroz 10 perivojnih bisera. Njih je dr.sc. Koraljka Vahtar-Jurković, doktorica znanosti iz područja urbanizma, arhitekture i pejzažne arhitekture nanizala u knjigu „Opatijska kolajnica“ čime je ujedno dala jedinstveni turistički proizvod – vodič kroz Opatijske perivoje. Svakom perivoju dala je light motiv izvučen iz konteksta njegovog nastanka, veze s graditeljem, imenom. Tako je Angiolina perivoj ljubavi i glazbe. Nazvan je imenom preminule supruge Higinija Scarpe,

Koraljka Vahtar-Jurković autorica je knjige „Opatijska kolajnica“, vodiča kroz Opatijske perivoje

rječkog patricia koji je vilu i perivoj dao izgraditi. U njemu je glazbeni paviljon sa skulpturom Jana Kubelika češkog violiniste i kompozitora, te bista Ivana Matetića Ronjgova. Drugi zaštićeni perivoj sv. Jakova, perivoje mladenaca jer se u obližnjoj, istoimenoj crkvi održavaju vjenčanja. Perivoj Slatina poseban je po fontani osvijetljenoj noću pa mu priliči nazvati ga perivojem vode i svjetla, kao što perivoj poezije i mladih pripada parku Drage Gervaisa u čijoj su blizini obrazovne institucije. Uz priču o svakom perivoju naznačene su sve vrste biljaka i raslinja koje ga krase. Sadržaj iz Kolajnice prenijet je dijelom i na ploče koje su postavljene u svih deset opatijskih perivoja uključenih u tematski put, a priređeno je i rjezino izdanje na internetu. Svrač cijelog tog rada autorice Vahtar-Jurković, podržanog od Grada, gradske Turističke zajednice i Primorsko-goranske županije jeste snažno utkati perivojnu baštinu u identitet grada Opatije. Zato sama autorica Opatijske Kolajnice voli naglasiti: „Što su zidine Dubrovniku to su Opatiji perivoji“.

U ugostiteljstvu i hotelijerstvu ne postoje dva ista dana, svaki je poseban

Životna priča Mire Bujan, dobitnice Nagrade Grada Kastva za doprinos razvoju turizma, ugostiteljstva i hotelijerstva te povodom pola stoljeća djelovanja restorana "Villa Mira".

Napisao: Zdravko KLEVA
Snimio: Rino GROPUZZO i Arhiva ZIP

Na svečanosti povodom Dana Grada Kastva, nema sumnje, najsvečaniji dio bila je dodjela nagrada Grada Kastva za 2021. osobama koje su na planu društvenog angažiranja u široj zajednici tijekom proteklih godina učinili mnogo za svoj grad. Tako je i gospođa Mira Bujan za doprinos razvoju turizma, ugostiteljstva i hotelijerstva te povodom punih 50 godina djelovanja restorana "Villa Mira" od gradonačelnika Mateja Mostarca primila nagradu. Zbog priznanja se, kaže, osjeća počašćeno i zahvalno, a nagradu posvećuje svom pokojnom suprugu Josipu Bujanu bez kojega ne bi bilo ni uspjeha "Ville Mire".

Gospoda Mira rođena je u Marčeljima, kao jedno od šestero djece obitelji Katić. Tata Anton je bio zaposlen u šumariji, a mama Josipa je bila šilica i mlikarica – svaki dan je pješice nosila mlijeko iz Marčelja, preko granice u tada talijansku Rijeku. Obitelj se bavila uzgojem vinove loze, žitarica i povrća te krava u čemu su svi sudjelovali. Na taj su način uspjeli preživjeti teške ratne godine i usvojili radne navike.

– Završila sam Ugostiteljsku školu, priča teta Mira, a moje prvo radno mjesto je bila kultna kavana Central koja se nalazila na današnjem Trgu 111. brigade HV. Uvijek sam težila biti bolja i napredovati pa sam se tako, čim se za to ukazala prilika, zaposlila u poznatom riječkom hotelskom poduzeću Jadran. Radila sam u hotelu Park, zatim

kao voditeljica bara na plaži hotela Jadran i slastičarnice u hotelu Kontinental.

Nakon toga odlučila sam se na novi izazov. Od tadašnje uprave grada Kastva odlučila sam uzeti u najam nekadašnju ostariju Partizan, renovirati je i preuređiti te otvoriti restoran Vidikovac. Vidikovac je otvoren 20. lipnja 1966. godine, prije 55 godina, a bio je prvi ugostiteljski objekt na području grada Kastva koji je pripremao i posluživao hranu.

Treba se prilagoditi i to uvijek sa osmijehom na licu

Biti privatnik prije 60-tak godina bilo je sigurno zahtjevниje nego danas?

– Zapravo, svako vrijeme nosi svoje izazove. U ono vrijeme, nas ugostitelja je bilo malo, možda tek petnaestak privatnih restorana.

Mira Bujan: Ja sam u mirovini, ali ne mirujem. Delan. Dok još more... A hvala Bogu, moren.

Uvijek sam bila prisutna u svakom dijelu proizvodnog procesa. Od jutra do sutra, kako bi se reklo. Ustajala bih ranom zorom, odlazila na placu i ribarnicu, u vrt po povrće, nadgledala sobe te od ručka do večere radila u restoranu. Na taj način stvarate tim, pozitivno okruženje i zadovoljno osoblje.

Svi smo se poznavali i međusobno uvažavali. To su sve bila vrsna imena kvarnerskog ugostiteljstva. Turisti su bili vjerni ovom kraju. Dolazili su godinama na odmor uvijek u istu destinaciju. Njihovi godišnji odmori bili su duži nego što su to danas. Živjelo se nekako sporije, a godišnji odmor je služio baš za odmor. Doručak, kupanje pa kasni ručak koji bi potrajan do dugo u noć. Tako je izgledao dan na godišnjem odmoru. Ljudi su bili opušteni, otvoreni, puno su razgovarali, smijali se, nerijetko i zapjevali, a gosti su nam postajali prijatelji koji su se godinama k nama vraćali. Isto je bilo i s domaćim ljudima. Odlazak u restoran je svima bila prilika za razgovor i druženje, uz dobru domaću hranu i piće, naravno. Radnim danom bili su to poslovni sastanci, marenje s kolegama, a vikendima tradicionalan nedjeljni ručak s obitelji. Bila su to lijepa vremena. No, kao što sam rekla na početku, izazovi su dio svakog životnog puta. I turistički put ima trnja. Imali smo rat, pa krize, pa promjene navika turista, digitalizaciju, a evo sada i pandemiju. Nije lako, ali ne treba odustati. Treba se prilagoditi i to uvijek sa osmijehom na licu.

U Vidikovcu sam nudila jela s roštilja na drva i mnoga tradicionalna kastavska jela ispod peke i ražna. Imala sam uvijek

Sa županom Komadinom povodom proglašenja Kastavom mjeseca lipnja 2020.

Mira Bujan "na delu" šezdesetih godina kada će od Grada Kastva uzeti u najam nekadašnju oštariju Partizan i preuređiti je u restoran Vidikovac

Što je najveća nagrada u ugostiteljstvu

Dobitnica ste vrijednih priznanja. Evo ih na zidovima...

- Suprug i ja dobili smo puno nagrada i priznanja od kojih mnoge krase zidove našeg restorana. Tu su brojne nagrade turističkih patrola Novog lista, Večernjakove zvjezdice, više nagrada „100 vodećih restorana Hrvatske“, priznanja Istaknuti hrvatski obrtnik, nagrade Turističke zajednice PGŽ, Hrvatske obrtničke komore PGŽ „Vrijedne ruke“ i sada kao kruna stigla je Nagrada Grada Kastva. No, najveća nagrada su mi moji dragi gosti. Susreti, prijateljstva, svečanosti... I moje unuke i unuci. Oni su moje najveće veselje.

kvalitetno domaće meso, pršut i kobasicice, domaće sezonsko povrće iz vrta svoje mame, primjerice kiseli kupus koji sam sama kiselila, a posebno sam bila ponosna na svoje vlastito vino koje sam sama radila. Od prvog dana sam bila uključena u sve. Od nabave, prijevoza namirnica, preko dočeka gostiju, pripreme i serviranja jela na stol. Moram reći da i danas odlazim na tržnicu, dočekujem i ispraćam goste. Sama obrađujem i veliki vrt koji mi je mama ostavila u nasljedstvo, a koji se nalazi u Jardasima. To me opušta i čini sretnom. Fizički se razgibam, a pridonosim i poslovanju restorana ekološkim uzgojem vlastitog povrća. Puno pažnje poklanjam i okolišu te cvijeću koje njegujem s ljubavlju.

Pogled s "grada na brege"

Tko su bili prvi gosti, domaći, stranci?

- Kastav je grad mog djetinjstva, tu sam išla u osnovnu školu. Volim taj grad, a on je oduvijek pljenio i pozornost domaćih ljudi, ali i stranaca. Prvi turistički dolasci bili su u Kastav kao izletište. Pogled s Kastva te friški zrak i nekad su mamili domaće i strane posjetitelje, a tako je i danas. Stranaca je uvijek više bilo ljeti. Oni su spas od ljetnih vrućina nalazili "va gradu na brege". Uglavnom su to bili Talijani, ali bilo je i Nijemaca te Austrijanaca.

Zajedno sa suprugom Josipom davne 1971. godine otvorili ste kulturnu Vilu Miru.

- Da, već u Vidikovcu sam već počela sanjati san o vlastitom većem restoranu. Taj se san ostvario 31. prosinca 1971. godine kada je otvoren restoran Mira. Već prvog radnog dana organizirali smo doček Nove godine s

U turizmu su najlepša zanimanja

Vaše mišljenje o ugostiteljstvu danas i poruka onima koji u tu braňu ulaze?

- Turizam ima najlepša zanimanja koja čovjek može izabrati. Upoznati toliko divnih ljudi, sklapati prijateljstva, razmjenjivati iskustva... Ugostiti ljudi, primiti ih u svoju kuću, pripremiti im hranu i piće, organizirati svečanost, rođendan, godišnjicu braka... vjenčanje. U ugostiteljstvu i hotelijerstvu ne postoje dva ista dana, svaki je poseban. Imam dvije kćeri, obje su djetinjstvo i mladost provele pomažući u radu restorana, a danas Andreja zajedno sa svojim suprugom vodi Villu Miru, a Sandi sa suprugom u Villi Sandi. Veseli me što i unuci nastavljaju našim putem.

muzikom uživo. Sala se napunila puno prije otvorenja, još dok je restoran bio u izgradnji, a tražila se i stolica više. Moj Jože i ja bili smo tada jako sretni i ponosni. Ove godine na Silvestrovo obilježit će se tako veliki jubilej – 50. godina rada restorana Mira.

Nagrada Grada Kastva Mira Bujan uručio je gradonačelnik Matej Mostarac

Izazovi su dio svakog životnog puta. I turistički put ima trnja. Imali smo rat, pa krize, pa promjene navika turista, digitalizaciju, a evo sada i pandemiju. Nije lako, ali ne treba odustati. Treba se prilagoditi i to uvijek sa osmijehom na licu.

Svog pokojnog supruga Josipa Bujana upoznala sam u hotelskom poduzeću Jadranu. Bio je voditelj sale u hotelu Park i u tada najpoznatijem riječkom restoranu Zlatna školjka. Bio je cijenjen ugostiteljski radnik koji je posluživao brojne državnikе i poznate osobe iz javnog života. Zbog svog obrazovanja, vještina, manira i poznavanja jezika nerijetko su ga angažirali za posebna i važna događanja ne samo u Rijeci, nego i na Brijunima, Krku i u Opatiji. Tako je svaki puta pozivan upravo on da servira Tita i njegove goste. Moj Jože potječe iz poznate ugostiteljske obitelji čija gostonica na Meji ima gotovo stogodišnju tradiciju, a njegov je

Mira Bujan: Povjeriti nekom organizaciju vjenčanja je velika privilegija i čast. To je za mnoge jedan od najvažnijih i najlepših dana u životu. Tako na to morate gledati.

brat bio legendarni Ive Bujan.

Nas dvoje savršeno smo se nadopunjivali. Kako u poslu, tako i privatno. Pratio me u mojim poslovnim pothvatima i zajednički smo gradili današnju Villu Miru koja osim velikog restorana nudi i smještaj u 11 hotelskih soba. Bez mog Jože ne bi bilo ni uspjeha Ville Mire.

Osoblje radi sa mnom a ne za mene

Kakva je u to vrijeme bila ponuda radne snage i osoblja?

- Nikada nisam imala problema pronaći osoblje. Sve je stvar u pristupu i organizaciji. Nikada nisam tražila osoblje koje će raditi za mene, nego uvijek osoblje koje će raditi sa mnom. To je ključno. Bila sam prisutna u svakom dijelu proizvodnog procesa Ville Mire. Od jutra do sutra, kako bi se reklo. Ustajala bih ranom zorom, odlazila na placu i ribarnicu, u vrt po povrće, nadgledala sobe

Obiteljska, s kćerima i unucima

te od ručka do večere radila u restoranu. Na taj način stvarate tim, pozitivno okruženje i zadovoljno osoblje.

Imala sam konstantno osoblje koje se u Miri zadržavalo i po petnaestak godina. A najduži staž imala je kuharica Darinka Tuhtan koja je sa mnom radila čak 29 godina, sve do odlaska u mirovinu. Bili smo kao obitelj.

U restoranu su od malih nogu radile i naše kćeri. Važno je stvarati radne navike i početi od dna.

Imate golemo iskustvo u organizaciji vjenčanja. Koga ste sve vjenčali?

- Prvo vjenčanje održano je još 1967. godine na Vidikovcu. Baš sam nedavno pronašla vjenčani konfet iz te godine. Još uvijek ih čuvam. Imam puno konfeta koje su mi mладenci ostavili za uspomenu. Sve su to lijepa sjećanja. Kako nekad u Vidikovcu, tako i sada u Villi Miri svakom mladom paru posvetim puno vremena. Slušam njihove želje i nastojim im udovoljiti. Povjeriti nekom organizaciju vjenčanja je velika privilegija i čast. To je za mnoge, jedan od najvažnijih i najlepših dana u životu. Tako na to morate gledati.

A koga smo sve oženili? Puno ih je, stvarno puno. Bilo su tu mnoga poznata i manje poznata imena. Ma zapravo, kad malo bolje razmislim... nema koga nisam imala prilike ugostiti i upoznati. Bilo da je riječ o mladencima ili o uzvanicima.

A znate što je još zanimljivo? Kod nas se žene već treće generacije iz iste obitelji. Danas nam već dolaze ne samo djeca roditelja koji su kod nas imali vjenčanje, nego i njihovi unuci. To je najljepša nagrada i priznanje mom radu.

nakafe

Katarina Mihelčić, gradonačelnica Delnice

Napisao: Anto RAVLIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Nakon osam godina na mjestu zamjenice gradonačelnika Delnice, nezavisna Katarina Mihelčić popela se stepenicu više i postala gradonačelnica svog grada. Od 36 jedinica lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji, dva grada i tri općine vode dame.

**Kako je sjesti u gradonačelničku fotelju?
Kako je izgledao prijelaz?**

– Nisam prva, Maja Stipaničić je na pola svog mandaata kao načelnica Općine Delnice postala gradonačelnica. Lakše mi je bilo nastaviti kao gradonačelnica s iskustvom zamjenice jer ipak ovdje nastavljam raditi nešto u čemu sam bila prisutna niz godina. Rekla bi da su poslovi isti, ali je sigurno žeće.

Da li je teže ženi na mjestu gradonačelnika? Vi ste prva gradonačelnica Delnica.

– Nisam prva, ... Stipaničić je na pola svog mandaata kao predsjednica Skupštine postala gradonačelnica. Ali jesam prva izabrana gradonačelnica. Teže je ženama, općenito se puno više od nas očekuje jer moramo uskladiti poslovne i privatne obaveze. Kažu da su žene multitaskeri. Jesu, ali to nas na kraju iscrpi. Ono što je dobro je da su žene pomirljivije, taktičnije i spremnije za suradnju i to je sigurno plus za žene na funkcijama.

Demografski se držimo, proširujemo vrtić

Kad spomenemo Hrvatsku, Primorsko-goransku županiju i Gorski kotar demografija se nameće kao ozbiljan problem. Gdje su tu Delnice?

– Dobro se držimo. Zadržavamo trend minimalnog porasta novorođenih. Iz godine u godinu se rada jedno ili dvoje djece više. Godišnje 40 do 50, što je u odnosu na 80-90 preminulih ipak jedan stabilan omjer. Naravno, bili bi sretni da je djece više. Prvi put ove godine nismo uspjeli upisati svu djecu u vrtić. S jedne strane to pred nas stavlja obavezu, ali s druge strane smo zadovoljni zbog toga. Radimo projekt proširenja kapaciteta vrtića. Idejno rješenje je već gotovo, idemo po građevinsku dozvolu, a preostaje nam riješiti financiranje. Vidjet ćemo, da li kroz fondove ili ćemo

Delnice nude sve što treba za svakodnevni život

Ipak, planinska područja bi trebala imati poseban status. Ljudi ne razumiju koliko je nama finansijski teže. Banalan primjer. Još 15. lipnja smo ložili. I to dobro, nije da smo bacili par drva. Prosječno jednom kućanstvu treba 15-25 metara drva, a cijena drva je najskuplja... nećete vjerovati: u Gorskom kotaru, 300 do 400 kuna po kvadratu. Nemamo iste uvjete za život. Bojim se da neće biti pomaka dok se to ne prepozna kao nešto što je nužno za opstanak kraja. S druge strane, ljudi koji žive ovdje žele ostati ovdje jer znamo koliko nam je dobro. Imamo sve što je potrebno za lijep život. Što je otici pola sata do Rijeke u kazalište ili na koncert. Delnice su idealno mjesto za život, dovoljno malo da bude dovoljno sigurno, a dovoljno veliko da ima sve sadržaje. I što je najvažnije, prirodu i mir.

Katarina Mihelčić: Žene su pomirljivije, taktičnije i spremnije za suradnju i to je sigurno plus za žene na funkcijama samostalno u investiciju.

Opća je slika da ljudi nestaju u Gorskom kotaru, no u Delnicama je u 20 godina broj stanovnika pao sa sedam na šest tisuća. U posljednjih deset godina pad broja stanovnika još je manji. Nije demografska slika tako crna.

– Nije, ali moramo znati da se dosta mladih doselilo u Delnice iz okolnih mjeseta. Delnice su dovoljno male, a dovoljno velike za ugodan život. Imate svoje radno mjesto, pola sata ste od Rijeke, sat od Zagreba. Idealna pozicija za neki normalan obiteljski život. Imamo vrtić za svaku dijete, osnovnu i srednju školu. Kolikotoliko imamo redovnu prometnu povezanost. Sve ono što vam treba za svakodnevni život

Svako radno mjesto je nositelj razvoja

I kad bi bilo radnih mesta, problem je s nedostatkom stambenih kapaciteta u Delnicama.

– Ove godine se prvi put spominje poticajna stanogradnja. Pojavio se i interes privatnih investitora koji kreću u gradnju. Nedostaje stanova u Delnicama. Kad se ujutro stan pojavi

Još 15. lipnja smo ložili

Da li bi Gorski kotar trebao imati poseban status?

– Planinska područja bi trebala imati poseban status. Ljudi ne razumiju koliko je nama finansijski teže. Banalan primjer je da smo još 15. lipnja ložili. I to dobro, nije da smo bacili par drva. Prosječno jednom kućanstvu treba

15-25 metara drva, a cijena drva je najskuplja... nećete vjerovati: u Gorskom kotaru, 300 do 400 kuna po kvadratu. Nemamo iste uvjete za život. Bojim se da neće biti pomaka dok se to ne prepozna kao nešto što je nužno za opstanak kraja. S druge strane, ljudi koji žive ovdje žele ostati ovdje jer znamo koliko nam je dobro. Imamo sve što je potrebno za lijep život. Što je otici pola sata do Rijeke u kazalište ili na koncert. Delnice su idealno mjesto za život, dovoljno malo da bude dovoljno sigurno, a dovoljno veliko da ima sve sadržaje. I što je najvažnije, prirodu i mir.

Prilično je jasno da je najbolja demografska mjera dobro gospodarstvo koje nudi nova radna mjesta.

– U malim sredinama poput naše svake radno mjesto je nositelj razvoja, nositelj pozitivnih trendova i motivacija ljudima da ostanu. Bez obzira što drvna industrija nije na nekadašnjoj razini, nekoliko peletarnica i dvije manje drvoprerađivačke tvrtke su još uvijek najveći poslodavci. Mali i mikro poduzetnici, koji prevladavaju u Delnicama, su oni koji nose gospodarstvo. To su ljudi koji su odrasli ovdje, žive i planiraju будуćnost ovdje. Samo da svaka od 140 delničkih tvrtki otvoriti jedno radno mjesto, to je 140 radnih mjeseta u našem gradu.

Gradovima poput Delnica bitna je pomoći države. Ponekad pomoći ne podrazumijeva nova ulaganja, dodatna sredstva. Na primjer, zašto Gorani nemaju besplatnu autocestu?

– Nije riješeno sufinanciranje korištenja autoceste. Da barem jednom dnevno, za potrebe posla, imamo neke beneficije Autocesta znači život. Ne samo kad je riječ o poslu na koji mnogi Delničani putuju u druge sredine. Najviše u Rijeku. Autocesta nam je bitna kod odlaska lječniku i kod drugih stvari koje treba rješavati u Rijeci koja je naš centar u kojem obavljamo poslove više razine. I jasno da bi jeftinija autocesta bila od pomoći Delničanima.

Cini se da nismo glasni kao otočani. Vrijeme je da i mi postanemo glasni, bez obzira što nas nema puno. Sve dok se ne shvati da je Gorski kotar planinski otok neće se promijeniti perspektiva države prema nama. Financiraju se strateški projekti koji će ponuditi pomak, ali stalno ponavljaju jednu stvar, ali me očito ne čuju. Dok god svaki stanovnik Gorskih kotara na svojoj koži ne osjeti da nije diskriminiran u odnosu na druge stanovnike Hrvatske, dok god poduzetništvo Gorskih kotara nema iste uvjete kao poduzetništvo u čitavoj Hrvatskoj, ljudi Gorski kotar neće privlačiti i neće se tu zadržavati.

Delnički krovovi

Čini se da nismo glasni kao otočani. Vrijeme je da i mi postanemo glasni, bez obzira što nas nema puno. Sve dok se ne shvati da je Gorski kotar planinski otok neće se promijeniti perspektiva države prema nama.

Koje kapitalne investicije možemo očekivati u sljedeće četiri godine?

– Završavamo projekt švicarske darovnica, kojim ullažemo u komunalnu infrastrukturu, u odvodnju i vodoopskrbu. To je nešto što nam je finansijski teret, ali samostalno nikad ne bi mogli odraditi takav projekt. Projekt bi trebali završiti ove godine i tada ćemo rasteretiti naš proračun. Čekamo rekonstrukciju vrtića i proširenje kapaciteta. Čekamo prijavu na europski natječaj na mjeru 7.4 za našu gradsku tržnicu. Jedinu takvu u Gorskom kotaru, gdje će ljudi svakodnevno moći dobiti svježe namirnice, na organiziran način. Imamo četvrtkom plac, široko poznat, no nedovoljno organiziran da bi bio tržnica. Čeka nas

Zahvaljujući iseljenici Janet Majnarich uređena je gradska knjižnica

Primjer Janet Majnarich

Malo se pišta, a moramo biti zahvalni našoj iseljenici Janet Majnarich koja je prepozna svoje Delnice kao mjesto kojem na neki način treba nešto vratiti. Zahvaljujući sredstvima koja nam je omogućila, realizirali smo izvrsne projekte, uredili gradski park, knjižnicu i groblje. Bilo bi lijepo da se svi oni koji su otišli iz Delnice jednog dana sjete svog grada malim ili većim doprinosem.

izgradnja POS-ovih stanova. Kad je riječ o hotelu Sport, još rješavamo imovinsko-pravna pitanja, čime će se omogućiti proširenje čestice.

Spajanje će se dogoditi, prije ili kasnije

Turizam je jedan od neiskorištenih potencijala Gorskih kotara.

– Moj otac je svoj diplomski rad pisao na temu potencijala u turizmu Gorskih kotara. Moj maturalni rad je imao istu temu. Idemo prema tome da i naša djeca ostanu na potencijalima. Da, potencijali nisu iskorišteni. Prije svega, nedostajalo je organizacije. Ljudi na odmoru traže sadržaje, a ti sadržaji moraju biti vidljivi. Nama se dogadalo da zbog rascjepkanosti turističkih zajednica turisti ne znaju za sadržaje koje nudimo i zato su nas preskakali. Napokon smo objedinili sve turističke zajednice u jednu. I vidljiv je pomak. Lani smo podigli broj noćenja. U odnosu na 2014. godinu povećali smo broj noćenja za 50 posto. Veseli me ti pomaci, a veseli me i ulaganja u turističku infrastrukturu.

Turistička zajednica očito bolje funkcioniра kao jedinstvena cjelina. Da li bi Gorski kotar bolje funkcionišao kao jedna administrativna cjelina? Da li bi susjednim općinama koje imaju tisuću ili dvije tisuće stanovnika bilo bolje pod okriljem Delnica?

– Bili smo u toj priči, u Hrvatskoj se sve voli spajati i razdvajati, ovisno o okolnostima. Epidemija i propusnice su nam pokazale da okolna mjeseta bez Delnice ne mogu jer mi imamo sadržaje nužne za život koje okolna mjeseta nemaju. Dok god država ne odluci nešto poduzeti, ostati će ovakva administrativna podjela, no Delnice već funkcionišu kao logično središte. Po meni, desit će se spajanje. Sve je manje stanovnika i logično je da će se morati dogoditi spajanje. Da li će se spojiti svi s nama ili će se formirati tri različite regije, to je pitanje za više instance.

kartulina

Tramuntana, Cres

Napisao: Walter SALKOVIĆ
Snimio: Walter SALKOVIĆ i Arhiva ZIP

Priču o Tramuntani može se ispričati na bezbroj načina, ovisno o tome jeste li otočanin ili gost, romantičar ili realist, ljubitelj povijesti ili prirode.

Kako ćete vidjeti Tramuntanu ovisi i o tome kojim putem dođete na sjever otoka Cresa, doputujete li automobilom na trajektu i iskrcate se u Porozini, doplovite li morskim putem u neku od luka i lučica ili na neku od mnogobrojnih plaža, dovezete li se s juga, iz smjera Cresa, državnom cestom D100 koja još uvijek izgleda kao da je zaostala u nekim davnim vremenima. A i cijela Tramuntana odiše nekim starim, boljim vremenima. Tu nema čak ni vodovoda, što je, naravno, za njezine žitelje otegotna okolnost, ali za one koji žele živjeti u suglasju s prirodom, kao nekad, to je normalna činjenica kojoj se treba i može prilagoditi.

Tramuntana je šumovita i brdovita

Osnovne informacije o Tramuntani, sjevernom dijelu najvećeg hrvatskog otoka Cresa, mogu se pronaći u svakoj enciklopediji. Proteže se od rta Jablanac na krajnjem

sjeveru otoka gotovo do grada Cresa, točnije do mjesta gdje otok presjeca 45. paralela sjeverne geografske širine. Upravo zbog te činjenice toliko se razlikuju sjeverni dio otoka na kojem prevladava submediteranska klima i južni s mediteranskim klimom.

Za razliku od južnog dijela otoka koji je pokriven gustom makijom i pašnjačkim goletima, Tramuntana je šumovita i brdovita. Šume zauzimaju oko 5.500 hektara, od čega je oko 3.500 hektara šuma hrasta medunca i cera. Posebno su atraktivne divoske šume hrasta cera sa stablima visokim preko 20 metara, kao i šume pitomog kestena stare više od stotinu godina.

Državna cesta D100 za Beli još uvijek izgleda kao da je zaostala u nekim davnim vremenima, kao i cijela Tramuntana koja odiše nekim starim, boljim vremenima

U blizini naselja Sveti Petar nalazi se listopadni hrast star više od 400 godina, koji je 1997. proglašen spomenikom prirode, a onda mu je krošnja stradala u olju

Lokva Kosmačev

Snaga i ljepota prirode na Tramuntani je vidljivija nego drugdje

Cijela Tramuntana odiše nekim starim, boljim vremenima. Tu nema čak ni vodovoda, što je, naravno, za njezine žitelje otegotna okolnost, ali za one koji žele živjeti u suglasju s prirodom, kao nekad, to je normalna činjenica kojoj se treba i može prilagoditi.

Pogled s Predošćice na Kvarner

Najveće stablo pitomog kestena na Tramuntani div je prsnog opsega debla od oko 9 metara, a u blizini naselja Sveti Petar nalazi se autohton listopadni hrast star više od 400 godina koji je 1997. godine proglašen spomenikom prirode. Nažalost, jaka nevremena u posljednjih dvadesetak godina oštetila su stari hrast i polomila mu krošnju, tako da je sanacijom obavljenom 2007. godine sačuvano njegovo deblo, a od drveta odlomljenih grana u blizini izrađena klupica za odmor. Putnik tu može sjesti i promišljati o žilavoj strukturi drveta koje se već stoljećima bori sa silama koje ga žele slomiti, ali i općenito o snazi prirode koja je na Tramuntani vidljivija nego drugdje.

Bujna i raznolika flora i fauna

Osim zbog šuma, područje Tramuntane značajno je i zbog niza drugih vegetacijskih specifičnosti. Poznata je činjenica da na otoku

Cresu raste oko 1.300 vrsta biljaka, više nego na čitavom britanskom otočju, a većina ih se može naći upravo na Tramuntani. Među njima su i 43 vrste orhideja, od kojih je čak 23 uvršteno na Crveni popis ugroženih biljaka i životinja Hrvatske, te 6 vrsta kadulja, 9 vrsta ljubica, 7 vrsta divljih ruža i 6 vrsta hrastova. Bioraznolikost se ne odnosi samo na biljke već i na životinski svijet. Na otoku je zabilježeno 24 vrsta gmazova (zmijska otrovnica na otoku nema!), 35 vrsta sisavaca (pa tako na Tramuntani živi vrsta krstice koje nema ni na jednom drugom otoku u Sredozemlju), te 87 vrsta danjih leptira. Od endema, u pećinama Tramuntane živi creska špiljska pipa, što su potvrdila prošlogodišnja speleološka istraživanja.

Brdovitost pejzaža najljepše se uočava na Križiću, mjestu gdje je otok Cres nazuži pa pogled s jedne strane puca na kvarnerske otoke, a s druge na Istru. Križić se nalazi podno vrha Sisa, drugog najvišeg vrha na Cresu visokog 639 metara s kojeg se najljepše vidi greben koji dijeli Tramuntanu na dva podjednaka dijela, te još jedan, nešto niži, zapadni greben. Između tih dvaju grebena nalazi se udolina s brojnim krškim fenomenima, poput ponikava, špilja i jama, a posebno je važna Jama Čampari pored

Na Tramuntani su danas uređeni povjesni putevi koja su prije gradnje suvremenih prometnica povezivala otočna naselja ili vodili do polja

Stotinu kilometara staza

Danas je na području Tramuntane trasirano i označeno sedam planinarskih, sedam turističkih i tri biciklističke staze. Prolazeći tim putevima najbolje se može upoznati izuzetno bogatstvo prirodne i povjesne baštine Tramuntane. Većim dijelom radi se o povjesnim putevima koja su prije gradnje suvremenih prometnica povezivala otočna naselja ili vodili do polja, bilo da se radi o širokim volovskim putevima ili vrludavim poljskim stazama. Prva uređena staza otvorena je 1997. godine, započinje u Belom i kroz dvadesetak postaja obilazi najveće vrijednosti prirodnog i kulturno-povjesnog nasljeđa, a uz nju su postavljene umjetničke kamene skulpture akademskog kipara Ljube de Karine s uklesanim stihovima bejskog pjesnika Andra Vida Mihičića.

sela Petrićevi u kojim su pronađeni značajni paleontološki ostaci, fragmenti halštatske keramike, kosti prvih domaćih životinja, te dva kompletna kostura fosilnog smedeg medvjeda stara više od 12.000 godina.

Više od 50 lokvi, neke su prava jezera

Iako vode na otocima često nedostaje, Tramuntana obiluje slatkovodnim lokvama izuzetne biološke vrijednosti jer je uz njih, ali i močvarnu vegetaciju koja ih okružuje, vezan velik broj rijetkih i ugroženih vrsta kukaca, vodozemaca, gmazova i ptica. Lokvi imaju više od 50, a najveće su Pajska, Palvanja, Peć, Garbovica i Kosmačev. Iako se pod pojmom lokve često smatra manja vodena površina, neke lokve na Tamuntani prava su jezera

Križić se nalazi podno vrha Sisa, drugog najvišeg vrha na Cresu visokog 639 metara

Otvaranje prihvatilišta za bjeloglave supove i prva faza uređenja Centra za posjetitelje u Belom 2016. godine bio je jedan od važnijih događaja posljednjih desetljeća

promjera nekoliko desetaka metara. Lokve su otočanima bile izuzetno važne kao pojilišta ovaca, te je njihov opstanak i održavanje nužan preduvjet za nastavak tradicionalnog načina ovčarstva, ali i tradicionalnog života otočana.

Uz hrast kod Svetog Petra, na Tramuntani postoji još jedno zaštićeno područje i velika prirodna vrijednost, a to je ornitološki rezervat „Kruna“, proglašen 1986. godine. Rezervat se proteže od uvale Fojška do uvale Pod Predošćica, a naziv Kruna nosi po slikovitoj litici nadomak mjesta Beli. Dva ornitološka rezervata na Cresu, te oni na otocima Krku i Prviću, pomogli su da opštane populacije jedne rijetke i ugrožene ptice vrste – bjeloglavih supova. Ti su čuvari cresačkog neba postali prepoznatljiv brend otoka, ali osim njima, ornitološki rezervati dom su i drugim vrstama ptica kao što su

Multimedijijski postav u Centru za posjetitelje u Belom

Tomislav Bandera Anić: Od kada Centrom upravlja JU „Priroda“ spašeno je 50 supova

Supovi u voljeri na oporavku

Posjetitelji supove smiju promatrati izdaleka, kroz uske otvore u ogradi, pa tako i župan Zlatko Komadina

populacija broji oko 120 parova, kaže Bandera Anić koji s kolegicom Darijom Martinčić radi u Centru, ali povremeno im pomažu volonteri iz cijelog svijeta, pa su im se ovog srpnja pridružili Portugalka, Španjolka, Belgijanka i Rus.

JU „Priroda“ ima i daljnje planove za ulaganja u vrlo uspješan Centar u Belom, pa se na jesen planira urediti ambulantni prostor i nabaviti rashladna komora, a u planu su i dodatni radovi na voljeri, u cilju bolje skrbi o supovima. Sve će se to najvećim dijelom financirati iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda kroz Operativni program Konkurentnost i kohezija.

Svako selo na Tramuntani seže u pretpovijest

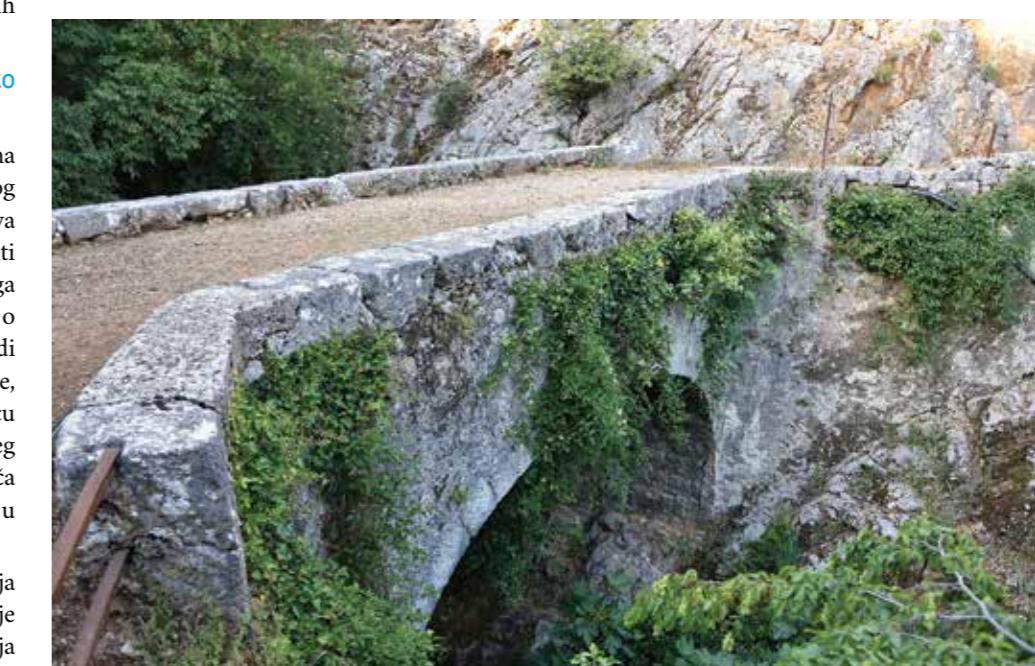
Uz prirodne ljepote i posebnosti, povijest Tramuntane također je vrlo zanimljiva. Ljudi

Rusalkin labirint posvećen je vodenim vilama Rusalkama iz starohrvatske mitologije

Sedam labirinata

Malo iznenadenje za šetače stazama po Tramuntani su labirinti za koje se smatra da održavaju otvorenim duhovni dijalog između čovjeka i prirode. Sedam labirinata u raznim dijelovima Tramuntane izrađeni su u stilu land arta u vrijeme djelovanja Eko-centra Caput insulae. Vesnički labirint uvećana je replika labirinta koji se nalazi u katedrali Notre Dame de Chartres u Francuskoj, a posvećen je starohrvatskoj boginji proljeća. Ishtarin labirint uspomena je na boginju ljubavi i plodnosti u Babilonaca i Asiraca, a Tarin labirint ima oblik kojim se i danas služe Indijanci iz Arizone. Rusalkin labirint podsjeća na vodene vile Rusalke iz starohrvatske mitologije, a Izidin je posvećen drevnoj egipatskoj boginji majci koja simbolizira rođenje, plodnost i bogatstvo zemlje. Ozirisov je labirint najmanji, a namijenjen je ponajprije djeci, dok je Ladin labirint replika antičkoga rimskega labirinta otkrivenog u Puli.

Danas su ostaci rimske ceste i mosta dio jedne od poučnih staza po Tramuntani – Rimski most

Putokazi u Porožini

su u pećinama na Tramuntani obitavali još dok su otoci bili sastavni dio kopna, tijekom mlađeg kamenog doba, što dokazuju ostaci iz Jame Čampari. U doba neolitika na otoke dolaze novi doseljenici koji grade i prva naselja, gradine na uzvišenjima, tipične za ilirsku izgradnju. Dok su neke gradine, kao one na vrhovima Sisu i Helmu, imale izvidničko-dojavnu ulogu jer su se s njih mogli kontrolirati svi plovilbeni putovi oko Cresa, gradina Beli služila je za stanovanje. Povjesničarka Tea Perincić utvrdila je da na Tramuntani gotovo svako selo ima svoje prehistorijsko utemeljenje te obiluje pretpovijesnim gradevinama.

U 6. st. pr. Krista na otoče prodiru Kelti i miješaju se s Ilirima. Rimljani se utvrđuju na cresco-lošinjskom području poslije 49. g. pr. Krista, nakon pomorske bitke između Pompejevih i Cezarovih snaga koja se odvila kod Krka. Rimska naseobina Caput Insulae razvija se na mjestu Belog i čak uživa izvjesnu samoupravu, a upravo su Rimljani uredili mrežu cesta oko Belog i povezali ga s ostalim naseljima na otoku. Danas su ostaci rimske ceste i mosta dio jedne od poučnih staza po Tramuntani.

U Srednjem vijeku Beli je bio samostalna komuna pod neovisnom upravom i obuhvaćao je područje sve do gradine Sv. Bartolomej u blizini Merga. Nakon smrti ostrogotskog kralja Teodorika, vlast nad otokom preuzima Bizant, a istovremeno se na područje Tramuntane naseljavaju Hrvati i donose kršćanstvo. Na Tramuntani, kao i na cijelom otoku Cresu, kroz stoljeća se izmjenjivala vlast hrvatskih i ugarskih kraljeva, Mlečana, kratkotrajno čak i Napoleonove Francuske. Tijekom austrijske

Macmalići, na putu za Filoziće, dobri duhovi šume Tramuntane

Pastirski stanovi danas su većinom ruševine.
Konac – napušteni pastirski stan

Naselje Ivanje puno je praznih kuća uz dva stalna stanovnika

radnika na imanju. Pastirski stanovi danas su većinom ruševine, a ostala su zabilježena njihova imena: Konac, Jedro, Dol, Crekveni, Poje, Rosuja, Pojana, Srednji, Podupčići, Mala Črnika, Vela Črnika, Porožina, Bubnji, Brešce, Veli Bok i Krušovica. Svetli primjer revitalizacije Tramuntane o kojoj se puno govorilo od osamostaljivanja Hrvatske je pastirski stan Rosuja. Naime, bogatu prirodnu i povjesnu baštinu turistima se željelo približiti uređivanjem mnoštva planinarskih, pješačkih i turističko-edukativnih staza koje danas ispresjecaju Tramuntanu, a u posljednjih godinu-dvije uspješno se za njihovo uređivanje koriste europski fondovi.

Osim obnove povijesnih putova, ideja je bila pastirske stanove urediti u svojevrsna prenoćišta ili odmorišta, kako bi posjetitelji Tramuntane, nakon šetnje i istraživanja, imali gdje predahnuti. U tome su do sada uspješni bili samo Serđo i Soledad Malovac, creski ugostitelji koji su otkupili središnju ruševnu zgradu pastirskog stana Rosuja i pretvorili ga

u atraktivnu kuću za odmor opremljenu svim tekovinama modernog doba, uključujući jacuzzi i bazen, istovremeno zadržavši njezin šarm i prednosti izolacije u šumi Tramuntane.

Tomislavov zen u Ivanjama

Mreža od gotovo stotinu kilometara staza najveći je turistički adut Tramuntane, uz prekrasne plaže kod Belog i Porožine, ali i niz manjih, skrovitih uvala.

Za današnju mrežu staza po Tramuntani najzaslužniji je Tomislav Bandera Anić koji, bez lažne skromnosti, može reći da ju je prošao uzduž i poprijeko, u svako doba godine. Staze je uredio i označio uz podršku Turističke zajednice i pomoć kolega iz Planinarskog društva „Kamenjak“.

– Uživao sam radeći na uređivanju starih putova na Tramuntani u kojoj sam boravio od najranijih dana svojega života i dobro je upoznao. Mama mi je rodom iz Tramuntane, a tata s Velebita, pa sam oduvijek vezan uz prirodu. Nakon studija zaposlio sam se na Učki kao čuvar prirode, a gotovo svaki vikend bio bih spreman skoknuti na Cres.

Lutao bih po Tramuntani dva dana, samo bih prespavao u kući, ako ne bih prespavao negdje na otvorenom, a u nedjelju bih s „gropom“ u grlu bio na trajektu vraćajući se u Rijeku. Shvatio sam da tu nešto ne štim i da moram promijeniti život. Da moram to okrenuti, živjeti na Cresu, a preko, u Rijeku ili inozemstvo, gdje god, odlaziti po volji i želji. U to vrijeme počeo se obnavljati Centar u Belom i moj se životni san ispunio kad sam tu dobio posao. Od 2016. stalno živim u Ivanjama, u kući u kojoj je živio moj nono. Nema više „gropa“ u grlu, opisuje Bandera Anić kako je našao recept za sreću.

– Često me posjetitelji sa čuđenjem pitaju kako mlada osoba može živjeti u Belom, a ja im odgovaram da ne živim ni u Belom nego u jednom još manjem mjestu u šumi. I prijatelji

Predošćica vise nema stalnih stanovnika

Divlji supovi gnijezde se na liticama iznad mora

Igor Zlatkov, stanovnik Filožića, sa svojim rukotvorinama od drveta

su se čudili, očekivali su da je moj odlazak u Tramuntanu prolazni hir i da će se nakon nekog vremena vratiti u Rijeku, u civilizaciju. Da me se krivo ne shvati, nisam pustinjak i volim kvalitetan izlazak, najčešće to bude u inozemstvo i na neki dobar koncert. Volim putovati, nedavno sam bio u Peru, prije toga u Sjevernoj Americi. Bitno mi je da se nakon toga vratim u ovaj svoj zen, a ne u neka četiri zida u gradu, pripovijeda Tomislav. Ne samo

da se on uvijek vraća u svoj mir, već će se ovog ljeta u Ivanjama, nakon jako dugo godina, čuti dječji glasici – Tomislav i njegova djevojka očekuju prinovu.

Doseljenici i povratnici

Tomislav je samo jedan od onih „čudnih“ ljudi koji su život u udobnosti grada zamjenili životom u zabačenom selu u šumi

Jedinstvena prilika kad se može vidjeti narodna nošnja – otvaranje Dana Tramuntane u Belom

Htjela bih da Tramuntana dobije životne uvjete normalne za ovo stoljeće, osnovnu infrastrukturu kao što su voda i cesta. To je preduvjet za revitalizaciju ostalih sela na Tramuntani i privlačenje mladih ljudi. Možda će i danas netko pristati da ima usku cestu i koristiti vodu iz bunara, ali ipak većina želi normalne prometnice i vodovod, kaže predsjednica Mjesnog odbora Beli Eliana Zec Solina

Tramuntani, bez vodovoda i drugih udobnosti modernog vremena. Takva je i obitelj Zlatkov, jedini stalni stanovnici Filožića, mještaca do kojeg vodi uska cesta uz koju se mogu vidjeti zanimljive skulpture šumskega patuljaka. To su macmalići, dobri duhovi šume Tramuntane. Narodna predaja kaže da će oni svim ljubiteljima prirode pomoći da sigurno dođu do svoga cilja, no ako ih se naljuti bacanjem kamenja ili trganjem granja postaju prkosni, pa putnika mogu uplašiti ili mu izvesti kakvu psinu.

Devet skulptura macmalića izradili su 2010. sudionici umjetničke kolonije koju je organizirao Igor Zlatkov. Igor i njegova supruga Nevenka doselili su iz Rijeke u Filožiće 2005. godine, te do sada kupili i obnovili pet autohtonih kuća. Dvije su uredili za iznajmljivanje, a ostale koriste za svoje potrebe, za stanovanje, kao radionicu i konobu u kojoj gosti mogu razgledati Igorove rukotvorine i uživati u otočnim delicijama.

Zanimljivo je da Zlatkove nikakvi obiteljski korijeni ne vežu s otokom. Igor Zlatkov bio je skiper, vlasnik tvrtke za rasvjetu i ton, školovani je kontrabast i prošao je cijeli svijet. Ploveći Jadranom upoznao je creske uvale i cijeli otok, te poželio tu osnovati dom. Slučajno je saznao za kuću koja se prodaje u Filožićima i tako je sve krenulo. Živeći u Tramuntani naučio je obrađivati drvo od kojeg radi suvenirne i dizajnerske stalke za pršut, daske za rezanje, zdjele za voće, završio je tečaj za vinara pa pravi vino, te proizvodi ovčji

Najstarija stanovnica Tramuntane, 102. godišnja teta Dunčića, rođena je u Rosuji, a danas živi u Belom. Još uvijek brine o svom vrtu.

pršut „udić“, kobasicu od jelena i hamburgere od ovčetine. U Filožićima živi s dvoje djece, Silvanusom i Mariju koji se školuju u Cresu i Malom Lošinju.

I u najveće mjesto na Tramuntani, Beli, posljednjih se godina doselilo nekoliko mladih obitelji. Riječanka Tijana Ban Vrsalović, sa suprugom Mirom i tri kćerke, u Beli je došla iz Zagreba gdje su tada radili.

– Jednog dana smo se probudili i odlučili da se želimo maknuti iz Zagreba. Željeli smo djecu odgajati u prirodi, a ne u gradu. Izbor je pao na Beli, odakle su moji porijeklom.

Noninu kuću smo malo uredili i doselili se. Djeci je ovdje prekrasno dok su maleni i treba im samo obitelj i puno slobode. Kako odrastaju pojavljuju se problemi zbog izoliranosti, ali to rješavamo u hodu. Ida sada kreće u prvi razred, Petra će u sedmi, a Ella postaje maturantica. Prijevoz u školu je osiguran, a na popodnevne aktivnosti ih vozimo sami, priča Tijana. Ona i suprug ljeti rade u turizmu, a suprug zimi potraži posao negdje na kopnu, protekle dvije zime u Irskoj. Tijana je aktivna u lokalnoj zajednici, kroz udrugu Volim Beli sudjeluje u organizaciji raznih događanja.

Udruge, zavičajna društva, istaknuti pojedinci

Predsjednica udruge Volim Beli je Nina Malatestinić, još jedna „doseljenica“. Sa suprugom Robertom koji je porijeklom s Tramuntane došla je na godišnji odmor na otok 1994. godine. Zaljubili su se u krajolik i u

Beli, najveće mjesto na Tramuntani

U Belom je otvoren prvi Zip line iznad mora

ostalih sela na Tramuntani i privlačenje mladih ljudi. Možda će i danas netko pristati da ima usku cestu i koristiti vodu iz bunara, ali ipak većina želi normalne prometnice i vodovod, kaže Zec Solina.

Život ne posustaje

Iako je lijepo čuti da se ljudi doseljavaju u Tramuntanu, ima i onih koji su tu proživjeli čitav svoj život. Daria Martinčić, zaposlenica Centra za posjetitelje, pripada prvoj generaciji koja je u osnovnu školu morala putovati u Cres i sjeca se kako su njezini stariji brat i sestra, Valentin i Viktorija, školske klupe grijali u zgradu današnjeg Centra.

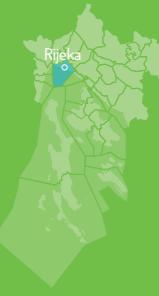
– Iako je ponekad teško, jako je lijepo živjeti na Tramuntani jer imamo mir i prekrasnu prirodu. Uz posao i dvoje djece održavam mali vrt i sa suprugom brinem o petnaestak ovaca. Danas je to više hobija, ali i održavanje tradicije, usprkos svim problemima koje nam radi alohtona divljači, jeleni i divlje svinje. I nama na Tramuntani isti je cilj kao i svakom roditelju, prije svega trudimo se djeci pružiti sve što možemo, iako to najčešće znači da ih za svaku aktivnost moramo voziti u Cres. Malobrojni smo ostali, pa nas veseli što život ne posustaje.

Područje Tramuntane upravno pripada Gradu Cresu, a podijeljeno je na dva mjesna odbora, Beli i Dragozetići. Na čelu mjesnog odbora Beli je Eliana Zec Solina, još jedna „doseljenica“ ili bolje rečeno „povratnica“ na Tramuntanu odakle vuče korijene. Na prošlim lokalnim izborima izabrana je u cresko gradsko vijeće, a zaposlena je na mjestu voditeljice Lokalne akcijske grupe u ribarstvu Vela Vrata.

– U Belom sam vidjela idealno mjesto za podizanje djece uz vrijednosti koje su nam bitne. Moj nono je rođen u Belom, a ja sam tu tijekom školovanja provodila svaki slobodan trenutak. Aktivirala sam se u društvenom radu i politici jer bih htjela da i Tramuntana dobije životne uvjete normalne za ovo stoljeće, osnovnu infrastrukturu kao što su voda i cesta. Držim da je to preduvjet za revitalizaciju

Ovce imaju prednost na Tramuntani

Napisao: Zdravko KLEVA
Snimio: Petar FABIJAN

Više od pet i pol stoljeća hrvatska povijest nezamisliva je bez velikaške obitelji Frankopan. Nema te važne društvene i političke dužnosti i uloge koju nisu obnašali; bili su kneževi, banovi, potkraljevi i ratnici, podupiratelji umjetnosti i pjesnici, a na kraju i politički prevratnici u potrazi za boljim svijetom. Iza njih su ostajali zakonici, statuti i druge važne isprave, zabilježene na hrvatskome jeziku glagoljičkim pismom. U njihovo lozi bilježi se niz od 114 Frankopana u 17 naraštaja. Danas o tom snažnom i bogatom povijesnom razdoblju postojano svjedoče gradine i kaštel – od Gradeca na Krku, duž Vinodola do Gorskog Kotara.

Čuvanje materijalne i nematerijalne ostavštine Frankopana

Primorsko-goranska županija pokrenula je strateški projekt „Putovima Frankopana“ – projekt koji se dosada razvijao u tri faze i s 12 partnera. Prva faza odvijala se u vremenu od 2005. do 2008. godine, kada je ulagano u obnovu deset frankopanskih kaštela u Vinodolskoj dolini, druga faza projekta trajala je od 2013. do 2016. godine, u okviru EU projekta HERA iz IPA programa Jadranske prekogranične suradnje, kada je zahvat obnove proširen na Rijeku, Krk i Gorski kotar, odnosno na ukupno dvadeset objekata, s namjerom stvaranja kulturno-turističke rute koja će trajno uklopiti objekte u kulturni život šire društvene zajednice. Treća faza započela je 2015. godine, prijavom projekta Kulturno-turistička ruta „Putovima Frankopana“ na natječaj Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU. Za obnovu objekata, njihovo uređivanje, promociju i stvaranje novih turističkih proizvoda koji će kroz cijelu godinu oživjeti otok Krk, vinodolsko zaleđe i Gorski kotar odobreno je 47 milijuna kuna bespovratnih sredstava iz strukturnih fondova Europske unije, dok je ukupna vrijednost projekta 64 milijuna kuna.

U županijskom Upravnom odjelu za kulturu, sport i tehničku kulturu pročelnica mr.sc. Sonja Šišić ističe važnost cijelog projekta: „Projekt je pokrenula Primorsko-

Posjetiteljski centar u dvoru Nova Kraljevica nudi interpretaciju cjelokupne kulturno-turističke rute Putovima Frankopana

Sedamnaest kaštela i dvoraca, dva samostana i manastir

Kulturno-turistička ruta „Putovima Frankopana“ inspirirana je ostavštinom slavne hrvatske obitelji Frankopan koja je od početka 12. do druge polovice 17. stoljeća na području Primorsko-goranske županije ostavila brojna svjedočanstva svoga utjecaja i moći. Rutom je obuhvaćeno sedamnaest kaštel i dvoraca (Gradec, Krk, Nova Kraljevica, Stari grad Zrinskih u Kraljevici, Grobnik, Trsat, Bakar, Drivenik, Grizane, Bribir, Novi Vinodolski, Hreljin, Ledenice, Čabar, Severin na Kupi, Brod na Kupi i Stara Sušica) te tri sakralna kompleksa (Franjevački samostan na Košljunu, Pavlinski samostan u Crikvenici i manastir Gomirje).

Heroji imaju svoj kraj.

Na kraju smo jedne etape, a nadamo se na početku druge, u kojoj ćemo stvarati atraktivne kulturne sadržaje, obrazovati i zapošljavati mlade stručnjake koji će te sadržaje kroz cijelu godinu predstavljati, i nuditi domaćem i stranom turističkom tržištu, ističe pročelnica Sonja Šišić.

goranska županija, kao nastavak razvoja održivog modela kulturnog turizma, s ciljem obnove, očuvanja, zaštite i održivog korištenja frankopanske materijalne i nematerijalne baštine, u prvom redu kaštela te utvrđenih gradova i dvoraca Frankopana i Zrinskih. Na kraju smo jedne etape, a nadamo se na početku druge, u kojoj ćemo stvarati atraktivne kulturne sadržaje, obrazovati i zapošljavati mlade stručnjake koji će te sadržaje kroz cijelu godinu predstavljati, i nuditi domaćem i stranom turističkom tržištu.

Budući stručnjaci i interpretatori steći će odgovarajuća znanja i vještine za upravljanje

Rajna Miloš u centru Čabar: Kreiranjem rute jača teritorijalni i kulturni identitet povezanih odredišta

turističkim posjetima na tematskoj kulturnoj ruti. Sve to pridonijet će umrežavanju sadržaja i partnera, a za posljedicu će imati bolju kvalitetu doživljaja posjetitelja, i ono što je možda još važnije – bolju kvalitetu života lokalnog stanovništva. Partnerskim odnosom i kreiranjem rute jača teritorijalni i kulturni identitet povezanih odredišta, umrežavanjem kulturnih krajolika uz kontinuiranu inovaciju i maštovit pristup

Priče o njima – ne!

s jakim uslužnim centrima“, nastavlja Šišić, „stječe se preduvjet za kvalitetnu promociju i održivo korištenje resursa.“

Temelji priče – interpretacijski centri

Rutom je obuhvaćeno sedamnaest kaštel i dvoraca te tri sakralna kompleksa. U sklopu projekta osam je kaštel dobilo novi sadržaj u obliku suvremenih multimedijalnih interpretacijskih centara.

Priča o Frankopanima započinje u Posjetiteljskom centru, otkriva nam viša savjetnica za kulturu Rajna Miloš. Posjetiteljski centar se nalazi se u dvoru Nova Kraljevica i nudi interpretaciju cjelokupne kulturno-turističke rute, a u osam kaštel iz projekta izgrađeni su Interpretacijski centri. Svaki interpretacijski centar ima svoju osnovnu temu, a one se međusobno nadopunju. Interpretacijski centar Bakar bavi se utjecajem obitelji Frankopan i Zrinski na politiku i gospodarstvo, centar na Grobniku obrađuje prodore Osmanlija i politička previranja u frankopansko doba, a u Novoj Kraljevici posjetitelji mogu doznati

što se krije iza Zrinsko-frankopanske urote. Interpretacijski centar u Bribiru predstavlja zaštitu ljudskih prava i sustav kaznenog prava u doba Frankopana, a centar u Čabru pojašnjava kako su Frankopani i Zrinski uspješno vodili obiteljsko vlastelinstvo. Trsat razotkriva ulogu Frankopana u kulturnom zamahu i širenju duhovnosti, a Krk njihove arhitektonske tragove. U Brodu na Kupi posjetitelje će oduševiti odnos Frankopana i Zrinskih prema prirodi.

U vrijeme trajanja projekta stvoreno je puno sadržaja koji interpretiraju cijelu rutu, napominje Rajna Miloš. Mnogo je tiskovina koje su nastale u sklopu projekta, od monografije, foto-monografije, letaka, kataloga, svaki kaštel ima svoj prospekt koji govori o njegovoj glavnoj temi, ali i o tome što se može u okolini pogledati. Cilj je, dodaje, da se kroz priču konzumira veliko geografsko područje i svo njegovo bogatstvo. Ako primjerice odaberemo posjet Čabru, da to ne bude samo posjet tom Interpretacijskom centru, već da otkrijemo sve atrakcije i ponudu koje Čabar, ali i okolica nude.

Sonja Šišić

Od lokalnog prema međunarodnom projektu

Projekt Kulturno-turistička ruta „Putovima Frankopana“ objedinjava prirodnu, kulturnu, gastronomsku i turističku ponudu našeg kraja, ukazuje na povezanost naše srednjovjekovne povijesti s europskim krugom te potiče razvoj našeg zaleđa i Gorskog kotara, budući da se većina sadržaja nalazi izvan turistički najaktivnijih obalnih područja. Na pitanje o mogućim širim, budućim perspektivama projekta Sonja Šišić odgovara: „S vremenom, kada se za to steknu uvjeti, ovaj osmišljeni turističko-edukativni sadržaj trebao bi nadrasti lokalnu i regionalnu razinu i postati međunarodni.“

U sklopu projekta osam je kaštela dobilo novi sadržaj u obliku suvremenih multimedijalnih interpretacijskih centara – Bribir

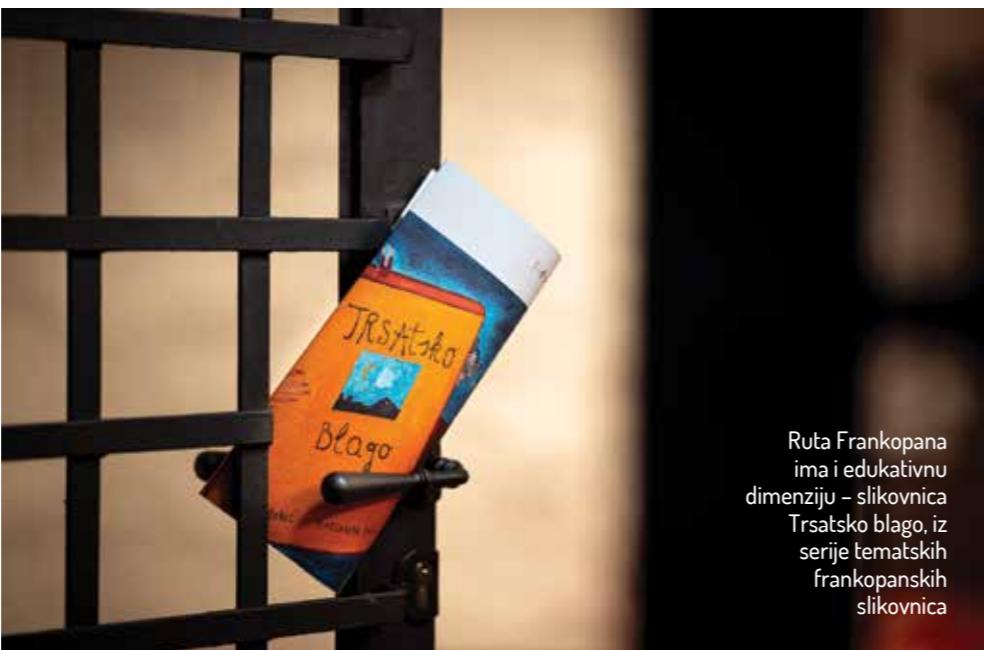
Svaki od osam interpretacijskih centara ima svoju osnovnu temu, a one se međusobno nadopunjaju. Cilj je, dodaje, da se kroz priču konzumira veliko geografsko područje i svo njegovo bogatstvo, ističe Rajna Miloš

Napravljeni su promotivni filmovi, vodič-knjžica, prekrasne slikovnice za svaki pojedini interpretacijski centar. „Knjiga u centru“, organizator prestižne književnolikovne nagrade „Ovca u kutiji“ dodijelio je posebnu pohvalu Primorsko-goranskoj županiji i projektu Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana za popularizaciju hrvatske slikovnice u 2020. godini i to upravo za iznimno zanimljiv serijal od osam tematskih frankopanskih slikovnica koje je ilustrirala Margareta Peršić, a za koje je tekst napisao Veliđ Đekić.

Osim kulturno-turističke dimenzije, Ruta Frankopana ima i edukativnu dimenziju, promovira se i predstavlja djeci

Velik broj partnera

Uz Primorsko-goransku županiju, koja je bila vodeći partner, u projektu je sudjelovalo još 12 partnera – gradovi Rijeka, Kraljevica, Čabar i Bakar, općine Lokve, Čavle i Vinodolska Općina, TZ Kvarnera, TZ Grada Rijeke, Biskupija Krk, Centar za kulturu Grada Krka i Prirodoslovni muzej Rijeka. Većina partnera imala je i pridružene suradnike, koji nisu izravni potpisnici sporazuma o provedbi projekta, pa je ukupno riječ o pedesetak uključenih dionika s većeg dijela Primorsko-goranske županije, što ukazuje na složenost projekta, ali istovremeno jamči održivost kulturne rute.

Ruta Frankopana ima i edukativnu dimenziju – slikovnica Trsatsko blago, iz serije tematskih frankopanskih slikovnica

Župan Zlatko Komadina

Ishodište hrvatskog identiteta

Župan Zlatko Komadina ističe kako je Primorsko-goranska županija na neki način ishodište hrvatskog identiteta na ovim prostorima, počevši od Bašćanske ploče pa do Vinodolskog zakonika, glagoljice i velikaške obitelji Frankopana koja je ostavila trag u povijesti županije i Hrvatske.

„Svatko tko drži do sebe štiti svoju kulturno povjesnu baštinu, tako smo i mi počeli 2005. u Bribiru sa zaštitom Driveniškog kaštela i Bribirske kule kako bi sačuvali objekte od propadanja. Nismo imali dovoljno sredstava i aplicirali smo 2017. godine na natječaj Europske unije. Odobreno nam je 50 milijuna kuna s kojima smo zaštitili objekte, a onda smo ih uredili u interpretacijske centre“, podsjeća župan istaknuvši da se ne radi samo o zaštiti zidnima, već i o tradiciji, načinu života, kulturi, a isto tako i gastronomiji i turizmu.

reportaža

Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“ u Gorskom kotaru

Medvjed, vuk i ris pozivaju u Staru Sušicu

Unatrag nekoliko desetljeća zvijeri su bili nepoželjan gost. Prema njima smo se odnosili, kako znamo reći, kao prema zvijerima. Danas su medvjed, vuk i ris poželjni susjadi, nešto čime se ponosimo. Naš ponos može biti i Centar za posjetitelje u Staroj Sušici koji je dokaz da i najmanje sredine mogu imati europski štih. Samo treba imati ideju.

Napisao: Anto RAVLIĆ

Snimio: Rino GROPUZZO i Arhiva ŽIP

UStaroj Sušici, nadomak Ravne Gore, otvoren je Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“ posvećen smeđem medvjedu, sivom vuku i euroazijskom risu. Zašto baš u Gorskom kotaru? Zato što je zelena oaza Hrvatske jedno od rijetkih područja u Europi gdje obitavaju sve tri velike zvijeri.

Centar u samom susjedstvu dvorca u Staroj Sušici novi je adut Gorskega kotara i korak ka brendiranju „hrvatske Švicarske“ kao doma medvjeda, vuka i risa. Otvaranje centra je svjedok kako se vremena mijenjaju. Unatrag nekoliko desetljeća zvijeri su bili nepoželjan gost.

Prema njima smo se odnosili, kako znamo reći, kao prema zvijerima. Danas su medvjed, vuk i ris poželjni susjadi, nešto čime se ponosimo. Naš ponos može biti i Centar za posjetitelje u Staroj Sušici koji je dokaz da

Stabilna populacija velikih zvijeri

Koliko imamo medvjeda, vukova i risova?

– Populacije velikih zvijeri u Hrvatskoj su stabilne. Imamo oko tisuću medvjeda i 200 vukova, a posebno nas veseli činjenica da populacija risa u Hrvatskoj posljednjih godina broji gotovo 90 jedinki. Početkom dvjetisetačitih sanjali smo o Centru „Velike zvijeri“ koji je u međuvremenu postao stvarnost. Zaštita prirode zbog klimatskih promjena važna je i za opstojnost čovjeka.

Nacionalni plan oporavka i otpornosti i Operativni program Konkurentnost i kohezija sada promiču zeleno, održivo i digitalno. Potiče se kružna ekonomija, klimatski neutralna, a za prirodu pozitivna, kazao je Igor Kreitmeyer, ravnatelj Uprave za zaštitu prirode u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja.

30

31

U procesu stvaranja postava Centra korištene su moderne tehnologije 3D ispisa, te računalna programska rješenja, kao i klasične modelarske, kiparske i slikarske vještine, dodajući postavu toplinu i emociju ljudskog stvaralaštva.

Novi dom velikih zvijeri nudi priču, a suvremeni turisti danas idu za pričom

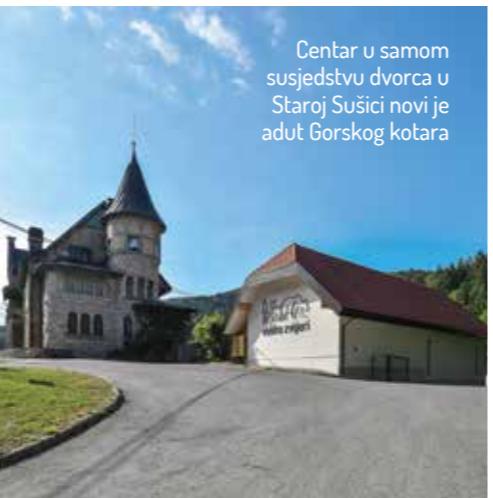
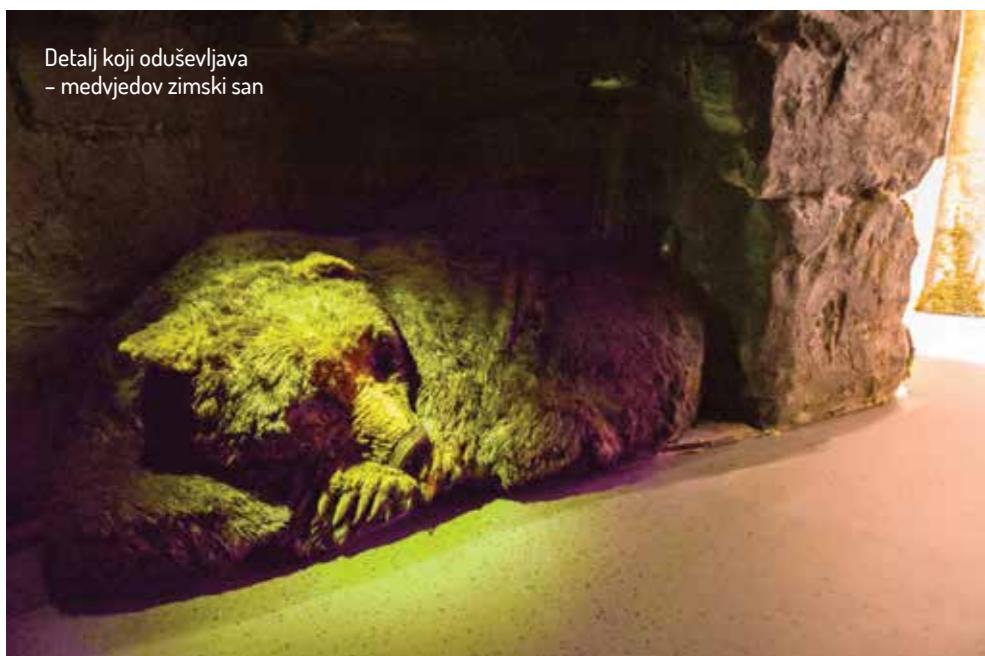
i najmanje sredine mogu imati europski štih. Samo treba imati ideju.

Surove priče

Kako ćemo znati da je projekt pogoden? Trebat će vremena, no već prvi radni dan je putokaz. Znatiželjni Gorani, ali i gosti iz dalekog svijeta čekali su pred vratima otvaranje centra za posjetitelje.

Prvi gosti stigli su iz Petrinje i odmah pobrali simpatije zaposlenika Centra. Potom se s medvjedom, vukom i risom družila posjetiteljica iz Gvatemale. Novi dom velikih zvijeri nudi priču, a kažu da suvremeni turisti danas idu za pričom. U malom centru možete slijediti mirise risa, zaviriti u medvjedi brlog, staviti naočale i postati

Detalj koji oduševljava – medvjed zimski san

Centar u samom susjedstvu dvorca u Staroj Sušici novi je adut Gorskog kotara

kamera koja skriveno promatra zvijeri. Dozvat ćete kada vukovi najradije love, kad su najdeblji, kad najmršaviji. U centru će vam otkriti tajnu kako ćete razlikovati risove, čuti kako zavijaju. Multimedija omogućuje da pratite trag kretanja zvijeri, da se uvjeriti koliko medvjedi, vukovi i risovi mogu prieći kilometara u danu.

Čovjeka s asfalta sigurno će zapanjiti surov svijet vukova i njihov bezobzirni odnos. Ne prema čovjeku već prema drugim vukovima. Vuk iz drugog čopora je neprijatelj. I ponekad ide do kraja. Krenite po priču u Staru Sušicu.

Centra s multimedijalnim izložbenim-edukacijskim postavom ne bi ni bilo da Hrvatska, za razliku od nekih drugih europskih država, nije dom najvećim europskim predatorima. Krški teren, uglavnom vezan uz Dinarsko gorje, obiluje špiljama i pukotinama koje i danas medvjedima omogućuju brzo prelaska te miran zimski san, a prostrane bukovo-jelove šume dovoljno prirodne hrane. Stjenovit i teško pristupačan teren pogoduje i risu, koji boravi u šumskim predjelima, odmarajući se na skrovitim mjestima, daleko od ljudskog pogleda. Iako je vuk tijekom prošlosti bio potisnut u zabačene kutke divljine, iako su se raspisivale potjere u kojem je jedini

Medvedom se gospodari kao lovnim divljači, lov na vuka i risa strogo je zabranjen. Primorsko-goranska županija i Javna ustanova Priroda kontinuirano unapređuju uvjete za očuvanje i održivo upravljanje prirodnog baština. Na tragu povećanja turističke atraktivnosti destinacije, uz razvijanje javne svijesti o važnosti očuvanja bioraznolikosti te kroz promociju europske ekološke mreže Natura 2000, realizirana su dva tematska centra za posjetitelje. Jedan u Staroj Sušici, a drugi na otoku Cresu koji je posvećen bjeloglavim supovima.

Start s tri risa

Šumsko područje Gorskog kotara dio je europske ekološke mreže Natura 2000. Uz temeljni fenomen, ujedno i neprocjenjivo bogatstvo – šume, Gorski kotar je važno područje za očuvanje brojnih životinjskih vrsta poput ptica, šišmiša, kukaca, i naravno velikih zvijeri.

U šumskim ekosustavima velike zvijeri imaju ulogu vršnih predatora, a vuk i ris, posebno utječu na brojnost njihova plijena održavajući tako ekološku ravnotežu i biošku raznolikost. Velike zvijeri su u Gorskem kotaru oduvijek prisutne, dijeleći goransku šumu sa stanovništvom, koje od šume i sa šumom živi stoljećima. Brojnost ovih životinja kroz povijest je varirala, a jedino ris je podlegao lovnom pritisku i istrijebljen je iz goranskih šuma početkom 20. stoljeća.

Ris je nakon nekog vremena vraćen u Sloveniju zahvaljujući lovcima. Stigla su tri risa, iz jedne obitelji. Sada su ugroženi radi vrlo male genske raznolikosti uzrokovanе parenjem u srodstvu. Stoga znanstvenici koji žele dugoročno osigurati stabilnost risje populacije u Hrvatskoj, planiraju pustiti nekoliko jedinki risa iz Rumunjske i Slovačke. Dogodi se da ris pobegne i preko granice, u Sloveniju. Tako se može reći da risovi žive Europu bez granice.

Iako odnos čovjeka i zvijeri u prošlosti počiva na negativnim temeljima i suparništvu, čovjek je s vremenom uvidio vrijednost ovih vrsta u očuvanju prirodne stabilnosti ekosustava, o kojem svi u konačnici ovisimo. Danas su velike zvijeri u Hrvatskoj strogo zaštićene temeljem Zakona o zaštiti prirode.

Multimedija omogućuje praćenje tragova kretanja zvijeri, odnosno koliko mogu prieći kilometara u danu

Medvedom se gospodari kao lovnim divljači, lov na vuka i risa strogo je zabranjen. Primorsko-goranska županija i Javna ustanova Priroda kontinuirano unapređuju uvjete za očuvanje i održivo upravljanje prirodnog baština. Na tragu povećanja turističke atraktivnosti destinacije, uz razvijanje javne svijesti o važnosti očuvanja bioraznolikosti te kroz promociju europske ekološke mreže Natura 2000, realizirana su dva tematska centra za posjetitelje. Jedan u Staroj Sušici, a drugi na otoku Cresu koji je posvećen bjeloglavim supovima.

Projekt od 8,2 milijuna kuna

Centar u Gorskem kotaru uređen je zahvaljujući sredstvima Europske unije, iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Prve aktivnosti pokrenute su još 2014. godine, kada je Primorsko-goranska županija rješila imovinsko-pravne odnose te je izrađena i projektna dokumentacija kao preduvjet za osmišljavanje, pripremu i prijavu projekta za sufinciranje sredstvima EU. Prethodno pripremi projektne prijave, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost finansirao je izradu studije izvedivosti, izradu projektne dokumentacije unutrašnjeg uređenja i druge dokumentacije nužne za prijavu na natječaj za strukturne fondove EU u iznosu većem od 400 tisuća kuna. Projekt "Centar za posjetitelje o velikim zvijerima" je prijavljen i uspješno ocijenjen te odobren za sufinciranje u okviru Poziva na dostavu projektnih prijedloga "Promicanje održivog razvoja prirodne baštine" objavljen u okviru Operativnog programa "Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.". Ukupna vrijednost projekta je 8,2 milijuna kuna, ugovorena su bespovratna sredstva u visini 7,1 milijun, od čega se sredstvima EU i Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU sufincira šest milijuna, a Primorsko-goranska županija

i Javna ustanova Priroda uložili su još 2,2 milijuna. Projekt u partnerstvu provode Primorsko-goranska županija i Javna ustanova Priroda te Općina Ravna Gora gdje se i smjestio novi Centar te Turistička zajednica Gorskog kotara čija je uloga turistička promocija.

Kroz projekt je tijekom proteklih dvije godine u cijelosti rekonstruirana postojeća ruševna zgrada te opremljen izložbeni postav. Osim toga, izrađeni su promotivni materijali i publikacije kao što je "Mala slikovnica o velikim zvijerima" te "Goranski bestijari"

Brendiranje prirodne baštine

Centar „Velike zvijeri“ otvorio je župan Zlatko Komadina koji je tom prilikom podsjetio da je čak 75 posto površine Primorsko-goranske županije dio ekološke mreže Natura 2000: „U plavom dijelu županije na Cresu imamo Centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove Beli, a sada smo u njezinu zelenom dijelu otvorili Centar za posjetitelje „Velike zvijeri“. Brendiranjem prirodne baštine doprinijeli smo turističkoj ponudi Ravne Gore i cijelog Gorskog kotara. To će svakako imati utjecaj i na demografiju jer je svako novo otvoreno radno mjesto važno“, istaknuo župan.

Velike zvijeri su u Gorskem kotaru oduvijek prisutne, dijeleći goransku šumu sa stanovništvom, koje od šume i sa šumom živi stoljećima.

– zbirka istinitih zgoda i nezgoda ljudi i velikih zvijeri u Gorskem kotaru. U sklopu projektnih aktivnosti, osim infrastrukturnog zahvata obnove same nekretnine i stavljanja u novu funkciju, osmišljena je i nova manifestacija "Dan velikih zvijeri", koja bi u budućnosti trebala doprinijeti brendiranju i podizanju svijesti o važnosti očuvanja velikih zvijeri u Gorskem kotaru. Natječajem je odabранo nekoliko prototipa novih goranskih suvenira inspiriranih prirodnom baštinom. Izrađeni su i planski dokumenti: Akcijski i marketinški plan te je osmišljena i podignuta web stranica Centra.

Zivotinje ispisane 3D tehnologijom

Centar je osmišljen kao prostor koji na zanimljiv način približava posjetiteljima

U malom centru možete slijediti mirise zvijeri, zaviriti u medvjedi brlog, staviti naočale i postati kamera koja skriveno promatra životinje

specifičnosti i vrijednosti očuvanog goranskog kraja u kojem obitavaju velike zvijeri – smedi medvjed, sivi vuk i euroazijski ris. Njegov multimedijalni postav, pružajući osjećaj šumskog okružja, spoj je klasičnog i modernog pristupa interpretacije prirodnih vrijednosti Gorskog kotara, koji kroz mijene godišnjih doba uvodi posjetitelja u čaroban i skriven svijet velikih zvijeri. U procesu stvaranja postava Centra korištene su moderne tehnologije 3D ispisa, te računalna programska rješenja, kao i klasične modelarske, kiparske i slikarske vještine, dodajući postavu toplinu i emociju ljudskog stvaralaštva.

Trenutno se osmišljavaju edukativni sadržaji, tako da će Centar, osim samog postava, nuditi i druge interaktivne i zanimljive sadržaje poput radionica za djecu i vođenih tura (potraga i promatranje tragova velikih zvijeri u njihovom staništu), radionica priopovijedanja priča (storytelling) i šumske pedagogije te drugih edukativnih sadržaja.

Vjeruje se da će sadržaj novog Centra za posjetitelje potaknuti i neke nove poduzetničke ideje u okružju te da će se zahvaljujući Centru povećati broj posjetitelja u cijelom Gorskem kotaru.

Bitno je očuvati biošku raznolikost Gorskog kotara, a da bismo znali zašto i kako nešto štititi, moramo biti svjesni važnosti i uloge koju ima u prirodi i ekosustavu. Zato, posjetite Centar i otkrijte tajnu prirode Gorskog kotara.

reportaža

KRASn'KRS, Kaštel Zrinskih u Brodu na Kupi

Napisao: Anto RAVLIĆ
Snimio: Rino GROPUZZO

Prirodoslovni muzej Rijeka je kroz EU projekte Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana i KRASn'KRS u Kaštelu Zrinskih u Brodu na Kupi na oko 350 kvadrata, na tri etaže, uredio novi stalni postav „Divljina s pogledom na more“. U malom kaštelu, udaljenom 20 metara od Kupe i graničnog prijelaza, predstavljen je Gorski kotar.

Jednostavno, u četiri zida putujete Gorskim kotarom i njegovom prirodnom baštinom. U prizemlju upoznajete Kupsku dolinu i krško podzemlje, na prvom katu otkrivate šumske zajednice. Drugi kat vas vodi u planine, gdje već nema šuma. Poletjet ćete sve do neba i oblaka. Izuzetno atmosferičan postav prikazuje značajke, zanimljivosti i posebnosti prirode goranskog područja, ali i elemente tradicionalnog suživota čovjeka i prirode na ovom području.

Divljina s pogledom na more

Nije to muzej iz nekih prošlih vremena koji smo obilazili jer smo morali, jer je bio red, jer su nas iz škole poslali. Gotovo po zadatku. Muzej u Brodu na Kupi zaintrigirat će i oduševiti i ljude u godinama. Proradit će nešto djeće u nama, otkrivamo nešto novo, drugačije, modernije, a opet tradicionalno. Nešto naše. Jedva čekamo vidjeti što se krije u

Prizemlje kaštela nudi priču o tajnom podzemnom prolazu

Kaštel Zrinskih u Brodu na Kupi sagrađen je davne 1651. godine

Ulazimo iz prostorije u prostoriju. U jednoj prostoriji putujemo do krškog podzemlja i doline rijeke Kupe. U jednoj od sljedećih faza bivši zatvor u kaštelu planira se preuređiti u špilju. Morat ćete se dobro obući. U umjetnoj špilji će vas hladiti osam stupnjeva, kao u pravoj špilji. Prizemlje nam je ponudilo

priču o tajnom podzemnom prolazu. Jedan je vodio do Kupe, a drugi do crkve. Nikad ne znaš koji neprijatelj vreba, tko može nenadano provaliti u kaštel. Živjelo se u neizvjesnoj dobi. No, i u tom neizvjesnom dobu, voljelo se i ljubilo. Bilo je i zabranjenih i skrivenih ljubavi. A tada su skriveni prolazi bili dobitna kombinacija za romantične sastanke. U susjednu prostoriju stići će akvarij u koji će useliti „stanovnici“ gornjeg toka rijeke Kupe. Vraćamo se pored zatvora. A zašto se završavalо iza rešetaka? Za manje prijestupe. Poput krađe ribe iz Kupe. Za veće „nepodopštine“ lik je bio stup srama. Dakle, zatvor je bio prihvatljivije rješenje u doba Frankopana.

Šumske zajednice Gorskih kotara

Stepenica nas vode na prvi kat. Već rukohvat najavljuje temu kata.

– Na prvom katu upoznajemo šumske zajednice Gorskih kotara, uključujući

Jesmo li odgovorniji nego prije – plakat koji poziva na odstrel vukova

Autori stalnog postava

Autori stalnog postava „Divljina s pogledom na more“ su dr.sc. Boštan Surina, dr.sc. Željka Modrić Surina i Nadia Dunato Pejnović, kustosi Prirodoslovnog muzeja Rijeka. Projekt prostornog uređenja potpisuje Klaudio Cetina, multimedijalna rješenja stručnjaci iz poduzeća Appicon d.o.o. i Borut Kružić iz Prirodoslovnog muzeja Rijeka, grafički dizajn Branko Lenić, ambijentalnu glazbu Lado Bartoniček.

Cijeli je stalni postav rezultat znanja, stručnosti i velikog angažmana tima djelatnika i vanjskih djelatnika Muzeja, a bez velikog truda Tee Mirth, budnog oka Klare Bukovac i Tamare Tomac te stručnog nadzora Domagoja Hermana ne bi bio moguć.

Ukupno je u uređenje novih sadržaja u Kaštelu Zrinskih uloženo oko pet milijuna kuna, od čega su Muzej i Županija kroz EU projekte osigurali gotovo 4,3 milijuna kuna. Muzej je kroz projekt KRASn'KRS uredio Interpretacijski centar Visokog krša pri čemu je uložio oko 620 tisuća kuna te ostatak stalnog postava kroz projekt KTR Putovima Frankopana u iznosu od oko 2,6 milijuna kuna, dok je Županija kroz uređenje Interpretacijskog centra Putovima Frankopana kroz isti projekt u Kaštel uložila oko milijun kuna. Ostatak sredstava osiguran je iz proračuna Primorsko-goranske županije kroz redovnu djelatnost Muzeja te iz proračuna Grada Delnica.

predstavnike životinjskih vrsta, tradicionalno prisutne u prirodoslovnim muzejima, ali i predstavnike biljnih vrsta, muzeografski zanimljivo predstavljene ulijevanjem u epoksidnu smolu, kao i vrste tla i stijena. Upoznajemo i hladnu, mračnu ponikvu koja nam predstavlja pojavu temperaturne

Muzej u Brodu na Kupi zaintrigirat će i oduševiti i djecu i ljude u godinama

inverzije u ponikvama, koja u visokom kršu dovodi do vegetacijskog fenomena ponikvi, odnosno do toga da su na dnu ponikvi razvijene najhladnije biljne zajednice, slične onima na vrhovima planina. Kroz kameru koja prati zbivanja u grijezdu upoznajemo ptice, susrećemo se s velikim brojem predstavnika drvenastih vrsta Gorskih kotara, kao i s djelatnostima šumarstva, lovstva i posebno, puholova. Imamo priliku istražiti rudnik i upoznati se s rudama i mineralima prisutnima u Gorskem kotaru, priča ravnateljica Prirodoslovnog muzeja.

Te ponikve, s hladnim dnom su fenomen koji nas je zaustavio da doznamo više. Na dnu su uvjeti kao na najvišim planinama, kakvih nema u Hrvatskoj. Temperatura uvek niska.

Snalažljivi vukovi ponikve ponekad koriste kao zamku za svoj plijen. Postav će nas upoznati s 30-40 vrsta gljiva Gorskih kotara. Vidjet ćemo i ptica jaja. Doznat ćemo više o ljekovitom bilju.

Penjemo se na drugi kat.

Planinarski pečat na vrhu obilaska

– Krećemo od najviše šumske zajednice, zajednice klekovine bora krivulja prema visokim zelenima i ostalim nešumskim zajednicama, upoznavajući njihove predstavnike. Upoznajemo se s važnošću transhumanitnog stocarstva za održavanje današnje bioraznolikosti, s osobitostima i ekstremnim vremenskim uvjetima planinske klime. Ulazimo u sićušan svijet mahovina i lišajeva, upoznajemo dugoživice, imamo priliku naučiti najzanimljivije činjenice o zmijama i otrovu u prirodi.

Možemo se popeti na umjetnu stijenu i pokušati otkriti skrivene eksponate, upoznajemo geološku prošlost Gorskih Kotara, i programi. Zaputite se u Brod na Kupi. Doživljaj je zajamčen.

kotara, fenomen i pojedine oblike krša, ledena doba i tragove koje su nam ostavila. Upoznajemo ljekovito bilje koje se tradicijski koristi na našem području, suočavamo se s utjecajem čovjeka na prirodu kroz različite unešene, invazivne vrste, ali i one ugrožene i pred nestankom.

Puni dojmova i nakrcani novim znanjima, penjemo se na treći kat, na kojem je multimedijalna dvorana i prostor za privremene izložbe, predavanja, radionice... Dio kata pretvoren je u mekani bijeli oblak. Sjednete ili legnete i spremni ste za učenje i edukacije. Dok ležimo na oblaku imat ćemo vremena razmisliti kakvi smo prema prirodi. Dijelom bezobzirni u pretjeranoj urbanizaciji i trci za profitom, a dijelom možda i odgovorniji no što smo bili prije koje desetljeće.

O tome svjedoči plakat na zidu muzeja koji „obećava“ nagradu za svakog ubijenog vuka. U prostoriji pod krovom je kinetički zid odnosno projekcijsko platno u neprekidnom pokretu. Posjet Kaštelu Zrinskih može završiti opuštanjem i slaganjem dojmova u obiteljskom kutku, čiji su pod i zidovi ukrašeni djelićima drvenih materijala iz starog postava kaštela. A obzirom da ste se popeli na vrh planine, dobit ćete pečat, pravi planinarski pečat.

U novom epicentru zbivanja u Brodu na Kupi dobrodošlicu će vam poželjeti dvoje stalnih djelatnika i jedan vanjski suradnik. Prije korone na samoj granici se puno toga događalo. Muzej se jako dobro uklopio u zajednicu i programe. Samo da se riješimo zla koje nas je napalo snažnije od nekadašnjih turskih osvajača i opet će muzej na troječnom postavu vryjeti od posjetitelja i programa. Zaputite se u Brod na Kupi. Doživljaj je zajamčen.

o k o n a s

Društvo Sinjali, Baška

Napisala: Martina FRKA
Fotografije: Arhiva ŽiP

Sada već daleke 2006. godine grupica entuzijasta, bez velikih finansijskih sredstava, zaleda ili iskustva udružila je silnu volju, želju i ljubav prema svojoj Baški u udrugu koju su simbolično nazvali – Sinjali. U vrlo kratkom roku Sinjali su postali jedan od vodećih putokaza kulture na ovom dijelu otoka, koji je iznjedrio niz projekata, pa i neke od najprepoznatljivijih bašćanskih turističkih lokaliteta današnjice. Među osnivačima ove vrijedne udruge bila je i Branka Polonijo, koju smo zamolili da nas provede minulim ostvarenjima, ali i planovima za budućnost ove vrijedne udruge.

„Iako na našem području imamo golemu vrijednost kao što je Bašćanska ploča, činilo nam se tada, 2006. godine da je ovdje u svome domu ona potpuno neiskorištena i kao da je u izbjeglištvu u Zagrebu. Mnogi domaći stanovnici nisu u tom trenutku ni znali što je glagoljica i baš zato željeli smo napraviti projekt za afirmaciju značaja glagoljice i same Bašćanske ploče. Tu posebno moram istaknuti suosnivače Blandinu Marković Randić i njenog supruga Antu Markovića – nas troje smo u udruzi od početka i taj prvi projekt pisali smo punih 6 mjeseci.“

Od prvog slova "A" niknula je Bašćanska staza glagoljice – danas svako slovo "potpisuju" hrvatski gradovi koji su finansirali njihovo postavljanje

Tragovi i znakovi u vremenu i prostoru

Sinjali su lokalni naziv za znak, htjeli smo biti tragovi, znakovi u vremenu i prostoru. Ne samo za kulturu, nego i ekologiju i tradiciju i u tome smo i uspjeli, prisjeća se Branka Polonijo početaka rada bašćanskog Društva

Glagoljaško slovo na Treskavcu najveći monolit u Hrvatskoj

„Sinjali su lokalni naziv za znak, htjeli smo biti tragovi, znakovi u vremenu i prostoru. Ne samo za kulturu, nego i ekologiju i tradiciju i u tome smo i uspjeli“, prisjeća se Branka Polonijo, kada je, točno na blagdan Svete Lucije, uz glavnu bašćansku prometnicu postavljeno i prvo kameno glagoljaško slovo A na Treskavcu.

„Sa svojih preko 6 metara i 17 tona danas je to najveći monolit u Hrvatskoj, izrađen od jednog komada kamena. Četiri velike skulpture od istarskoga kamena rad su akademskog kipara Ljube de Karine koji je kao umjetnički voditelj projekta bio i mentor studentima hrvatskih i europskih akademija na tri kiparske

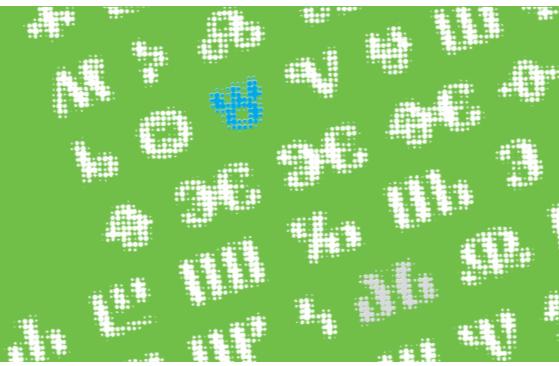
radionice koje su tijekom 2007. i 2008. godine organizirane u Baški. Manje skulpture od autohtonog krčkoga kamena sivca izradilo je petnaest studenata umjetničkih akademija iz Rijeke, Osijeka i Splita te Ljubljane, Graza i Praga. Iskoristili smo veze koje desetljećima vežu Bašku i Češku i nastala je odlična suradnja. Postavljanje prvog slova bio je golem zalogaj, GP Krk nam je izasao u susret i nije nam naplatio postavljanje, iako su ga postavljali punih 12 sati sa čak tri velike dizalice. Veliki vjetar u ledu dala nam je i lokalna vlast koja je financirala prvo slovo. Bio je to divan dan“, prisjeća se Branka Polonijo, koja i te kako ima razloga biti ponosna na ovaj projekt.

Bašćanska staza glagoljice

Od prvog slova "A" niknula je Bašćanska staza glagoljice, a danas svako postavljeno slovo "potpisuju" različiti hrvatski gradovi koji su finansirali njihovo postavljanje. Svako slovo – skulptura posvećeno je dakle jednome hrvatskom gradu pokrovitelju, a bašćanska

Branka Polonijo na jednoj od akcija

Postavljene su ukupno trideset i četiri kamene skulpture s uklesanim glagoljskim slovima – slovo B na ulazu u Bašku

Akcija obnavljanja mrgara na Lipici

Obnovljeno svečano kampananje, sviranje na zvoničima koja miruju

S predstave „Ploča od školjaka“ - legende o tome kako je nastala Bašćanska ploča

Branka Polonijo na jednoj od akcija

glagoljica tako je u ovom zelenom kutku otoka Krka ponovo uspješno objedinila čitavu Hrvatsku. Kamene skulpture raspoređene su na različitim važnim lokalitetima, od prijevoja Treskavac, uz glavnu prometnicu, u Dragi Bašćanskoj, Batomlju, Jurandvoru, uz bašćansku plažu i luku, uz Sv. Ivan na brijevu pa do posljednje skulpture smještene na rtu Kricin ispred uvale i plaže Bunculuka. Postavljene su ukupno trideset i četiri kamene skulpture s uklesanim glagoljskim slovima te jedna posvetna skulptura Društva Sinjali.

Datum svečanog otvaranja staze bio je 16. listopada 2009. godine, zbog čega je ta godina obogaćena nizom prigodnih događanja, proglašena Godinom glagoljice pod motom Sarcen glagoljaj – Govori srcem, ističe ponosno Turistička zajednica Općine Baška.

„Finansijska sredstva skupljali smo bez 'veza' i zaleda, čistim zalaganjem, kvalitetom projekta i trudom. Svake godine po jedno slovo, uz veliku podršku Primorsko-goranske županije, općine i brojnih tvrtki, uspjeli smo povezati iškusne i mlade kipare, čitavu Hrvatsku i inozemstvo, učiniti naše skulpture pristupačnima invalidima, slijepima, slabovidnim i djeci. Mališani danas mogu "skupljati" slova duž cijele staze i usput upoznati i cijelu našu dolinu“, pojašjava Branka.

Visoko pokroviteljstvo nad Bašćanskom stazom glagoljice u konačnici je preuzeo i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, kao još jednu potvrdu vrijednosti i kvalitete ovog projekta.

Revitalizacija bašćanskih mrgara

Međutim, glagoljica nije jedino čemu su se Sinjali kroz godine posvetili.

„Oduvijek smo smatrali da je na turističkom području sve što stvorimo turistički proizvod – gradnja, proizvodnja, hrana – sve to doprinosi turističkoj ponudi i posljedično zadržavanju ljudi na otoku. Kao drugu veliku vrijednost prepoznali smo suhozide, odnosno mrgare i njihovu specifičnu arhitekturu koja je prisutna na tek nekoliko mjesta u svijetu. Osvijestio nas je dr. Berislav Horvatić koji je i prije našeg osnivanja priredio par izložbi s ovom temom, popisao sve mrgare, očistio ih

i snimio iz zraka. Kad smo to vidjeli, shvatili smo da se suhozidi moraju sačuvati i vidjeti. Drugi projekt stoga nam je bio revitalizacija bašćanskih mrgara 2007. godine. Okupili smo jurandvorske pastire i obnovili mrgare na Lipici. Bili su zarasli i porušeni, no nas 70-ak je zavrnuo rukave i 18. ožujka 2003. godine smo ih obnovili. Nalaze se u udolini pa ih se lijepo vidi s obližnjeg brežuljka kao iz ptičje perspektive, a kako jedna od staza prolazi uz Lipicu tako smo ih i približili turistima“, prepričava nam Branka.

“Učili smo s vremenom. Tražili smo etnologe, fizičare, umjetnike, stvarali smo mrežu stručnjaka oko nas. Naime, mi smo amateri, ali smo htjeli da se naši projekti temelje na struci. Tražili smo stare majstore da nam pokazuju kako obnoviti gromaču. Slijedile su izložbe, predavanja, radili smo na popularizaciji naših mrgara, jer dok domaći ljudi ne shvate vrijednost koju imaju u svome dvorištu, nitko ne može pomoći da se ona sačuva. Česi su nas potaknuli da se urede i šetnice, a iako su se u to vrijeme neki od domaćih ljudi bojali da će turisti i staze ometati njihov način života, sada shvaćaju da je suživot bitan, potreban i koristan“, kaže Branka o putu koji su prošli. „Bilo je jako puno akcija i jako smo ponosni na njih“, govori Branka.

Novi poticaj

Izuzetno je ponosna i na Etno kuću, odnosno etnološki muzej koji je uključivao više od 600 doniranih predmeta, koji su zorno prikazivali

nekadašnji način života u Baški, baš kao i na Ploču od školjaka, legendu o nastanku Bašćanske ploče, čiji tekst potpisuje Blandina Marković Radić, a prilagodbu za kazalište je radio Krešimir Dolenčić.

„Punih pet godina smo osmišljavali i brend Crne ovce, uvijek su to bili marginalci, posebni ljudi, a sve s ciljem da zaštitimo našu otočnu janjetinu. Izračunali smo da je u naš rad utkano oko 2000 volonterskih sati godišnje. U jednom trenutku smo i posustali, no novu energiju i žar dala nam je nova direktorka Turističke zajednice Općine Baška Ivana Topić. Rekla nam je – vi to možete, vi to morate, pomoći ćemo! Općina je vratila financiranje i sad moramo krenuti, regenerirati se. Čim završi sezona bacit ćemo se na pronalazak mladih nasljednika, a već su krenuli prvi blic razgovori o obnovi mrgara na Ljubimeru. Nismo bili ni svjesni da je iza nas ostao i ugled i dobar glas i koliko ljudi cijene sve što smo radili“, kaže naša sugovornica najavljujući i nove promocije koje će služiti kao svojevrstan poziv mladima – ne samo u Hrvatskoj nego i drugdje u svijetu gdje postoje mrgari. To se odnosi na Wales i Island, ali i na našu poznatu udrugu Dragodid i ostale članice Europske unije. „Vjerujem da ćemo uz podršku Općine Baška i TZO Baška uspjeti doći i do europskih sredstava. Naime, mrgari postoje, koliko nam je poznato, još samo na Islandu, u južnom Wallesu i na nekim alpskim vrhuncima u Švicarskoj“, zaključuje Branka Polonijo.

sport

Sportsko-ribolovno društvo Parangal, Cres

Od svibnja do rujna Parangal organizira natjecanja u udičarenju za djecu

Napisao: Walter SALKOVIĆ
Snimio: Walter SALKOVIĆ i Arhiva ŽIP

Na čelu Sportsko-ribolovnog društva „Parangal“, najstarije i najtrofejnije cresačke sportske udruge, došlo je do promjena. Nakon 43 godine povukao se tajnik društva Antun Kesić, najdugovječniji cresački sportski djelatnik, a zamijenio ga je Ivan Vitić. Umjesto Antona Fučića, koji je društvo vodio od 2017. godine, novi predsjednik postao je ponajbolji cresački podvodni ribolovac Zoran Kremenić.

SRD „Parangal“ je osnovan 31. ožujka 1956. godine. Osnivač i prvi predsjednik kluba bio je Nikola Sučić, tada upravitelj škole. Uz njega su članovi prvog Upravnog odbora bili tajnik Sergije Marinković, inače kapetan prve klase u penziji, blagajnik Anton Opatić (direktor zidarsko-zanatske radnje „Naprijed“), te nastavnik Miroslav Bek, skladistar Nikola Bakija, mehaničar Josip Bolmarčić, liječnik Miljenko Zidan i zemljoradnik Mate Ferlora. U Nadzorni odbor izabrani su upravnik poduzeća Cresanka Franjo Dorčić, službenik Anton Milohnić i pomorac Ivan Kučić.

Iste godine kad je Parangal osnovan u Cresu se doselio Antun Kesić, rođeni Bjelovarčanin. Antun Kesić, za domaće Toni, najpozvaniji je sugovornik za predstavljanje bogate povijesti sportskog ribolova na Cresu. Njegov stan pravi je mali muzej „Parangala“ – ispunjen je desecima peharica, plaketa i priznanja koje je klub osvojio proteklih desetjeka.

– Moj je otac imao trikotažu koja je nakon Drugog svjetskog rata nacionalizirana, a on se zaposlil u državnom poduzeću, ne znam na kojem položaju. Jednog dana došao je ljut doma i pokazao papir da je dobio premještaj na Cres.

Šezdeset i pet godina „Parangala“

Sve te pehare i plakete, fotografije i video-snimeke, a i vrijednu klupsku arhivu u kojoj je zabilježeno gotovo sedam desetljeća cresačke povijesti, Kesić drži u svom stanu jer „Parangal“ nikad nije dobio prostorije u kojima bi udruga mogla djelovati.

Ribu ulovljenu na raznim natjecanjima „parangalaši“ rado poklanjaju za mjesne fešte

Zoran Kremenić i Sebastian Fleiss u Albaniji

Gdje je taj Cres? Neki otok? Doputovali smo na ljetu 1956. godine i tata je preuzeo dužnost direktora trikotaže u Cresu. Nakon par godina je dobio premještaj na Korčulu, ali ja sam ostao na Cresu, sa sestrom koja se u međuvremenu udala.

Spašavanje kluba u sedamdesetima

Iako kontinentalac, ili možda upravo zato, odmah je počeo roniti.

– S prijateljem Frankom Filipasom počeo sam loviti još u osmom razredu. U ono doba nije trebalo roniti duboko jer je ribe bilo koliko si htio, do 15 metara je bilo dovoljno. U stvari, više sam bio sparing partner Franku, jer kad je lovio u dubljoj vodi ja sam pazio s površine, i obrnuto. Mene natjecanja nisu toliko zanimala, ulovio bih 4-5 riba i bilo bi mi dosta. Više me zanimala organizacija natjecanja, tko što radi dok su natjecatelji u vodi, pa sam to promatrao, pripovjeda Kesić. Kao da je znao da će najveći dio života provesti organizirajući razna natjecanja.

Početkom sedamdesetih godina Parangal je zapao u finansijsku krizu. Naime, tada su se ribolovne dozvole mogle plaćati u talijanskim lirama jer je dolazio dosta Talijana. Navodno je Parangal uplatio Savezu Jugoslavije te devize, ali za njih nikad nije dobio dinare. Bez novaca najuspješniji cresački ribolovac Franko Filipas više nije mogao ići na natjecanja i prešao je u Kostrenu za koju je nadalje nastupao i bio jugoslavenski reprezentativac.

– Predsjednik je bio Božo Tomaš, a druge članove uprave nismo ni znali. Tomaš nam je jednom prišao jer je znao da se bavimo ribolovom i rekao da treba nešto napraviti da se klub ne ugasi. Trebalo je oživjeti klub, organizirati neko takmičenje. Nekakvog iskustva sam imao pa smo probali organizirati manja natjecanja. Božo Tomaš se polako povlačio i jednom nam je samo rekao da mi sve preuzmem. Znali smo da trebamo napraviti sastanak i to riješiti, ali vrijeme je prolazilo. Franko je sve vodio, a ja sam se brinuo o papirima. Nažalost, 1981. Franko je tragično umro. Nije bilo druge, organizirali smo izbornu skupštinu kako bismo uredili situaciju u klubu. Klaudio Surdić je izabran za predsjednika, a ja sam i službeno postao tajnik, objašnjava Kesić kako je konsolidirano stanje u klubu.

Predsjednici i tajnici

Predsjednici SRD Parangal: Nikola Sučić, Božo Tomaš, Klaudio Surdić, Branimir Čuril, Anton Fučić, Zoran Kremenić

Tajnici: Sergije Marinković, Antun Kesić, Ivan Vitić

Organizacija natjecanja

Prvo veće natjecanje koje su organizirali bilo je kotarsko prvenstvo u podvodnom ribolovu, uz asistenciju susjeda iz lošinske „Udice“. Sve je prošlo odlično, pa su uskoro dobili zadatku od Saveza da organiziraju natjecanje u udičarenju.

– To je bilo nešto novo. Malo sam se raspitao, organizacija je slična kao u podvodnom ribolovu, ali baš i nema ribe. I još je jedna bitna razlika – na podvodni ribolov dođu mlađi natjecatelji, a na udičarenje, pored mlađih, i oni znatno stariji koji znaju imati hrpu prigovora. Ali kad smo za ručak donijeli pecenu janjetinu nitko se više nije bunio, uz smijeh kaže Kesić. Ulovilo se dosta sitne ribe, pa organizatori nisu znali što s tim. Par kašeta su dali ribarima koji su imali vrše, ali dosta toga je ostalo pa su domaći prigovarali Kesiću da će uništiti more, vrijedjali ga, govorili da ne razumije more. Kao i obično, dugo treba da otočani prihvate „furešte“.

Udičari „Parangala“ postizali su dobre rezultate, pa su tako 1984. godine Neven Bogdanić i Klaudio Surdić osvojili 4. mjesto na prvenstvu SR Hrvatske. To je bio ogroman uspjeh jer je bilo puno natjecatelja, a dobar rezultat ista ekipa osvojila je i na prvenstvu Jugoslavije. Solidne rezultate ostvarivali su „parangalaši“ i kasnije, natjecali se državnoj razini, ali su polako odustali jer su rasli troškovi, a zbog sustava bodovanja teško se napredovalo. Udičari i dalje redovito idu na pozivna natjecanja, kao što je Arbunada u Lošinju, a svake godine se organiziraju klupska natjecanja.

Podvodni ribolovci „Parangala“ kontinuirano su bilježili odlične rezultate. Početkom osamdesetih istaknula se trojka Roko Tomaš, Josip Milohnić i Spomenko Vodarić. Uz dobre rezultate svojih članova na raznim natjecanjima, „Parangal“ se istaknuo kao vrsni organizator, stoga su mu često povjeravana natjecanja najvišeg ranga. Tako je 1986. godine, o tridesetoj godišnjici Parangala, u Cresu organizirano Prvenstvo Jugoslavije u podvodnom ribolovu. Nažalost, nije sudjelovao nitko od domaćih natjecatelja.

– I dalje bez prostorja

Nakon osamostaljivanja Hrvatske „Parangal“ je 1991. godine preuzeo organizaciju Kupa veterana od lošinske „Udice“ koja nije htjela riskirati budući da se u Malom Lošinju nalazila kasarna JNA i situacija je bila napeta. U Cresu je sve prošlo bez problema, a zajednička večera

Zoran Kremenić roni kod potonulog parobroda „Lina“ u blizini Porozine

Zoran Kremenić i Antun Kesić danas

organizirana je u hotelu „Kimen“ koji je bio gotovo prazan i zamračen.

– Najveći događaji koje smo organizirani u Cresu su državna prvenstva, pojedinačna i ekipna: 1996., kad su Cresani osvojili treće mjesto (Goran Bobić, Damir Preksavec i Branko Rukonić), 2002., 2006., 2009., 2010. i 2011. Tada mu je Đuro Marinović, predsjednik Hrvatskog saveza za sportski ribolov na moru u šali rekao: „A Vi ste taj koji stalno organizira natjecanja, ne date drugima da rade. Odmorite se malo!“

No, uz državna prvenstva, redovito su pripremali i ona manjeg ranga, klupska, kao i Memorijal „Filipas-Sinčić“ u spomen na dvojicu svojih tragično preminulih prijatelja i članova.

Članovi Parangala 2005. godine prvi put osvajaju Prvenstvo Hrvatske na Šolti (Fabio Fučić, Andrea Sinčić i Danijel Nurkić). Ekipa „Parangala“ u sastavu Zoran Kremenić, Zoran Jurašin i Sebastian Fleiss 2014. je osvojila Državno ekipno prvenstvo, a kako je iste godine Parangal osvojio i Sjeverni Jadran, od Saveza je dobio plaketu kao najbolja sportska udružica na Jadranu. Sebastian Fleiss i Zoran Kremenić su 2017. drugi na Prvenstvu Hrvatske za što ih Grad također nagrađuje zahvalnicom. I sam Antun Kesić nagrađen je 2011. godine najvišim gradskim priznanjem „Frane Petrić“ za svoj doprinos razvoju sporta, a „Parangalu“ je

priznanje „Pro Insula“ dodijeljeno 2018. godine za dugogodišnji rad te postignute rezultate na državnim i međunarodnim natjecanjima.

Sve te pehare i plakete, fotografije i video-snimeke, a i vrijednu klupsku arhivu u kojoj je zabilježeno gotovo sedam desetljeća cresačke povijesti, Kesić drži u svom stanu jer „Parangal“ nikad nije dobio prostorije u kojima bi udruga mogla djelovati.

Nova ekipa u klubu

No, ta je briga sad iza Kesića, klub je preuzeo nova ekipa. On ne namjerava sjediti doma besposlen već se u svojoj 79. godini planira školovati za suca u podvodnom ribolovu i udičarenju. I dalje će čuvati klupsku arhivu dok se konačno ne uredi klupski prostor.

Novi predsjednik Zoran Kremenić nema lagan zadatak ukoliko želi nastaviti voditi klub na razini na kojoj su to činili njegovi prethodnici. Do sada je bio poznat kao uspješan mladi poduzetnik, a kao podvodni ribolovac posljednjih godina bilježi značajne uspjehe. Rođen je 1978., iste godine kad je Kesić preuzeo „Parangal“, a prvo natjecanje na kojem je sudjelovao bio je Kup gradova 1998. u Malom Lošinju, nakon čega je nastupio na stotinjak raznih natjecanja. Ekipno je pobijedivao na državnim prvenstvima i na Prvenstvu Sjevernog Jadranu, te četiri puta osvajao Kup Hrvatske u sastavu ekipa Primorsko-goranske županije. Bio je rezervni član reprezentacije Hrvatske na Svjetskom prvenstvu u Grčkoj 2016. i na Europskom prvenstvu u Malom Lošinju 2017.

– Bitno mi je bilo natjecati se, ne samo radi rezultata nego više radi kluba, da se održi tradicija. Volio bih da se pojave mlađi i bolji podvodni ribolovci, da se u klub prijavi što više djece i mlađih, a pogotovo žena jer postoji neka predrasuda o ženama i ribolovu, rekao je Kremenić te istaknuo namjeru organiziranja škole ribolova za otočnu djecu koja bi, po njegovom mišljenju, trebala poznavati barem vrste riba i ješke, kao što djeca s planina od malih nogu znaju skijati.

Obnova jedrilice „Primorka“

Lošinjsko sjećanje na Finsku 1952.

Lošinjski jedrilici predlažu da se jedrilica zaštiti kao spomenik, čak i do kraja obnovi prema pravilima struke i vratiti u funkciju, pojavi li se takva želja. Pisali su Hrvatskom olimpijskom odboru da im pomogne u obnovi, ali nisu dobili odgovor

Napisao: Bojan PURIĆ

Snimio: Bojan PURIĆ i Arhiva Zrinskih i Posavskih novina

Jedino izravno sudjelovanje lošinjskog sporta na Olimpijskim igrama dogodilo se davne 1952. godine u Finskoj, kada su Mario Fafangel i Karlo Bašić, članovi jedriličarskog kluba "Jugo" iz Malog Lošinja u klasi "star" (zvjezda, stella) nastupili najedrilici "Primorka" pod zastavom Jugoslavije. Da stvari budu zanimljivije, izravni suparnici na regatnom polju tada su im bila još dvojica Lošinjana, Agostino (Tino) Straulino i Nico Rode, koji su predstavljali Italiju i tada već dulje vrijeme nisu bili stanovnici Lošinja.

Fafangel i Bašić došli su Finsku uz podršku lošinjskog brodogradilišta, s tehnički nesavršenom, pa još putem do Skandinavije oštećenom jedrilicom, dok su Straulino i Rode bili "projekt" talijanske ratne mornarice. Pa je takav bio i rezultat; od 21 posade, jugoslavenska posada plasirala se na dvadeseto mjesto, a talijanskoj su pripale zlatne medalje!

Olimpijska barka je godinama propadala, a onda je dospjela u ruke sportskih entuzijasta

Jedna od faza obnove

lošinjskoj sportskoj floti. Iste godine Fafangel je prvi put postao prvak Jugoslavije i držao je tu titulu i sljedeće četiri godine, nametnuvši se kao nezaobilazan predstavnik FNRJ na Olimpijskim igrama u Finskoj, pobijedivši na kvalifikacijama u Splitu tamošnje pretendente na nastup.

Nakon četiri mukotrpna dana u vlaku, Fafangel je s flokistom Bašićem od 20. do 28. srpnja 1952. godine jedrio po jugozapadnjaku ispred otočića Harmaja nedaleko Helsinkija. Svjesni da sa svojom sklepanom barkom nemaju što tražiti u konkurenciji s tehnički daleko boljim konkurentima, barem su, koliko se to već moglo – i tadašnjim zategnutim jugoslavensko-talijanskim odnosima unatoč – odlučili pomoći svojim prijateljima iz mladosti Straulinu i Rodeu, "zavarajući" njihove glavne konkurente na startu.

Mario Fafangel rođen je 1914. godine u Rabu, da bi već u mladim danima dosedio u Mali Lošinj i ovdje počeo raditi u brodogradilištu i aktivno jedriti. Na drugoj Jadranskoj regati, Fafangel je pobijedio u klasi "star" na jedrilici "Udarnik", popravljenoj i u skladu s novim duhom i tendencijama preimenovanoj jedrilici "Perla", koju je uoči rata izgradila obitelj Camalich i koja je nakon rata ostala jedina upotrebljiva u

Olimpijada je ipak najvažnija sportska priredba

Daleko od toga da se Lošinj nema čime drugim za podići u svojoj sportskoj baštini, primjerice prvi na pamet padaju sjajni podvodni ribolovci – vrhunski rezultati nekadašnjih asova od kojih se ponajviše afirmirao Dubravko Balenović iz lošinske "Udice" i suvremenih od kojih je najdalje, do titula svjetskog i europskog prvaka, došao Daniel Gospić iz nerezinske "Skarpine" – no kako taj sport nije, a posve izvjesno nikada neće ni biti dijelom olimpijskog programa, izostale su lošinske lоворike najvažnije svjetske sportske priredbe.

1950., 1951. godine, da bi baš te 1952. godine doživjeli rezultatsku "eksploziju" – osvojili su i olimpijsko i svjetsko i europsko zlato! O svemu tome se kod nas, izvan lokalnih i jedriličarskih krugova, nije mnogo znalo. Straulino je, naime, bio admiral talijanske ratne mornarice, i kao takav sudionik ratnih operacija na nama suprotstavljenoj strani. Fafangel je još nekoliko godina vladao domaćom scenom, a 1957. godine je u potrazi za boljim uvjetima preselio u Koper i ondje udružio snage s Jankom Kosminom, s kojim je na Olimpijskim igrama 1960. godine bio osmi. Mnogo godina kasnije, proglašeni su najboljim koparskim sportašima 20. stoljeća.

Obnova olimpijske jedrilice

Gotovo sedamdeset godina nakon avanture na Baltiku, čini se da je kucnuo čas da "Primorka" dobije novi život, a to se inicijativi posebno aktivirao Goran Franulović, aktivni jedriličar i jedno vrijeme predsjednik JK "Jugo". Regatna jedrilica je u posjedu kluba, nakon što ju je jedno vrijeme koristio Marko Mužić, a potom Silvio Vidović. Barka

Mario Fafangel, višestruki prvak i predstavnik FNRJ na Olimpijskim igrama u Finskoj 1952.

je propadala, a znajući za njenu vrijednost, preuzeo ju je svestrani sportski radnik Rade Manzoni i prionuo na njeno obnavljanje i plastificiranje, kao način konzerviranja stanja grade. Nakon Manzonijeve smrti, ideje obnove barke koja je stajala na suhom u uvali Sv. Martin, uhvatili su se članovi lošinskog Rotary kluba i preuzeo ju je Zvonko Spajić iz Osora. Nažalost je i on preminuo, pa je "potegnuo" Franulović i dao barku na uređenje Robertu Bernabiću u Veli Lošinj. O Franulovićevom trošku barka je obnovljena toliko da se sprječi njeno daljnje propadanje, ali još je to daleko od konačnog cilja. Manzonijev sin Igor sačuvao je sve metalne dijelove. Posljednjih je godina barka, čiji je broj u registru klase "star" 3252, pohranjena u hangaru u marinu u Malom Lošinju.

– Moje viđenje je da postoje dvije mogućnosti. Prva je da se barka zaštiti kao spomenik, jer strahujem da se jednoga dana neće tko

imati adekvatno brinuti o njoj. U tom slučaju trebala bi postojati mogućnost pomicanja, da barka bude na traileru/prikolici i da je se može dovesti u centar grada na izložbu, ispred pomorske škole, ispred brodogradilišta, na Čikat, gdje god. Trailer bi trebao biti prva investicija. Jedrilica bi bila zaštićena plastikom, s ostavljenim otvorom tako da se vidi originalna gradnja, ali tako da se danas-sutra ona može obnoviti prema pravilima struke i vratiti u funkciju, pojavi li se takva želja. Postala bi pokretni spomenik s pričom. Druga mogućnost je da se nađe posada koja će ići na regate. Bila bi „fora“ pojaviti se na nekoj regati starinskih 'stella' s jedrilicom koja ima svoj pedigree – govori Franulović i zaključuje:

– To je hrvatska baština. Pisali smo Hrvatskom olimpijskom odboru da nam pomogne u obnovi, ali nismo dobili odgovor. Bit će mi najviše žao ako se potroši jako puno novca, a napravi jako malo.

Gotovo sedamdeset godina nakon avanture na Baltiku, čini se da je kucnuo čas da "Primorka" dobije novi život

Ideja o uređenju barke u pokretni spomenik s pričom – Goran Franulović

pijat

Mirjana Hrga i konoba „Mare“, Osor

„Kada točim pivo, doživljavam to kao oslobođenje“

Napisao i snimio: Bojan PURIĆ

Trideset sam godina radila karijeru i iskoristila bivši posao da bih putovala po svijetu, da bih kao netko tko konzumira hranu i piće svugdje po svijetu znala što je dobro, što je atraktivno, a što nikako ne bih željela. I to sam iskustvo spojila s vrhunskim šefom kuhinje i danas sam najsretnija kada me puste u kuhinju, a to je vrlo rijetko, iako sam u međuvremenu završila školu. Kada me puste za šank, što je češće, kada točim pivo, doživljavam to kao oslobođenje – kaže Mirjana Hrga, godinama nezaobilazno lice informativnih programa domaćih televizija, koja se nedavno odlučila za veliki profesionalni zaokret, sa suprugom preuzevši dotadašnji restoran-konobu "Livio" u Osoru i pokrenuvši mu novi život pod nazivom "Mare", kao posvetu majci.

Šef kuhinje Daniel Skokić

Osor je daleko od svojeg nekadašnjeg značaja. Na prevlaci je, uz davnih dana prokopan kanal Kavuada, kojim su od jednoga, Cres i Lošinj postali dva otoka. Iako na otoku Cresu, Osor je upravno pod Lošinjem, baš kao i ostatak južnog dijela Cresa, zaključno sa selom Belejem. Odavno se u Osoru stanovništvo ne broji u tisućama – sada je ovdje stalnih stanovnika dovoljno za popuniti autobus, odavno Osor više nema ulogu najvažnijeg mesta na otoku – to su postali Cres, pa Mali Lošinj. Šira javnost za Osor čuje u pravilu jednom godišnje, u srpnju, kada u bivšoj katedrali počnu Osorske glazbene večeri,

Hrga: Ovdje me donijela bura

U dijelu "malog vječnog grada" najudaljenijem od kanala, Mirjana Hrga nastoji afirmirati "krčmu kraj groblja", kako sama naziva ovu novu životnu stranicu. S ovim je otočjem ne vežu nikakvi obiteljski odnosi, a i u

novinarskom poslu je ovdje rijetko navraćala; prisjeća se tek da je 1996. godine za Hrvatsku televiziju radila reportazu o Lječilištu u Velom Lošinju i o Vranskom jezeru na Cresu.

– Ovdje me donijela bura. Bili smo nasred mora, išli prema Unijama, kada je krenulo veliko nevrijeme. Uspjeli smo doći do Lošinja i uplovili u uvalu Čikat. To je bilo prije osam godina i zapravo nikad više nismo otišli odavde. Preselili smo brod, napravili kuću u Sv. Jakovu (mjestance blizu Nerezina na otoku Lošinju, op.a) i otvorili konobu u Osoru. Umnogome je Istra u prednosti u odnosu na Primorsko-goransku županiju, ali ovaj je prostor pun bisera. Osor je, u zezanciji, jedna od najstrože čuvanih tajni. Recimo, u dolini Napa u Kaliforniji pokušavaju graditi dvorce po uzoru na europske, da bi prodali priču, a mi ovdje imamo impresivan povijesni biser koji nije ni djelomično iskorišten u smislu promocije otoka i općenito Primorsko-goranske županije. Moram izdvojiti i Lubenice, a o blagodati klime i biljnom bogatstvu, koje je na jednom otoku bogatije od cijele Velike Britanije, suvišno je govoriti. Morate biti posve netaalentiran čovjek da ovo ne zname iskoristiti – kaže Hrga, koja sličnost između televizijskog novinarstva i ugostiteljstva vidi u "tajmingu".

– Onako kako sam u svako doba dana u određenu minutu morala reći 'dobar dan' ili 'dobra večer', tako je i u kuhinji sve u sekundama; odbrojava se do završetka pojedinog jela, kao što se odbrojavalo do kraja priloga. Za mene su kuhari vrhunski kreativci i reporteri, a konobari su voditelji. A ja sam urednik koji objedinjuje cijelu kulinarSKU emisiju. Izuzetno je stresno, naporno, precizno, uzbudljivo, s tim da ovaj posao ima veliku prednost u odnosu na novinarstvo. Nakon dobre reportaže, od desetoro ljudi želi vas ubiti njih jedanaestoro, a nakon dobrog jela pozovu vas na terasu da vam plješcu.

Investirali smo u smještaj radnika

Šef kuhinje Daniel Skokić, koji se u Osoru zaposlio nakon rada u luksuznim opatijskim i lošinskim hotelskim restoranima, ističe da stranci čine većinu gostiju konobe, dok su domaći posjetitelji češći u predsezoni i nakon

Na TV-u i u kuhinji je sve u sekundama – Mirjana Hrga

RECEPT šefa kuhinje Daniela Skokića:

Rižoto od cikle s mariniranim dagnjama (za 4 osobe)

200 g riže arborio
4 kom. svježe cikle
0,5 l eko-sok od cikle
povrtni temeljac
300 g očišćenih dagnji
ribani žrninski kravljii sir
svježi kozji sir
100 g svježih krastavaca
1 glavica kapule
0,3 l malvazije
bučino i maslinovo ulje
maslac, sol, papar, peršin
limunov sok

Prijamo sitno sjeckanu kapulu, na to dodamo i tostiramo rižu, zalijemo bijelim vinom i povrtnim temeljcem, uz konstantno miješanje. Pred kraj, dodamo pire od cikle (skuhalo smo, samljeli i napravili pire od jednog dijela cikle, a drugi smo dio nasjeckali) i rižu prijamo dok ne bude "al dente", te dodajemo ribani sir i maslac.

Složimo kremasti rižoto u tanjur, sa strane dodamo sitne kockice krastavaca, cikle, začinimo solju, paprom i bučinim uljem. Po vrhu rižota posložimo dagnje koje smo otvorili na maslinovom ulju te očistili od školjaka i marinirali – sol, papar, maslinovo ulje, limunov sok, malo soka koji su pustile dagnje. Stavimo svježi kozji sir i malo maslinovog ulja. Svaki se zalogaj dozira po želji samim zahvaćanjem vilicom i tako se zapravo umiješa.

glavne sezone. Kako kaže, nastoji gostima otvoriti gastronomске horizonte uma, navesti ih da daju priliku novim okusima bez predrasuda, a ne da ih dočekuje jelima kakva jedu u svojim zemljama.

– Naši konobari nemaju zadatak samo prodati jelo, nego ga i predstaviti, uputiti goste u to što kuhamo, od kojih namirnica i zašto je to važno. Nemamo pizze, čevape i ribe, a sada u 12.30 sati, kada vodimo razgovor, još uvijek ne mogu reći što ćemo nuditi, jer će to odlučiti kuhar kada pogleda kuhinju i obavi briefing i onda s time idemo pred goste. Isto je i s desertima; ovdje nikada nismo prodali kupljeni desert. Želimo izvrsnost, a posao je takav da, ako treba za pet stolova, radit ćemo samo za pet stolova. Dolazi vrijeme kada će vlasnik biti u težoj poziciji nego radnik, ali puno sam puta bila u situacijama protiv vjetra. Kompletna ova branša će se suočiti s krizom, a krenemo li prelaziti granicu, nastat će anarhija koja će rezultirati poremećajem u važnoj gospodarskoj grani ove zemlje. Ali, pritom poslodavac mora biti fer. Investirali smo u smještaj radnika jer ljudi u ugostiteljstvu trebaju biti gospoda i moraju imati dostojanstvo kada završe svoj posao. Prošlo je vrijeme kada se mislilo da je dovoljno 2-3 sezona spremiti u garaže i dati im splaćine, pa im dio plaće isplaćivati na crno. Konobari i kuhari su zapravo vrhunskia zanimanja i čovjeku treba biti na čast biti vrhunski u tome.

Odabrane namirnice i dobavljači

Kada je riječ o namirnicama, Mirjana Hrga pršut nabavlja od Mihaela Budaka iz Sv. Petra u Šumi, sireve od Orbanića iz sela Kašćergani, vina od Tomaza, Meneghettija, Matoševića i otočnog vinara Komadine, a tjesteninu nabavlja od Dorijane Peteh iz Krušvara. Meso boškarina (s obližnjih Unija) i pulica nabavlja preko Agencije za ruralni razvoj Istre, a janjetinu iz cresačkih sela Srema i Plata. Povrće kupuje od obitelji Velčić iz Cresa, a ostalo iz lošinske "Jadranke".

Nešto iz djetinjstva u Bjelovaru preneseno je u restoran u Osoru, pa su tako u desert-ponudi šnenokle. Nedjeljni ručak, kaže Hrga, kod kuće se sastojao od domaće juhe, mesa, priloga i salate te nekog domaćeg kolača. Najradije jede rižoto i tjesteninu, voli sireve i vino, a "crveno svjetlo" daje tripicama. Na otoku, hvali riblji restoran "Na moru" u Valunu, a voljela bi kada bi se janjetina, umjesto na ražnju, češće u ovađnjim restoranima pripremala "po starinski", "na umido".

A novinarstvo? Novopečena ugostiteljica tvrdi da je više ne privlači, ali bi se upustila u turističko-kulinarsku emisiju, pa da se "ponosi rapsodijom okusa i ljepota svoje zemlje".

5 pitanja

Zoran Žmirić, pisac

Razgovarao: Edi JURKOVIĆ
Snimio: Petar FABIJAN

Zoran Žmirić autor je impresivne antiratne trilogije, romana Blockbuster, Snoputnik i Pacijent iz sobe 19. Mada afirmiran kao književnik, Žmirić je trag u našoj kulturi ostavio i kao glazbenik svirajući u grupama Laufer, Grad i Grč, a urbanu scenu obogatio je knjigom "Riječke rock himne" nezaobilaznom za razumijevanje gradskog duha. Prema najavama, do konca godine u izlozima knjižara trebao bi se pojavitи njegov novi roman "Hotel Wartburg".

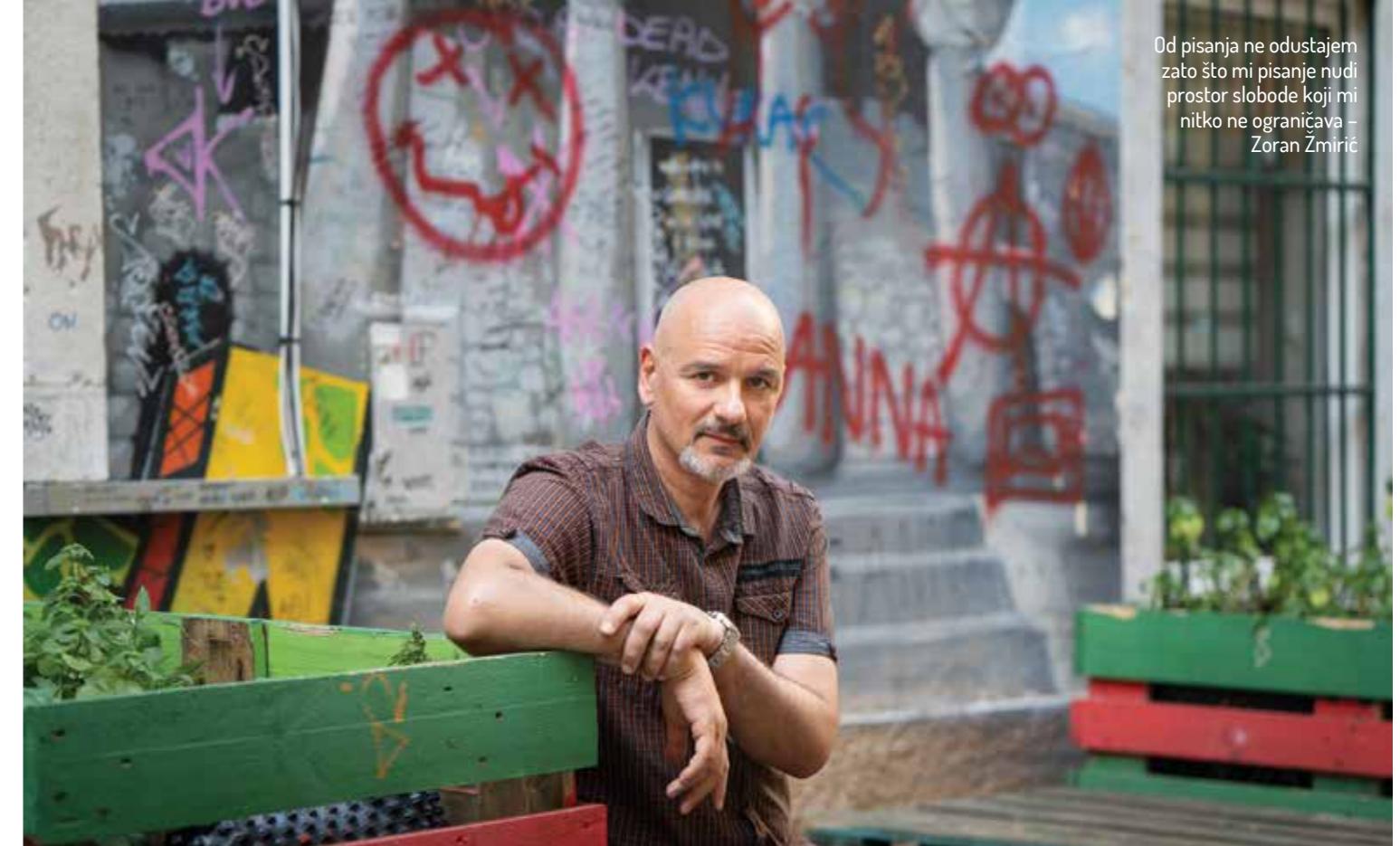
Zoran Žmirić: I danas mogu na prvo slušanje namirisati gitarski rif koji je nastao u nekom riječkom kvartu.

1 Nagradivani i vrlo čitani roman Blockbuster donio vam je afirmaciju ne samo u Hrvatskoj nego i u inozemstvu, prije svega u Ukrajini. Mada ima univerzalnu antiratnu poruku i kao da je stvoren za filmsku ekranizaciju, da postane 'blockbuster', od filma još uvijek ništa. Kako doživljavate sudbinu Blockbusta?

– Otkad sam ga bez većih ambicija poslao na VBZ natječaj za najbolji neobjavljeni rukopis ne prestaje me iznenadjavati. Bio je to moj prvi roman i računao sam da će biti sjajno ako uopće bude primijećen. Došao je do finala, dobio sam svoj prvi ozbiljniji ugovor, a nakon toga je bio knjiga godine

po izboru Hrvatskog književnog društva. U međuvremenu sam već bio duboko u pisanju nečeg sasvim drugaćijeg, a on je nastavio neki svoj život prijevodima na talijanski i poljski, a zatim i na ukrajinski. Film u Ukrajini bi već gledali da se nije dogodio Covid. Prije nekoliko mjeseci me opet iznenadio, uskoro izlazi u Egiptu na arapskom koji je materinji jezik za 200 milijuna ljudi.

2 Još jedan nagrađeni antiratni roman, Pacijent iz sobe 19, zapažen je i po tome što je prvi roman hrvatskog pisca koji tematizira Domovinski rat objavljen u Srbiji. Glavni lik, Vanja Kovačević, po čijem imenu ne možemo zaključiti ni koje je

Od pisanja ne odustajem zato što mi pisanje nudi prostor slobode koji mi nitko ne ograničava – Zoran Žmirić

Oppor kolektivnom identitetu u nas je ravan katastrofi

Misljam kako je pitanje identiteta na ovim prostorima izvor većine sukoba, zato se tim pitanjem i bavim u svojoj antiratnoj trilogiji (Blockbuster, Snoputnik, Pacijent iz sobe 19). Kod nas identitet zajednice teži preuzeti prevlast i potisnuti sve ostale manifestacije identiteta osobnosti, zbog čega dolazi do sukoba, kako unutarnjeg tako i vanjskog.

nacionalnosti, niti kojeg je spola, može biti bilo tko od nas. Koliko vam i što vam znači identitet?

– Misljam kako je pitanje identiteta na ovim prostorima izvor većine sukoba, zato se tim pitanjem i bavim u svojoj antiratnoj trilogiji (Blockbuster, Snoputnik, Pacijent iz sobe 19). Tu u prvom redu mislim na fenomen kad pojedinac čiji je identitet višedimenzionalan jer ne počiva samo na naslijednom faktoru već i na slobodi izbora, ustukne pred identitetom zajednice koji je zapravo tek jedan od manifestacija osobnog identiteta. Simptomatično je da kod nas identitet zajednice teži preuzeti prevlast i potisnuti sve ostale manifestacije identiteta osobnosti, zbog čega dolazi do sukoba, kako unutarnjeg tako i vanjskog, jer osobni identitet s vremenom za razliku od grupnog,

teži transformaciji. Svi mi pripadamo nekom jezičnom ili nacionalnom identitetu, dio smo neke cjeline, no trenutak koji je meni u pisanju zanimljiv jest onaj kad takvi identiteti preokupiraju osobne; političke, profesionalne, seksualne, kulturne i druge identitete koje onda teži preoblikovati u jednoobraznu masu. Otpor tome u nas je ravan katastrofi.

3 Kada smo kod identiteta, prije pisanja svirali ste u više važnih riječkih bendova da bi svoj ključni doprinos riječkoj rock sceni dali knjigom „Riječke rock-himne“. Emotivne priče o nastanku poznatih pjesama navode me na pitanje kako gledate na današnju riječku scenu, ne

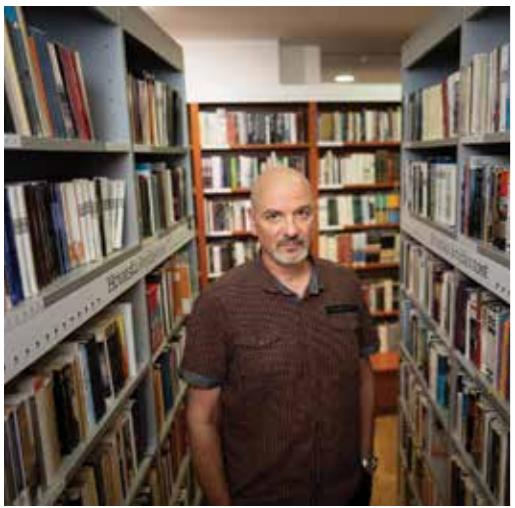
samo rock, već i šire, kulturnu pa i u svjetlu projekta EPK?

– "Himne" su napisane kao posveta sceni koje sam i sam bio dio, s tim da pritom nisam zaobilazio i novija imena za koje sam video da održavaju tu neku konstantu koju su drugi ranije zacrtali. Globalizacija je neminovno dovela do toga da je danas teško biti svoj, no iako ja to ne vidim kao nešto loše, jer sam uvjek za otvaranje nego li za hermetizam, i danas mogu na prvo slušanje namirisati gitarski rif koji je nastao u nekom riječkom kvartu.

4 Zanima vas širok spektar tema, predstavljen romanima Snoputnik i Putovanje desnom hemisferom, a najavljen je i novi roman Hotel Wartburg čija je radnja smještena u Rijeku. Možete li nam otkriti o čemu je riječ?

– Roman je smješten u jedno riječko naselje sredinom sedamdesetih godina 20. stoljeća, od trenutka kad u obitelj stiže prinova – automobil marke Wartburg, čime se zakotrlja priča koja idućih četvrt stoljeća prati odnose između članova te obitelji, a koji su gotovo sudsibni povezani s tim automobilom. Meni

Bez pisaca kroz 50 godina ljudi ne bi znali da su na ovim prostorima nekad živjele slobodnomisleće jedinke, već bi bili uvjereni kako je cijelokupno društvo jedan mentalni puding.

je za pisanje uvijek potreban neki izazov. Kad bi mi puko ispisivanje priče bilo dovoljno, objavljivao bih svake godine jedan roman. No prije svakog romana zadam sebi cilj i kad taj cilj ne bih uspio postići, roman ne bih niti objavio.

Primjerice, u "Blockbusteru" je izazov bio radnju smjestiti između dvije sukobljene strane koje su po mnogočemu nalik jedna drugoj. U "Pacijentu" izazov je bio čitatelja učiniti aktivnim likom romana tako da on postane psihijatar kojemu se glavni lik ispovijeda. U "Putovanja desnom hemisferom" inspiracija je bio krug kao simbol savršenosti, cijelovitosti, ni početka ni kraja, neprekidnog putovanja... zato roman ima kružnu strukturu u kojem čitatelj može krenuti čitati otkud god želi. U slučaju "Hotela Wartburg", činilo mi se intrigantnim u središte radnje postaviti automobil. Hladni stroj sa svim svojim mehaničkim sklopovima učiniti glavnim likom oko kojeg ljudi isprepliću svoje emocije. Kako vrijeme prolazi i automobil se troši, zastajuje, kašjuca, kvare... takvim postaju i odnosi među članovima obitelji. Zadovoljan sam s rukopisom, urednicu i izdavač također, tako da će "Hotel Wartburg" do konca godine u izloge knjižara, a iduće godine i na police knjižnica.

5 Kako vidite položaj pisca u društvu? Pitam sasvim konkretno jer je iz vaše biografije vidljivo da odbijate živjeti u zoni komfora: kao ratni invalid odbili ste mirovinu, napustili ste i siguran posao u gradskoj službi, a nakon 4 godine napustili ste i Irsku. Ali od pisanja ne odustajete.

Tekst: Dragan Ogurlić
Ilustracija: Vjekoslav Vojko Radoičić

Ukazanje druga Tita na Galebu

Kad je prije desetak godina u Rijeci postala aktualna obnova Školskog broda Galeb, nekadašnje ploveće rezidencije Josipa Broza Tita, sjetio sam se jedne priče koja je toliko nevjerojatna, koliko je i legendarna, a u njenu je zbilju bio do smrti uvjeren novigradski ribar Borko Maroja, kojeg sam imao prilike i upoznati.

Njemu se naime, novigradskom ribaru Borku, u dalmatinskom Novigradu ukazao sam Josip Broz Tito, na dan Sv. Josipa 19. ožujka 1995., uoči hrvatske oslobodilačke vojno-redarstvene akcije "Bljesak". Bila je to noć koja će mu promjeniti život.

Te maglovite noći 61-godišnj Borko nije mogao spavati, vrtio se i znojio, a onda se obukao i izašao prošetati na rivu. Na Fortici, staroj novigradskoj utvrdi, iz magle je usred noći izronilo čudno svjetlo i Borko se popeo pogledati što je to. Kad se uspeo na Forticu zasljepilo ga je jako svjetlo – ugledao je zatim poznati lik maršala Josipa Broza na brodu "Galeb". Bilo je to kao u snu. Ali taj san je potrajan – dobrih pola sata. Ne, govorio je kasnije Borko, to nije bio san, nego sveti Josip Broz maršal Tito.¹

Što se mene tiče, za razliku od ostalih stvari koje ste nabrojali, od pisanja ne odustajem zato što mi pisanje nudi prostor slobode koji mi nitko ne ograničava. U svakom drugom slučaju, kad vidim da me stvari počinju gušiti, okrenem se i odlazim. Ponekad čak na odlasku i pozdravim.

Do ovog događaja Borko Maroja susreo se s Titom dva ili tri puta, a jednom se s njime i fotografirao. Prvi put je Borko video Tita kao 14-godišnjak, daleke 1953. kada je Tito

jahtom "Podgorka" pristao u Novigradu. Borko, koji je već tada počeo profesionalno ribariti, bio je taj koji je s obale prihvatio "cimu"... Šest godina kasnije, Borko Maroja služit će mornaricu u Puli. Nakon prvih šest mjeseci uzeli su ga u Titovu gardu, na maršalovu jahtu "Jadranku" koja je brojala tridesetoročlanu posadu. "Jadranka" je bila, za ono vrijeme luksuzni brod na tri nivoa koji se koristio za jadranske ekskurzije od Kopra do Ulcinja za Titove goste i prijatelje. Za svoja duža putovanja Tito je koristio školski brod "Galeb".

No, premda je na "Jadranki" proveo dvije i pol godine, a na "Galebu" niti dana, Tito se Borku Maroju ukazao baš na "Galebu", u svojoj nebeskoplavoj uniformi sa sunčanim naočalama. Bio je to Tito u najboljim godinama, mogao je imati oko šezdeset. Bio je to onaj Tito s "Jadranke" koji se Borku dotad javljaо tek kadikad u snovima. Sada je, odjednom, imao priliku s njim popričati, i priliku nije propustio.

– Zdravo, druže ribaru – pozdravio je Tito ribara Borka srdačno, kao da se otprije znaju. – Kako je, druže, ribarstvo? – pitao je Tito onim glasom koji je odavao iskreno zanimanje za probleme malih ljudi.

Borko mu je odgovorio da je ribarstvo propalo i kako ribu nema kome prodati,

nego je baca u more. Stanovništvo se u Novigradu prepovilo otkako je On ovdje bio 1953. godine. – Nema ni dice, ni ribe, ni ničega, druže Tito. Nema ni rive na koju bi se mogao privezati "Galeb", razlokana je i propala – pojadao se Borko maršalu Titu.

– Ali druže ribar, sada imate državu – odgovorio je maršal utješno. – Sigurno će doći bolje vrijeme, u budućnost treba vjerovati, a ja sam ostavio u amanet gospodinu Franji da dovrši moje djelo.

Borko Maroja, strastveni pušač, nije propustio pitati druga Tita i jednu kubansku cigaru. Spustili su se do rive, pušeći i pričajući.

– Aje li, druže – upitao je Josip Broz – ima li na svijetu još koja nesvrstana zemљa? Borko mu je odgovorio da nema koliko on zna, a Tito se tada jako rastuzio. Ribaru se učinilo da nije lako prihvatio tu činjenicu.

Iznenada, i bez prethodna pozdrava, Josip Broz Tito nestao je u magli. Borko još dugo nije mogao doći k sebi. Kome će ovaj doživljaj ispričati? Tko će mu vjerovati? Zaspati te noći više nije mogao. Ujutro je naložio gradele, dočekao društvo i sve im uz gradele i vino ispričao.

Mislili su da je Borko poludio. No, samo dan nakon Borkova neobičnog ukazanja, isto je viđenje imao 70-godišnji novigradski cijenjeni.

umirovljenik Ante Brčić. Ubrzo potom, Ante Brčić je svoj iskaz povukao.

I možda se za taj događaj ne bi nikad saznao da sljedeće ljetu priču, u jednom novigradskom kafiću, nije čuo kazališni redatelj Zoran Mužić i ispričao je svom filmskom kolegi Vinku Brešanu. Čuvi priču o ukazanju Tita, za razradu ideje Brešan se obratio čuvenom piscu, svome ocu Ivi Brešanu. On je napisao scenarij i tako je 1999. godine snimljen film "Maršal".

¹ Sveti Josip Broz Tito ukazao se na Fortici, tvrđavi iznad zadarskog Novigrada, nekadašnjem kastrumu kojeg su obnovili i kao tvrđavu podigli lički velikaši, knezovi Gusići-Kurjakovići u 13. stoljeću. Kad je 1386. u Đakovu zarobljena Elizabeta, udovica hrvatskog kralja Ludovika I. Anžuvincu i njezina kći Marija, zatočene su upravo u novigradskoj tvrđavi. Mlečani s mora i Mađari s kopna tri su mjeseca bezuspješno opsjedali Novigrad. Za to je vrijeme Elizabeta izvezla kraljevski plašt - planitu koja se i sada čuva u župnoj crkvi. Kći Marija udala se nakon opsade za ugarskog kralja Zigmunda.

Na poprištu te povijesne bitke ukazao se Tito 19. ožujka 1995. Borko Maroja nije znao odgovoriti na pitanje zašto baš njemu, i zašto baš u Novigradu, ali je smatra da bi to trebalo cijeniti.

ze'eno piavo	KRIJALJKU TRKU	PO MODI, PO NANOVNIEM UKUSU (FR.)	DONJI DIO OVRATNIKA SAKO (MN.)	NASELJE I MO NA TRA- MUNTANI	EGIPAT	ČOVEKU ROPSTVU	OLEINSKA KISELINA	NAŠ TENIŠAČ, ČORIĆ	SLUŽI ZA ŠIVANIE	"JUG"	PRIJADNOST ETNICKIM ZAJEDNICAMA	ZEUSONA MAIKA (REJA)	DROBITI KORU (ORAH) A MANJOM UPOTREBOM SILE	ANDRE AGASSI	
ŽENA KOJA RADI U GARDEROBI															
STRUČNJAK ZAELERQUE															
VULKANSKA MAGMA															
POSLJEDNJE GRČKO SLOVO															
PRISTANIŠTE I PLAŽA															
PRVI DIO RUEČI U ZNAČENJU: RAZ- (DIS-)															
BRD NAMIJENJEN I OPREMLJEN ZA ULOV RIBE															
RENIJ															
TANKO SLOVO															
NAJVEĆE MIESTO TRAMUNTANE															
NAŠ POK. JEZIKOSLOVAC, VLADIMIR															
"RAZRED"															
NAVJŠI VRH CRESA															
SMETNIJA U MEHANOZMU ZBOG KOJE NE MOŽE RADITI															
IGOR KULERIC															
SVEĆENIK JOSIP IZ BELOG															
"REPRIZA"															
PROTIVITI SE, OSPREAVATI															
SEMANTIČKI POJAM U OPRECIS KONOTACIJOM															

ze'eno piavo	KRIJALJKU TRKU	PO MODI, PO NANOVNIEM UKUSU (FR.)	DONJI DIO OVRATNIKA SAKO (MN.)	NASELJE I MO NA TRA- MUNTANI	EGIPAT	ČOVEKU ROPSTVU	OLEINSKA KISELINA	NAŠ TENIŠAČ, ČORIĆ	SLUŽI ZA ŠIVANIE	"JUG"	PRIJADNOST ETNICKIM ZAJEDNICAMA	ZEUSONA MAIKA (REJA)	DROBITI KORU (ORAH) A MANJOM UPOTREBOM SILE	ANDRE AGASSI	
ŽENA KOJA RADI U GARDEROBI															
STRUČNJAK ZAELERQUE															
VULKANSKA MAGMA															
POSLJEDNJE GRČKO SLOVO															
PRISTANIŠTE I PLAŽA															
PRVI DIO RUEČI U ZNAČENJU: RAZ- (DIS-)															
BRD NAMIJENJEN I OPREMLJEN ZA ULOV RIBE															
RENIJ															
TANKO SLOVO															
NAJVEĆE MIESTO TRAMUNTANE															
NAŠ POK. JEZIKOSLOVAC, VLADIMIR															
"RAZRED"															
NAVJŠI VRH CRESA															
SMETNIJA U MEHANOZMU ZBOG KOJE NE MOŽE RADITI															
IGOR KULERIC															
SVEĆENIK JOSIP IZ BELOG															
"REPRIZA"															
PROTIVITI SE, OSPREAVATI															
SEMANTIČKI POJAM U OPRECIS KONOTACIJOM															

Nagradsna križaljka iz 55. broja ZIP-a (pristiglo 400 koverti, dopisnica i razglednica)

3 ručka/večere za dvije osobe u restoranu Navis, Opatija

Davorin Rački
Senjsko 100
51326 VRBOVSKO

Danica Matković
Muževski kraj 19
51315 MRKOPALJ

Marijan Tomac
Augusta Šenoe 1
51300 DELNICE

3 poklon paketa trgovina slastica „Vilma“

Maria Šikić
Brace Fućak 4
51000 RIJEKA

Lana Ovčarić
Rubesi 18a
51215 KASTAV

Elma Dujić
Franje Cara 6
51260 CRIKVENICA

3 poklon paketa PGŽ

Anja Marković
Dragi 3
51211 MATULJI

Ivano Kovačević
Omladinska 10
51222 BAKAR

Snježana Radović
Ratka Petrovića 7
51000 RIJEKA

5 knjiga Ivica Tomića: Rijeka svijeta bez photosopa

Maja Hrdas
Gornja vraca 14
51513 OMISALJ

Zdravko Jurković
Vladimira Nazora 28
51311 SKRAD

Ernest Surijan
Poljanska cesta 58
51415 ICICI

Dunja Lučić
Sarsoni 86
51216 VISKOVO

10 majica s logom PGŽ

Marin Reljac
Preradovićeva 3
51260 CRIKVENICA

5 knjiga „Krmpte i klenovica“ Envera Ljubovića

Marijanka Janeš
E. Kvaternika 16/1
51304 GERVO

Ivan Krmpotić
Blazići 39
51211 VIŠKOVO

Dario Hamzić
Bartola Kasića 14
51000 RIJEKA

Vlasta Šepić
Zvaničić 54m
51211 MATULJI

Alen i Beatrice Haramija
Cernik 30
51219 ČAVLE

5 knjiga Vjekoslava Cenčića: Ivan Krajačić Stevo: Ja o sebi, drugi o meni

Argea Škoda
Danijela Godine 5
51000 RIJEKA

VODITELJICA ŠULENTIĆ

Gabrijel Mihić
Stara Baška 170
51521 PUNAT

Ivana Antonić
Gradac 47
51253 BRIBIR-VINODOL

Nada Gallat
Javorje 10, Krmpte
51252 KLENOPALJ

Josip Crnković
Karolinska cesta 31, Stara Sušica
51314 RAVNA GORA

5 knjiga Oleg O. Mandić: Kronika obitelji Mandić

Andelko Franjković
Braće Fućak 4
51000 RIJEKA

Ivan Mrakovčić
Rubesi 18a
51251 PUNAT

Zdenka Halaš
Novi Varoš 74
51315 MRKOPALJ

Iva Magazin
J.P. Kamova 71
51000 RIJEKA

Natalia Jelenčić
Jelićeva 15
51000 RIJEKA

Nataša Petrović
Purga 8
51322 FUŽINE

5 knjiga Zlatko Moranjak, Ferruccio Burbaran: Stadioni nogometne Hrvatske

Borivoj Košić
Tribalj 40
51243 TRIBALJ

Ena Pešević
Hrusta 2B
51260 CRIKVENICA

Rješenja traženih pojmoveva i vašu adresu (najjeftinije na dopisnicu), pošaljite (ili osobno donesite) najkasnije do 2. studenog 2021. na adresu: Primorsko-goranska županija, Magazin „Zeleno i plavo“ (za nagradnu križaljku), Adamčevića 10, 51000 Rijeka

Izvlačenje dobitnika bit će u srijedu 3. studenog 2021. na Kanalu RH u emisiji „Od mora do gorja - Županijske teme“, a rezultate objavljujemo u sljedećem broju.

Rješenja traženih pojmoveva iz prošlog 55. broja:

PRVI UČITELJ ŠKOLE U ZAMETU
- FRAN RUBEŠA
KARLOŠKINA SKUPINA
- ZAMETSKI ZVONČARI

UČITELJ I ETNOGRAF, KASTAFSTINA
- IVO JARDAS
ZLATNI OLIMPIJAC,

Republika Hrvatska

Primorsko-goranska županija

Adamićeva 10,
51000 Rijeka
T ++385 51 351-600
F ++385 51 212-948
info@pgz.hr
www.pgz.hr

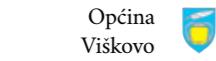
Župan:
Zlatko Komadina

Zamjenici župana:
Marina Medarić
Vojko Braut
Petar Mamula

Predsjednik Županijske skupštine:
Marko Boras Mandić

Opći podaci**Ukupno stanovništvo**
296.195**Najviše stanovnika**
Grad Rijeka • 128.624

Općina Viškovo • 14.445

Najmanje stanovnika
Općina Brod Moravice
866**Gradova**
14**Općina**
22**Naselja**
510**Naselja bez stanovnika**
42**Površina kopna**
3.588 km²**Duzina morske obale**
1.065 km**Najveći otoci**
Cres i Krk • 40.578 ha**Najmanji otok**
Boljkovac (Rab) • 0,11 ha**Najviše naselje**
Begovo Razdolje
- 1.060 m.n.v.**Najviši planinski vrh**
Kula - Bjelolasica
- 1.534 m.n.v.**Infrastruktura****Ceste:** 3.490 km**Željeznicne:** 135,5 km**Luke:** 86**Zračne luke:** 4

Vozišće 3,
51216 Viškovo
T +385 51 503 770
F +385 51 257 521
pisarnica@općina-viskovo.hr
www.općina-viskovo.hr
Načelnica: Sanja Udović
Predsjednik Vijeća: Bojan Kurelić

Klana 33,
51217 Klana
T +385 51 808 205
F +385 51 808 708
procelnik@klana.hr
www.klana.hr
Načelnica: Željka Šarićević Grgić
Predsjednik Vijeća: Dušan Štemberger

Dražički boraca 64,
51218 Jelenje
T +385 51 208 080
F +385 51 208 090
pisarica@jelenje.hr
www.jelenje.hr
Načelnik: Robert Marčela
Predsjednik Vijeća: Dino Piljić

Narodnog oslobodenja 2,
51306 Čabar
T +385 51 829 490
F +385 51 821 137
info@cabar.hr
www.cabar.hr
Gradonačelnik: Antonio Dražović
Predsjednica Vijeća: Marija Gašpar

Trg 138. brigade HV 4,
51300 Delnice
T +385 51 812 055
F +385 51 812 037
gradonacelnik.delnice@gmail.com
www.delnice.hr
Gradonačelnica: Katarina Mihelec
Predsjednica Vijeća: Ivana Pečnik Kastner

Stjepana Radića 1,
51312 Brod Moravice
T +385 51 817 180
F +385 51 817 002
opcina@brodmoravice.hr
www.brodmoravice.hr
Načelnik: Mario Šutej
Predsjednik Vijeća: Davor Delać

Josipa Blaževića-Blaža 8,
51311 Skrad
T +385 51 810 620
F +385 51 875 148
opcina.skrad@ri.t-com.hr
www.skrad.hr
Načelnik: Damir Grgurić
Predsjednica Vijeća: Jasna Božić

Ulica hrvatskih branitelja 1,
51326 Vrbovsko
T +385 51 875 115
F +385 51 875 148
marina.tonkovic@vrbovsko.hr
www.vrbovsko.hr
Načelnik: Dražen Mufić
Predsjednica Vijeća: Jasna Božić

Adamićeva 10/V, Rijeka
T ++385 51 351-612
F ++385 51 351-613
socjalna.skrb@pgz.hr
Pročelnik: Goran Petrc

Upravni odjel za proračun, finansije i nabavu

Slogin kula 2/IV, Rijeka
T ++385 51 351-672
F ++385 51 351-802
kultura@pgz.hr, sport@pgz.hr
Pročelnica: Sonja Šišić

Ustanove u kulturi i javne ustanove PGŽ**Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja**

Muzejski trg 1, 51000 Rijeka
T ++385 51 553 667, 553 666
F ++385 51 213 578
pomorski-povijesni-muzej@ri.t-com.hr
www.ppmhp.hr
Ravnateljica: Nikolina Radic Štivić

Upravni odjel za zdravstvo
Slogin kula 2/II, Rijeka
T ++385 51 351-922
F ++385 51 351-923
zdravstvo@pgz.hr
Pročelnica: Đulija Malatestinić

Upravni odjel za odgoj i obrazovanje
Slogin kula 2/I, Rijeka
T ++385 51 351-882
F ++385 51 351-883
obrazovanje@pgz.hr
Pročelnica: Edita Stilin

Upravni odjel za opću upravu i upravljanje imovinom
Slogin kula 2/V, Rijeka
T ++385 51 351-822
F ++385 51 351-803
imovina@pgz.hr
Privremena pročelnica: Branka Mimica

Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze
Slogin kula 2/VI, Rijeka
T ++385 51 351-952
F ++385 51 351-953
pomerstvo@pgz.hr
Pročelnica: Nada Milošević

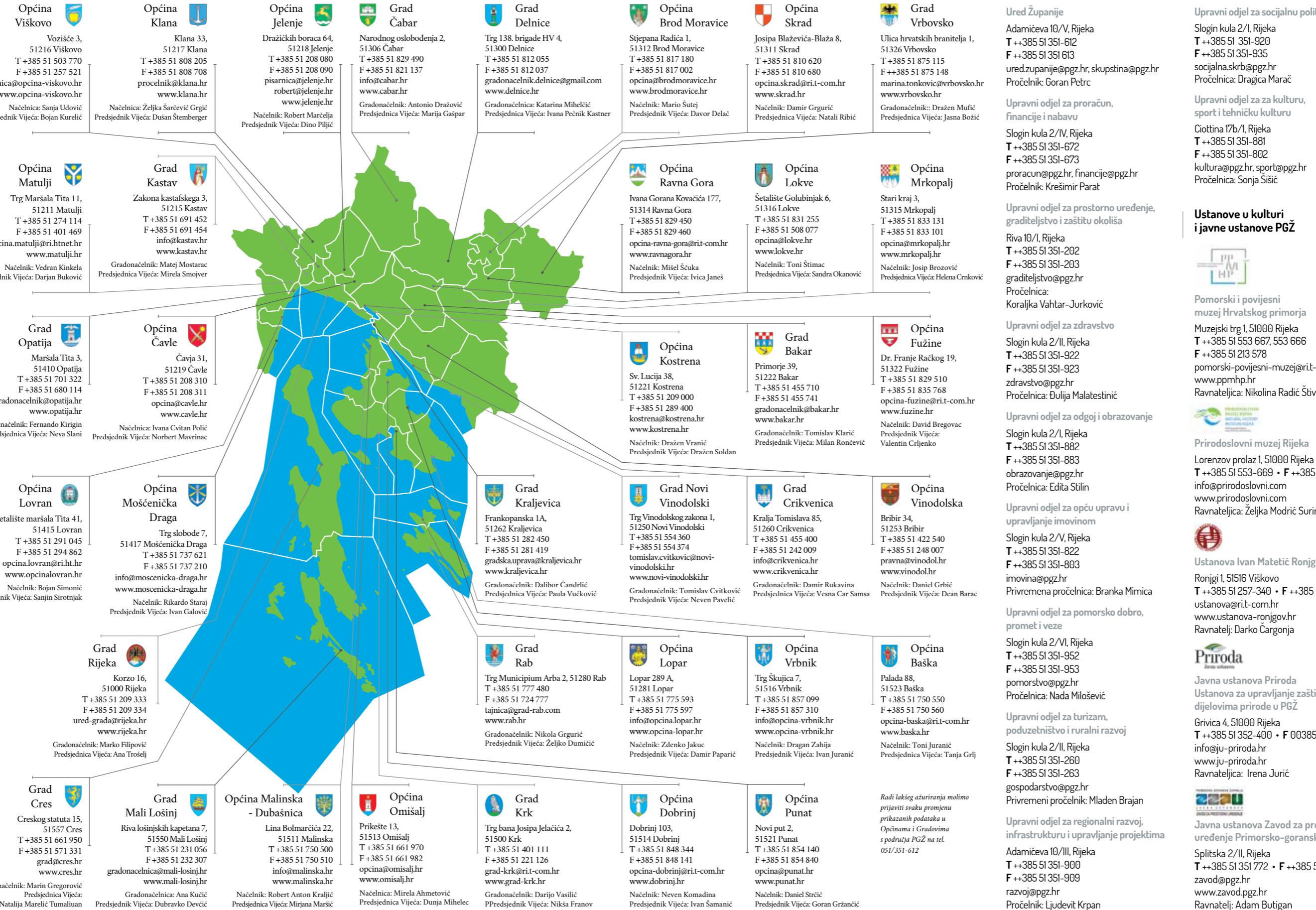
Upravni odjel za turizam, poduzetništvo i ruralni razvoj
Slogin kula 2/II, Rijeka
T ++385 51 351-260
F ++385 51 351-263
gospodarstvo@pgz.hr
Privremeni pročelnik: Mladen Brajan

Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima
Adamićeva 10/III, Rijeka
T ++385 51 351-900
F ++385 51 351-909
razvoj@pgz.hr
Pročelnik: Ljudevit Krpan

Prroda
Java ustanova Prroda
Ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode u PGŽ

Grivica 4, 51000 Rijeka
T ++385 51 352-400 • **F** 00385-51-352-401
info@ju-prroda.hr
www.ju-prroda.hr
Ravnateljica: Irena Jurić

Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije
Splitska 2/II, Rijeka
T ++385 51 351 772 • **F** ++385 51 212 436
zavod@pgz.hr
www.zavod.pgz.hr
Ravnatelj: Adam Butigan

Pećina je otkrivena prije sto godina

Zametska pećina

Tekst i foto:

mr.sc. Marko Randić, Javna ustanova „Priroda

Grad Rijeka razvio se na tipičnom krškom terenu za koji su značajne brojne pukotine i podzemne šupljine u karbonatnim stijenama. U to se razgranato krško podzemlje procjeđuju i otječu oborinske vode prema izvorima i vruljama u priobalju.

Na neke od podzemnih šupljina naišlo se pri iskopima i građevinskim radovima ili kod bušenja tunela. Sadržaj njihovih špiljskih ukrasa ostao je nažalost nepoznat i sakriven javnosti, ali masivan i lijep stalagmit iz jedne takve podzemne kaverne tunela ipak je sačuvan i izložen pogledima javnosti u sklopu uređenja zelene površine uz Ulicu XIII. divizije nedaleko Osnovne škole Pećine.

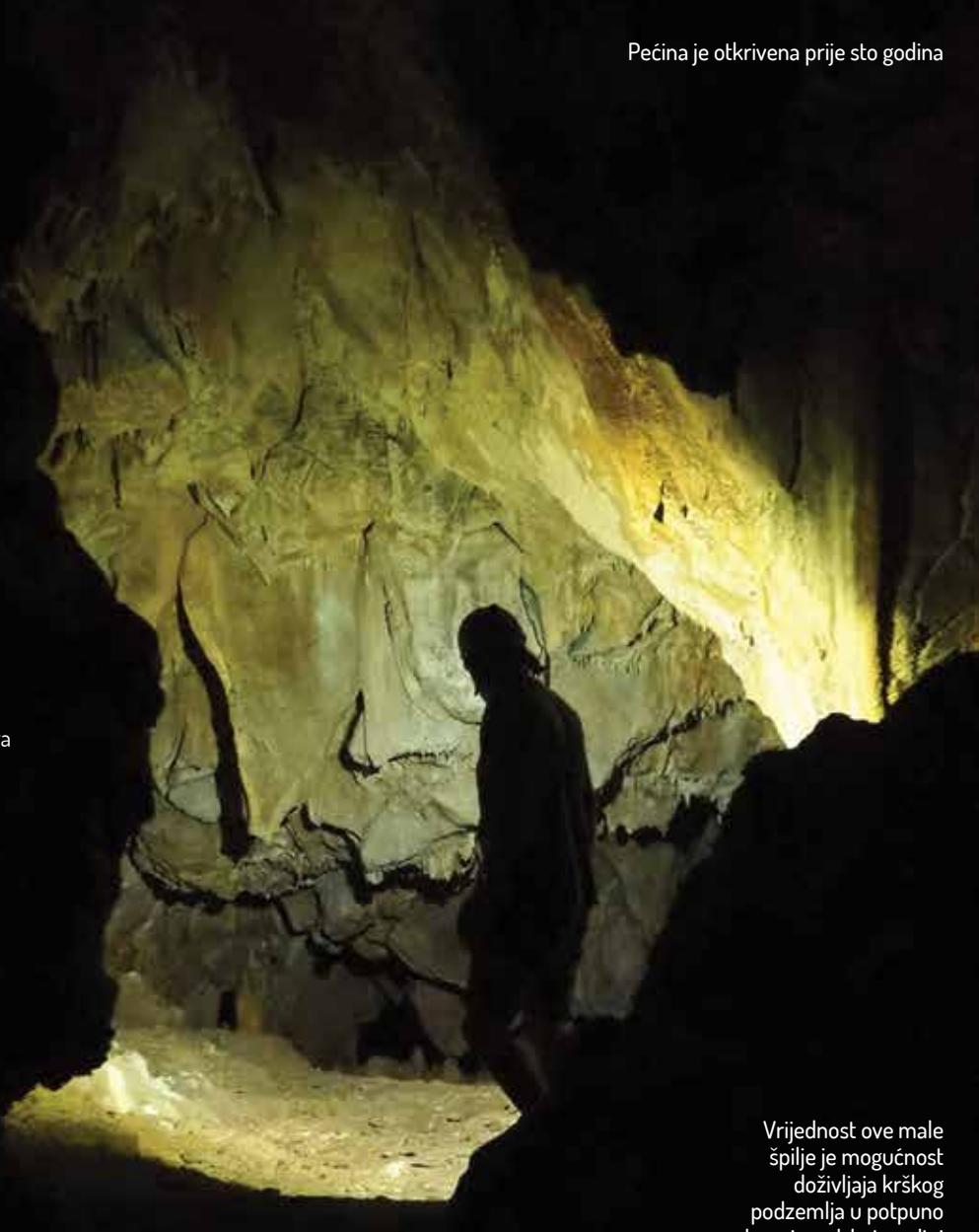
Jedan od najznačajnijih speleoloških objekata u gradu Rijeci svakako je Zametska pećina, a nalazi se u predjelu Malonji na Zametu, svega nekoliko kilometara udaljena od središta grada. To je prema morfološkim značajkama špilja s jamskim (više-manje okomitim) ulazom. Otkrivena je 20-tih godina 20. stoljeća. Istraživana je u više navrata i o njoj je dosta pisano pa postoji opsežna speleološka bibliografija.

Tijekom Drugoga svjetskog rata služila je kao sklonište na rubu tada okupiranog grada. Kasnije je bila uređena za posjete, ali, kako se to, kao i ranijih godina, zbivalo bez nadzora posjetitelji su nažalost nepovratno uništili i odnijeli velik dio špiljskog nakita (sigovine – uglavnom stalaktita i stalagmita).

Danas je ulaz špilje zatvoren željeznom rešetkom kako bi se spriječile daljnje devastacije, a nedavnim čišćenjem u okviru akcije „Čisto podzemlje“, u koju su bili uključeni Speleološka udružba „Estavela“, Grad Rijeka i Javna ustanova „Priroda“ špilja je očišćena od smeća koje je ubacivano kroz otvor i u njoj se taložilo godinama.

Tijekom povijesti istraživanja, speleolozi su upoznali špiljske prostorije i prolaze do dužine od 200 metara. Usprkos činjenici da je u nadzemlju špilje dosta toga asfaltirano ili betonirano, špilja je još uvjek hidrološki aktivna. Kroz njezin se strop procjeđuju vode cijednice pa kalcitne tvorevine (sigovina) i dalje rastu, a u podzemnim prostorima razvija se razmijerno bogat svijet sitnih špiljskih organizama. Od 1981. godine špilja je zaštićena kao geomorfološki spomenik prirode.

Osnovna vrijednost ove male špilje je mogućnost doživljaja krškog podzemlja u potpuno urbanoj gradskoj sredini što je prava rijetkost. Kroz EU projekt „Interpretacijski centar prirode baštine Primorsko-goranske županije“ započelo se s aktivnostima koje prethode ponovnom uređenju špilje za posjećivanje. Nositelj projekta je Grad Rijeka, a partneri na projektu su Primorsko-goranska županija, Javna ustanova „Priroda“ i TZ Grada Rijeke. Zametsku pećinu za sada nije moguće posjetiti, a trenutno je u pripremi izrada projektne dokumentacije za njezinu uređenje.

Vrijednost ove male špilje je mogućnost doživljaja krškog podzemlja u potpuno urbanoj gradskoj sredini

Ulez u špilju zatvoren je željeznom rešetkom

